

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JOURNAL OF BUDDHIST STUDIES CHULALONGKORN UNIVERSITY

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวิชาการทางโลกในยุคปัจจุบัน ทั้งที่เป็นการวิเคราะห์ทฤษฎีสำคัญในพระพุทธศาสนา การประยุกต์พระพุทธศาสนาในเชิงสนับสนุนการคัดค้านความคิดทางวิชาการยุคปัจจุบัน การประยุกต์พระพุทธศาสนาเข้ากับเหตุการณ์หรือกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การวิเคราะห์วิจารณ์กิจกรรม หลักการและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวารสารราย ๔ เดือน กำหนดออกปีละ ๓ ฉบับ คือ เดือนมกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม และกันยายน-ธันวาคม วารสารยินดีต้อนรับบทความวิชาการทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะที่ประยุกต์วิชาการปัจจุบันเข้ากับพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ กล่าวคือจะเป็นงานเฉพาะสาขาหรือบูรณาการก็ได้

บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ลงวารสาร จะต้องผ่านการประเมินเบื้องต้นจากบรรณาธิการบริหาร ที่ปรึกษาบรรณาธิการหลักประจำฉบับ และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งโดยปกติบทความของบุคคลภายในมหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจะเป็นผู้อ่าน ทั้งนี้ยกเว้นบทความที่เป็นความรู้เฉพาะทางที่ต้องการผู้อ่านที่มีความรู้เฉพาะซึ่งมีอยู่จำกัด ผู้อ่านอาจเป็นบุคคลภายนอกหรือภายในก็ได้ที่มีความรู้ดังกล่าว โดยมีผู้อ่านที่เป็นบุคคลภายนอกด้วย

บทความทางวิชาการที่วารสารรับพิจารณาอาจเป็นบทความวิจัย บทความสรุปรายงานการวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ บทความวิชาการ บทวิจารณ์และบทความประเภทอื่นๆ ผู้สนใจกรุณาส่งบทความความยาวประมาณ ๑๐-๓๐ หน้ากระดาษ A4 ใช้แบบอักษร TH Sarabun New ขนาด ๑๕ ก้อนขอบด้านละ ๑ นิ้ว การอ้างอิงใช้ระบบนาม-ปี มีการอ้างอิงถูกต้องและไม่ละเมิดจริยธรรมหรือลิขสิทธิ์ มีบรรณานุกรม ใช้ตัวเลขไทย มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษความยาวภาษาละประมาณ ๑๐ บรรทัด มีชื่อบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมประวัติผู้เขียน ส่งต้นฉบับพร้อมแผ่นบันทึกข้อมูลจำนวนอย่างละ ๒ ชุด ถึงศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-mail: cubs@chula.ac.th สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ www.cubs.chula.ac.th

นักวิชาการที่สนใจลงพิมพ์บทความติดต่อสอบถามและขอทราบแบบฟอร์มเพื่อส่งบทความได้ที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารบรมราชกุมารี ชั้น ๑๓ ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๑๘-๕๖๕๔ ในเวลาทำการ

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์ ดร.
ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม
ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สำนักราชบัณฑิตยสภา
ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ข้าราชการเกษียณอายุ มหาวิทยาลัยศิลปากร
สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต

ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญนรงค์ บุญหนุน

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สิทธิ บุตรอินทร์
ศาสตราจารย์ ดร.เดือน คำดี
ศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว
ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์
ศาสตราจารย์ ดร.สุรธนา สถาอานันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรภณ์ สิงห์สุริยา
รองศาสตราจารย์ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญนรงค์ บุญหนุน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานปวิษฐ์ ทัดแก้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริประภา ชะนะญาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัควี อมาตยกุล

สำนักราชบัณฑิตยสภา
สำนักราชบัณฑิตยสภา
ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
IULM University Via Carlo Bo, 1 Milan, Italy

ฝ่ายประสานงานและสมาชิก

นางรุ่งรัตน์ อ่วมจินดา นางไพรินทร์ แยมศรวล
สำนักงาน ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์ ๐๒-๒๑๘๔๖๕๔ โทรสาร ๐๒-๒๑๘๔๖๕๒

อัตราค่าสมาชิก

๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท ๑ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท ๑ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

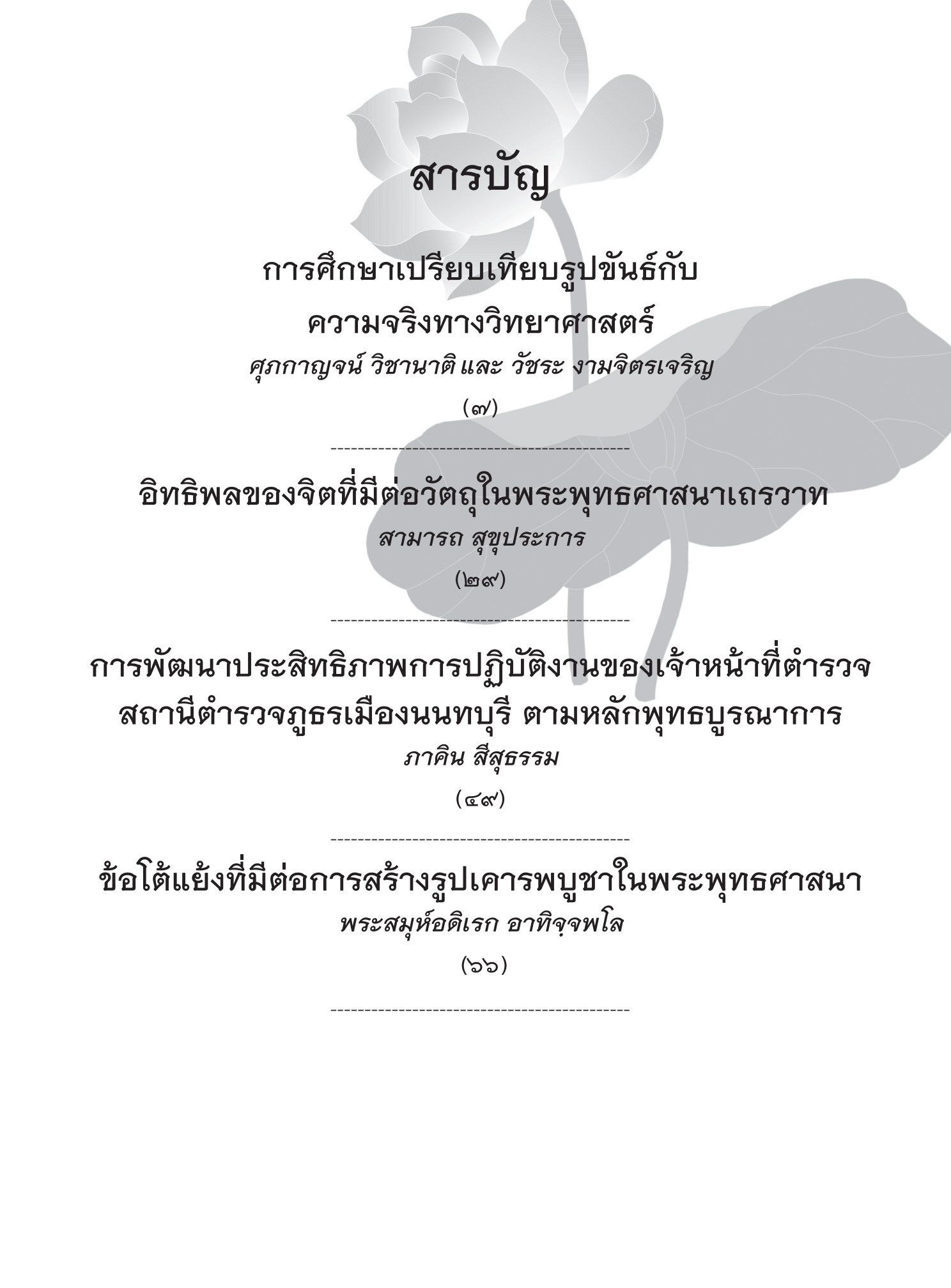
สมัครเป็นสมาชิกติดต่อฝ่ายสมาชิกที่ สำนักงานวารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารบรมราชกุมารี ชั้น ๑๓

ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐๒-๒๑๘๔๖๕๔ Email : cubs@chula.ac.th

ธนาณัติสั่งจ่ายศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปณฝ. จุฬาลงกรณ์ ๑๐๓๓๒

.....
จำหน่ายปลีก เล่มละ ๒๐ บาท

สารบัญ

การศึกษาเปรียบเทียบรูปชั้นกับ

ความจริงทางวิทยาศาสตร์

ศุภกาญจน์ วิชาชาติ และ วัชระ งามจิตรเจริญ

(๓)

อิทธิพลของจิตที่มีต่อวัตถุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สามารถ สุขุประการ

(๒๙)

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ตามหลักพุทธบูรณาการ

ภาคิน สีสุธรรม

(๔๙)

ข้อโต้แย้งที่มีต่อการสร้างรูปเคารพบูชาในพระพุทธศาสนา

พระสมุห์อดิเรก อาทิจจุพล

(๖๖)

วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University

ISSN 0858-8325 ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑

บทบรรณาธิการ

วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับนี้ตีพิมพ์บทความทางวิชาการและบทความวิจัยด้านพระพุทธศาสนา ๔ เรื่องด้วยกัน เรื่องแรกเป็นบทความวิจัยของ ศุภกาญจน์ วิชานาติและวัชรระ งามจิตรเจริญ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรูปปั้นกับความจริงทางวิทยาศาสตร์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการอธิบายคำสอนเรื่องรูปปั้นในมิติวิทยาศาสตร์” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่องที่สองเป็นบทความทางวิชาการของสามารถ สุขุประการ เรื่อง “อิทธิพลของจิตที่มีต่อวัตถุในพุทธศาสนาเถรวาท” ซึ่งมีเนื้อหาลักษณะใกล้เคียงหรือแนวเดียวกันกับบทความวิจัยเรื่องแรก คือเป็นการศึกษามโนทัศน์สำคัญใน

พระอภิธรรมโดยอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์หรือเป็นกรอบอ้างอิงในการอธิบาย บทความนี้มีข้อเสนอที่น่าสนใจตรงที่พยายามพิสูจน์ว่าจิตสามารถมีอิทธิพลต่อวัตถุได้โดยบูรณาการคำสอนในอภิธรรมและทฤษฎีวิทยาศาสตร์คือทฤษฎีควอนตัม

บทความที่สามเป็นบทความวิจัยที่ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีตามหลักพุทธบูรณาการ” ของภาคิน สีสุธรรม นายดาบตำรวจที่สนใจการประยุกต์หลักธรรมในพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ตำรวจ บทความนี้นับว่า

มีประโยชน์ต่อผู้ที่ประสงค์จะใช้พุทธธรรมกับการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ

ส่วนบทความสุดท้ายเป็นบทความทางวิชาการของพระสมุห์อดิเรก อาทิจฺจพโล เรื่อง “ข้อโต้แย้งที่มีต่อการสร้างรูปเคารพบูชาในพระพุทธศาสนา” ซึ่งให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นที่มีผู้โต้แย้งว่า การสร้างพระพุทธรูปขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนา โดยผู้เขียนได้เสนอว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้นสามารถทำได้

กล่าวเฉพาะสองบทความแรกสะท้อนวัฒนธรรมการศึกษาพุทธศาสนาแบบคนในที่มุ่งจะแสดงให้เห็นว่า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นความจริง (สัจจะ) ที่สามารถอธิบายเทียบเคียงได้กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือวิเคราะห์ให้เห็นจริงได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรมที่พยายามนำพระพุทธศาสนาไปอิงอยู่กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่เช่นนี้ อาจมองได้หลายแง่มุม เช่น แง่หนึ่งเราอาจตั้งคำถามว่าเหตุใดนักวิชาการด้านพุทธศาสนาของไทยจึงนิยมใช้วิทยาศาสตร์มาเป็นบรรทัดฐานในการอธิบายพุทธธรรม ทั้งที่วิทยาศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์เฉพาะทางที่สนใจศึกษาปรากฏการณ์ทางวัตถุเป็นสำคัญและใช้แนวคิดแบบประจักษ์นิยมเป็นกรอบในการแสวงหาความรู้ ขณะที่พระพุทธศาสนาให้ความสนใจมากกว่านั้น ในอีกแง่หนึ่ง การอธิบายคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของมนุษย์ในสังคมร่วมสมัยซึ่งเป็นสังคมที่วิทยาศาสตร์มีอิทธิพลไปในทุกแง่มุมของชีวิตนั้นจำเป็นต้องอาศัยศาสตร์เชิงประจักษ์อย่างวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญ บทความดังกล่าวพยายามแสดงให้เห็นว่าความจริงที่พระพุทธศาสนากล่าวไว้นั้นไปด้วยกันได้กับการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

มนทัศน์ทางพระพุทธศาสนาในบางเรื่องนั้นมีสถานะเป็นมนทัศน์ทางอภิปรัชญา คือแสดงสภาวะการดำรงอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่งที่ไม่อาจสามารถประจักษ์แจ้งได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า เช่น มโนทัศน์เรื่อง “จิต” เป็นต้น การอธิบายเรื่องจิตตามวิถีทางของพระพุทธศาสนามีความโดดเด่นเป็นพิเศษในสำนักคิดฝ่ายอภิปรัชญา คัมภีร์ฝ่ายอภิปรัชญาเป็นผลผลิตอันลึกซึ้งในการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิตของปราชญ์ชาวพุทธในอดีต ซึ่ง

มีจุดยืนแตกต่างจากจุดยืนของนักวิทยาศาสตร์ตรงที่พระพุทธศาสนายอมรับว่ามีมิติที่เรามองไม่เห็นพิสูจน์ไม่ได้ เช่น การดำรงของจิต เป็นต้น แยกต่างหากจากวัตถุนิยม ส่วนในความคิดของนักวิทยาศาสตร์สิ่งที่มีอยู่จริงเป็นสสารวัตถุหรือไม่ก็เป็นปรากฏการณ์ของวัตถุ อาจจะมีนักคิดหรือนักวิทยาศาสตร์จำนวนหนึ่งพยายามเสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไปจากนักวิทยาศาสตร์กระแสหลัก โดยใช้ทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์เป็นฐานในการนำเสนอแนวคิด นักวิทยาศาสตร์ที่มีแนวคิดเหลื่อมล้ำอยู่ระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลต่อสังคมไทยเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่แล้วและดูจะเป็นนักคิดหรือแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อนักวิชาการด้านพุทธศาสนาไม่น้อยกระทั่งปัจจุบัน บทความบางเรื่องในวารสารฉบับนี้สะท้อนอิทธิพลดังกล่าวได้ดี จะเรียกว่าเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะสานแนวทางการอธิบายความจริงแบบใหม่โดยอาศัยแนวคิดที่ดำรงอยู่กึ่งกลางระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์หรือที่เรียกกันว่า “แนวคิดวิวิธน์” ก็น่าจะได้

นักวิชาการด้านพุทธศาสนาในประเทศไทยแตกต่างจากนักวิชาการในโลกตะวันตกตรงที่ยังคงมีนัยที่พิสดารคำสอนของพุทธศาสนาในคัมภีร์ให้เป็นที่ยอมรับ ทั้งโดยทำให้เห็นว่าพุทธศาสนามีความเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ก็ทำให้เห็นว่ามีความประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพการงานหรือบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ อย่างได้ผล คำสอนของพระพุทธศาสนาเมื่อมองจากแง่มุมประโยชน์ใช้สอย ย่อมมีฐานะเป็นเพียง “เครื่องมือ” ประกอบอาชีพชนิดหนึ่ง คล้ายว่าพระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของบทความทั้ง ๔ เรื่อง สิ่งที่เราจะเห็นได้ชัดเจนก็คือการศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์ร่วมสมัย อันเป็นแนวทางการศึกษาที่ได้รับการดำรงรักษาไว้อย่างต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย บทความวิจัยเหล่านี้จำนวนหนึ่งอาจถือได้ว่าเป็นผลผลิตทางการศึกษาจากสถาบันการศึกษาด้านพุทธศาสนาที่สำคัญ เนื้อหาสาระจึงควรได้รับการพิจารณา ถกเถียง โต้แย้งเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวិชาการด้านพุทธศาสนาสืบไป

การศึกษาเปรียบเทียบรูปปั้นกับความจริงทางวิทยาศาสตร์*

ศุภกาญจน์ วิชานาติ** และ วัชร งามจิตรเจริญ***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์รูปปั้นในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปปั้นกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นเรื่องรูปปั้นในส่วนของมหาอุดรูป

จากการวิจัยพบว่า รูปปั้นในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือที่รวมแห่งรูปธรรมทั้งหลาย อันเป็นองค์ประกอบ รวมทั้งคุณสมบัติ พฤติการณ์ และสถานะต่าง ๆ ของร่างกายในสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะร่างกายมนุษย์ รูปปั้นประกอบด้วยมหาอุดรูป 4 และอุपाทयरูป 24

การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปปั้นกับความจริงทางวิทยาศาสตร์พบว่ามีความสอดคล้องกันและความแตกต่างกัน โดยส่วนที่มีความสอดคล้องกัน ได้แก่ ประเภทและองค์ประกอบแห่งรูปปั้น พัฒนาการของรูปปั้น ลักษณะของรูปปั้น องค์ประกอบของอุपाทयरูป และอิทธิพลหรือบทบาทของรูปปั้น และส่วนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับนามปรมาต্ম (สิ่งที่เป็นจริงโดยความหมายสูงสุดฝ่ายนาม ได้แก่จิตและเจตสิก) ที่เกี่ยวเนื่องกับการเกิดขึ้นของรูปและกระบวนการแห่งชีวิต

คำสำคัญ: รูปปั้น, มิติวิทยาศาสตร์, มหาอุดรูป, อุपाทयरูป

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการอธิบายคำสอนเรื่องรูปปั้นในมิติวิทยาศาสตร์” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๑

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

*** ศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

A Comparative Study between *Rūpakhandha* and Scientific Truths

Abstract

This research has two objectives: 1) to analyze *Rūpakhandha* in Theravada Buddhism, and 2) to compare *Rūpakhandha* with scientific truths. This is a qualitative research, with the emphasis on *Mahabhūtarūpa* or the Primary Elements.

The study finds that in the Theravada Buddhist tradition, *Rūpakhandha* refers to a combination of all corporeal things including properties, behaviours, and states of the body of sentient beings, especially human beings. *Rūpakhandha* consists of 4 *Mahabhūtarūpa* or the four Primary Elements and 24 *Upādāyarūpa* or the twenty-four Secondary Elements.

A comparative analysis of *Rūpakhandha* and the related scientific truths reveals both similarities and differences. Their similarities include the categories and constituents, the development, the characteristics of *Rūpakhandha*, the constituents of *Upādāyarūpa*, and the influences or roles of *Rūpakhandha*, whereas their difference is the relation to mental factors in the absolute sense that are related to the origin of *Rūpakhandha* and the process of life.

Keywords: *Rūpakhandha*, Science, *Mahabhūtarūpa*, *Upādāyarūpa*

บทนำ

รูปชั้นในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทที่กล่าวเฉพาะ ข้อมูลปฐมภูมิหรือพระไตรปิฎก มีกล่าวเฉพาะมหาภูตรูป ๔ เท่านั้น ไม่ได้ขยายความพิสดารไปถึงอุปาทายรูป ๒๔ ซึ่งมีปรากฏขึ้นภายหลัง แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปเจ้าต้องการสื่อให้ชัดเจนโดยเน้นลักษณะรูปชั้นนัยยาบ ๆ และเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน โดยวิเคราะห์รูปชั้นหรือกองแห่งรูปธรรมแห่งร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม ทั้งหมดนี้ด้วยจุดประสงค์ให้เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับไม่เหลือแห่งชาติเพื่อความดับรูป (ส.ช. ๑๗/๑๑๒/๕๗) เพราะหากดับรูปได้แล้ว ก็จะไม่ถือมั่นในรูป และหลุดพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

คำสอนเรื่องรูปชั้นเป็นแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะรูปชั้นเป็นธรรมชาติที่เป็นส่วนประกอบทางรูปธรรมทั้งหมด ซึ่งสื่อถึงการเปิดเผยให้รู้ถึงความรู้สึกที่มีอยู่ในใจ การเปิดเผยให้รู้ถึงความคิด (บรรจบ บรรณรุจิ ๒๕๓๘ : ๔๘) หรือเป็นองค์ประกอบฝ่ายรูปธรรมหรือองค์ประกอบเชิงกายภาพของชีวิตและเป็นปรกติธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน

แนวคิดเรื่องรูปชั้นในพระพุทธรูปศาสนามีส่วนคล้ายคลึงกับความรู้หรือความจริงเรื่องร่างกายและวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ในมิติวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์มองรูปชั้น (ร่างกายและวัตถุสิ่งของต่าง ๆ) เป็นระบบกลไกตามธรรมชาติ ตามกฎทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น มนุษย์มองผู้หญิง รถยนต์ ดอกไม้ ต่างกันไปตามความยาวคลื่นและความถี่ของแสงที่แตกต่างกัน (Joseph Ostrom ๑๙๘๗ : ๙๐-๙๙) ยกตัวอย่างนาย ก. เห็นผู้หญิงสองคน คนที่หนึ่งผิวสีทองคำมดดำแวววาว หน้าตาสมมาตร แต่ผู้หญิงอีกคน ผิวดำหม่นหมอง ผมหยาบรุงรัง หน้าตาขี้เหล่ ไม่สมมาตร ทางวิทยาศาสตร์ให้ความรู้ว่าการที่เห็นผู้หญิงคนแรกผิวขาว เพราะแสงไปตกกระทบที่ผิวของหญิงสาวคนที่หนึ่งแล้วผิวของหญิงสาวนั้นดูดกลืนทุกคลื่นความถี่ยกเว้นไม่ดูดกลืนความถี่แสงสีทองคำจึงทำให้สะท้อนเข้ามายังตานาย ก. ฉะนั้นนาย ก. จึงเห็นสีผิวของผู้หญิงคนแรกเป็นสีทอง

ส่วนหญิงคนที่สองเช่นเดียวกันแสงที่ไปกระทบทุกคลื่นความถี่ของแสงถูกดูดกลืนไปที่ผิวยกเว้นสีดำไม่ถูกดูดกลืน จึงทำให้คลื่นแสงสีดำสะท้อนมายังตาของ นาย ก. ฉะนั้นนาย ก. จึงเห็นสีผิวหญิงคนที่สองเป็นสีดำ เป็นต้น

การศึกษาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และข้อมูลทางพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาความสอดคล้องกันและแตกต่างกันระหว่างแนวคิดทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องรูปชั้นกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และหาแนวทางการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาช่วยอธิบายคำสอนเรื่องรูปชั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีประโยชน์ เนื่องจากในงานวิจัยและเอกสารหลายเล่มในปัจจุบันพบว่า วิทยาศาสตร์มีความคล้ายคลึงกับศาสตร์ของศาสนาทางด้านตะวันออกเข้าไปมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ศาสนาฮินดู ลัทธิเต๋า รวมถึงพระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่ความรู้บางอย่างที่วิทยาศาสตร์ยังค้นพบไม่ถึง อาจหาคำตอบหรือหาแนวทางได้ในความรู้ของพระพุทธศาสนา (สรกานต์ ศรีทองอ่อน ๒๕๕๕ : ๒) และความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถนำมาช่วยอธิบายคำสอนเรื่องรูปชั้นได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในการเผยแผ่คำสอนที่ถูกต้องและสัมฤทธิ์ผลในท่ามกลางสังคมยุคปัจจุบันอย่างแท้จริงดังคำกล่าวที่ว่า

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจนำบริบทของทั้งพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์รูปชั้นในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทเพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปชั้นกับร่างกายในมิติวิทยาศาสตร์แล้วนำเสนอแนวทางการอธิบายเปรียบเทียบเรื่องรูปชั้นกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเรื่องรูปชั้นในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทและร่างกายในแนวคิดและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์จากเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยขอบเขตเชิงเนื้อหาได้วางกรอบเฉพาะมหาภูตรูปและอุปาทายรูปบางส่วนที่อยู่ในหมวดของรูปสมุทเทสนัยที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และวิทยาศาสตร์วางกรอบเนื้อหาวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์เป็นหลัก ส่วนระเบียบวิธีวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผลการวิจัย

๑. รูปชั้นในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท

การนิยามและความหมายย่อมแสดงถึงขอบเขต เป้าหมาย ลักษณะ และอัตลักษณ์ของตัวศัพท์ที่สนใจศึกษา เพราะฉะนั้นการนิยามและการให้ความหมายจึงมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อจะได้เข้าใจความจริงถึงแก่นของความหมาย และตอบสนองวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ได้ ในที่นี้จะขอ แยกศัพท์ระหว่างคำว่า “รูป” กับ “ชั้น”

(๑) นิยามและความหมายแห่งคำว่ารูปชั้น

สำหรับความหมายโดยศัพท์ (สัททณัย) คำว่า “ชั้น” หมายถึง หมู่ คณะ กอง พรรค (อภิธาน. (บาลี) : ๖๓๐) และ “ชนธ” ในความหมาย “รูปาภิ” แปลว่า ชั้นในหลักธรรม ชั้น ๕ มีรูปชั้น เป็นต้น (อภิธาน.สุจิ (บาลี) : ๓๘๕) ส่วน ความหมายโดยเนื้อความ (อรรถนัย) คำว่า “ชนธ” หรือ “ชั้น” แปลว่า พวก คณะ ส่วน ความดี กาย ร่างกาย ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและจิตใจ (ป. หลงสมบุญ, พันตรี. ๒๕๕๗ : ๒๑๙) โดยสรุป ความหมายโดยศัพท์ของ “ชั้น” คือ กอง ที่ประชุม ที่รวม และความหมายโดยเนื้อความ ของ “ชั้น” คือ ที่รวมของสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกันภายใต้ กฎไตรลักษณ์

“รูป” ในความหมายของคัมภีร์อรรถกถาและฎีกา ได้แสดงขยายความให้เห็นลักษณะความหมายของรูปเป็นไปในทำนองเดียวกันกับปรมัตถทีปนีฎีกา โดยให้ความหมายของรูปไว้ ๒ ลักษณะว่า เป็นสภาพที่เปลี่ยนแปลง หรือเป็นสภาพทำให้แปรปรวน (พระธัมมานันทเถระ ๒๕๔๙ : ๒๒๓) ส่วนในคัมภีร์อภิธรรมมา วตาร ให้ความหมายของรูปว่าเป็น สิ่งที่มีสภาพแปรปรวน (พระธัมมานันทเถระ ๒๕๔๙ : ๒๒๓) โดยสรุปความหมายของคำว่า “รูป” หมายถึง สภาพ ธรรมชาติที่เปิดเผยหรือประจักษ์แจ้งต่อการรับรู้ โดยเกิดขึ้นเพื่อความผันแปร-แตกดับ หรือ เสื่อมสลายไปในที่สุด

เมื่อนำคำว่า “รูป” และ “ชั้น” มารวมกันเป็น รูปชั้น จึงหมายถึง ธรรมชาติที่เป็นส่วนประกอบทางรูป ธรรมทั้งหมด ซึ่งสื่อถึงการเปิดเผยให้รู้ถึงความรู้สึกที่มีอยู่

ในใจ การเปิดเผยให้รู้ถึงความคิด (บรรจบ บรรณรุจิ ๒๕๓๘ : ๔๘) ดังธนิต อยู่โพธิ์ ได้สรุปนิยามและความหมายของคำว่า “รูปชั้น” ไว้ว่า หมายถึง ที่รวมแห่งรูปธรรมทั้งหลาย ธรรมชาติที่เป็นฝ่ายรูปธรรมทั้งหมดซึ่งเป็นที่ประชุมแห่ง กองรูปธรรมทั้งหมด ทั้งคุณสมบัติ พุทธิการณ์ คุณและ อาการต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ทั้งอดีตและอนาคต ทั้งภายในหรือ ภายนอก ทั้งละเอียดหรือหยาบ ทั้งไกลและใกล้ก็ตาม (ธนิต อยู่โพธิ์ ๒๕๔๐ : ๑๗)

อนึ่ง จากการศึกษาการนิยามและความหมายข้างต้น งานวิจัยนี้พบว่า คำว่า “รูป” สามารถใช้แทนคำว่า “รูปชั้น” ได้ ดังนั้น เมื่อจะศึกษาวิเคราะห์ประเภทและองค์ประกอบ ของรูปชั้น จำเป็นต้องศึกษาจุดเริ่มต้นกล่าวไว้ว่าอย่างไร แล้วระยะหลังอธิบายเพิ่มเติมอะไรบ้าง ซึ่งจากการค้นคว้า คัมภีร์เถรวาทชั้นต้น คือ พระไตรปิฎกฉบับบาลี มีพุทธพจน์ กล่าวประเภทและองค์ประกอบของรูปชั้นไว้หลายแห่ง ซึ่งแต่ละแห่งล้วนเหมือนกันหมด นั่นคือ “จิตตาริ มหา ภูตานิ จตฺตุนนฺจ มหาภูตานํ อูปาทาย รูปํ” (ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๑๓/๘๒) ข้อความพุทธพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าตรัสเฉพาะมหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ คือ อูปาทายรูปเท่านั้น โดยทรงอธิบายมหาภูตรูปหรือ ธาตุ ๔ เป็นอวัยวะหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย แต่ ไม่ได้ทรงอธิบายรายละเอียดของอูปาทายรูปไว้ (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๒-๓๐๕/๓๓๐-๓๓๕)

(๒) ประเภทและองค์ประกอบแห่งรูปชั้น

การจัดแยกประเภทและองค์ประกอบของรูปชั้นที่ กล่าวไว้ทั้งในพระสูตรต้นปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก หรือ แม้แต่คัมภีร์เถรวาทชั้นรอง ต่างก็วิเคราะห์เหมือนกันในการ แยกประเภท ได้แก่ มหาภูตรูปและอูปาทายรูป ส่วนองค์ ประกอบแต่ละประเภทล้วนกล่าวไว้ในรายละเอียดและ นัยยะต่าง ๆ กัน มีหลายสูตรที่วิเคราะห์รูปชั้นออกเป็น ส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น รูปชั้นเป็นธาตุต่าง ๆ รูปชั้น เป็นอายตนะภายในและอายตนะภายนอก รูปชั้นเป็น อูปาทายรูป ๒๘ การอธิบายส่วนประกอบของรูปชั้นไม่ตรง กันในบางพระสูตร ที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการอธิบายสับสน

จึงทำให้ไม่ตรงกัน แต่เป็นเพราะการอธิบายโดยยกจุดที่ต่างกันมาอธิบาย เปรียบเหมือนการถ่ายภาพอาคารหลังเดียวกัน ถ่ายภาพมาจากทิศทางหรือมุมที่ต่างกัน ย่อมได้ภาพที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีจุดประสงค์อธิบายในลักษณะใด หรือจะยกจุดไหนมาอธิบาย ที่สำคัญจะอธิบายตรงจุดไหนต้องอธิบายให้ถูกต้อง ดังนั้น ประเภทและองค์ประกอบของรูปชั้นในเรื่องเดียวกันในพระสูตรมีทั้งในแง่ที่เป็นสมมติสัจจะและที่เป็นปรมัตถสัจจะ หรือในแง่ที่เป็นบุคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐาน (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. ๒๕๒๒ : ๓) อันเป็นระดับยากง่ายต่างกัน ตามความเหมาะสมแก่กำลังสติปัญญาหรือระดับจิตของผู้ฟังแต่ละบุคคล (โสภณ ศรีกฤษดาพร ๒๕๒๗ : ๓๒) ส่วนพระอภิธรรมปิฎกกล่าวไว้โดยละเอียดและเป็นระบบมากกว่าในพระสูตร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(๒.๑) มหาภูตรูป

มหาภูตรูป หมายถึง รูปที่เป็นใหญ่และปรากฏชัดเจนโดยลักษณะของตนและโดยสัจฐานของตนในสันดานแห่งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต (คันธสาราภิวงศ์, พระ. (แปล) ๒๕๕๒ : ๔) ประกอบด้วย

(๒.๑.๑) ปฐวีธาตุ คือ สภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่และเป็นที่ตั้งที่อาศัยแห่งสิ่งอื่น ๆ เรียกตามภาษาสามัญว่า ธาตุดิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยกายวิญญานความรู้ชัดโดยอาศัยกาย (นันทพร วรกุล, ๒๕๔๖ : ๖๕) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปฐวีธาตุมีความแข็งเป็นลักษณะ กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบกับอวัยวะที่เป็นมหาภูตรูปที่เหลืออีก ๓ แล้ว ปฐวีธาตุมีสภาพแข็งกว่าธาตุอื่น ๆ (อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๗๘/๔๖๔/๔๖-๔๗) ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เอ็น กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๒/๓๓๐) ปฐวีธาตุเป็นที่อาศัยของรูปอื่น ๆ เหมือนพื้นแผ่นดินย่อมเป็นที่อาศัยของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายที่ปรากฏรูปร่าง สันฐาน สี สัน วรณะ ตลอดจนอารมณ์ต่าง ๆ มีรูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ เหล่านี้ ถ้าปราศจากปฐวีธาตุเสียแล้ว ก็จะ

ปรากฏขึ้นไม่ได้ (คันธสาราภิวงศ์, พระ (แปล) ๒๕๕๒ : ๒)

(๒.๑.๒) อาโปธาตุ คือ สภาวะเอิบอาบ ดูดซึมหรือซ่านไป ขยายขนาด ผืนกปูนเข้าด้วยกัน ชิมซาบธาตุที่เกิด (โสภณ ศรีกฤษดาพร ๒๕๒๗ : ๓๖) อาโปธาตุถ้ามีอยู่เป็นจำนวนมากในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ย่อมทำให้สิ่งนั้นเหลวและไหลไปได้ ถ้ามีอยู่จำนวนน้อยก็ทำให้สิ่งนั้น ๆ เกะกุ่มกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน อุปมาเหมือนกาวหรือยางเหนียว ที่สามารถเชื่อมสิ่งของต่าง ๆ ให้ติดกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ อาโปธาตุสามารถเชื่อมปรมาณูแห่งปฐวีธาตุให้เกาะกุ่มกันเป็นรูปร่างสันฐานได้ ส่วนในวัตถุใดที่มีจำนวนอาโปธาตุมากกว่าปฐวีธาตุแล้ว ด้วยอำนาจของอาโปธาตุ ทำให้ปฐวีธาตุมีอำนาจลดน้อยลง จึงเป็นเหตุให้วัตถุนั้นมีความอ่อนเหลวและสามารถไหลไปได้ เช่น น้ำในแม่น้ำลำคลองที่เราเห็นว่า ไหลไปมาได้ก็เพราะอาโปธาตุมีมากกว่าปฐวีธาตุ เมื่อปฐวีธาตุน้อย ปฐวีธาตุนี้จะเป็นผู้ไหลไปด้วยอำนาจของอาโปธาตุ หาใช่อาโปธาตุไหลดังที่เราเข้าใจกัน เพราะอาโปธาตุเป็นธาตุที่เห็นด้วยตา หรือสัมผัสด้วยกายไม่ได้ เพียงแต่รู้ได้ด้วยใจเท่านั้น (พระอนรุทธาจารย์ ๒๕๕๒ : ๙)

(๒.๑.๓) เตโชธาตุ คือ เป็นธาตุที่มีลักษณะร้อน ให้ความอบอุ่นหรือความเข้มแข็งแก่ร่างกาย (และส่วนที่เป็นธาตุอื่น ๆ) ไฉ้เรื่อยไป (โสภณ ศรีกฤษดาพร ๒๕๒๗ : ๓๗) เตโชธาตุ เรียกตามภาษาสามัญว่า ธาตุไฟ หรือความร้อน สภาวะเช่นนี้ได้แก่ไฟที่ทำให้ร่างกายของเราอบอุ่นอยู่เสมอ ทำให้ร่างกายทรุดโทรม และทำให้เกิดความกระวนกระวายใจ ในมหาหัตถิปโทปมสูตรได้แสดงเตโชธาตุที่ตั้งอยู่ในรูปชั้นนี้ไว้เป็น ๔ ประการ ได้แก่ เตโชธาตุที่ทำให้เกิดความอบอุ่นภายในร่างกาย, ทำหน้าที่ย่อยอาหารต่าง ๆ ที่ดื่ม เคี้ยว หรือลิ้มรสเข้าไปในร่างกายให้ย่อยไป, ทำให้อาหารหรือส่วนของร่างกายแก่ ทรุดโทรม หรือเปลี่ยนแปลงไป และทำให้ร่างกายกระสับกระส่าย เช่น เตโชธาตุที่ทำให้ร้อนในตอนป่วยไข้ เป็นต้น (ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๔/๓๓๔) ดังนั้นเตโชธาตุมีผลปรากฏ คือการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิแก่ธาตุอื่นที่เกิดร่วมกัน

(๒.๑.๔) วาโยธาตุ คือ สภาวะที่เคลื่อนไหว (วิสุทธิ. (ไทย) ๓๔๗/๖๒๓) มีลักษณะเฉพาะคือเคลื่อนที่หรือหยุดนิ่ง มีหน้าที่ให้ความสามารถในการเคลื่อนไหวแก่ธาตุอื่นที่เกิดร่วมกัน (ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๑๗/๑๒๘) สภาวะที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ สั่นไหว เคลื่อนที่ คำจุนธาตุที่เคลื่อนไหว ซึ่งทำให้กายหรือที่ประชุมของธาตุอื่น ๆ เคลื่อนไหวหรือเคลื่อนที่ไป (โสภณ ศรีกฤษดาพร ๒๕๒๗ : ๓๗) และมีผลที่ปรากฏ คือธาตุเหล่านั้นเปลี่ยนที่หรืออยู่ที่เดิมในร่างกายมนุษย์สิ่งที่แสดงลักษณะแห่งวาโยธาตุ ได้แก่ ลมพัดขึ้นเบื้องบน (ทำให้เรอ-อาเจียน) ลมพัดลงเบื้องต่ำ (ทำให้อุจจาระปัสสาวะ) ลมในท้องลมในไส้ลมพัดไปตามตัว (ทำให้โลหิตหมุนเวียน) และลมหายใจ เป็นต้น (ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕๒/๔๐๗) สภาวะเคร่ง ตึง หย่อน ย้ายมือ และยกเท้า เป็นต้น (โสภณ ศรีกฤษดาพร ๒๕๒๗ : ๓๗)

(๒.๒) อุปาทายรูป

อุปาทายรูป หมายถึง รูปอาศัย, รูปที่เป็นไปโดยอาศัยมหาภูต, คุณและอาการแห่งมหาภูต (ม.อ. ๑๔/๘๓/๗๕; ขุ.ปฎิ. ๓๑/๔๐๓/๒๗๕) ถ้าไม่มีมหาภูตรูปแล้ว อุปาทายรูปก็สามารถเกิดขึ้นตามลำพังได้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๙: ๒๗๐) อุปาทายรูปจึงเป็นกลุ่มรูปในประเภทรูปสมุทเทสนัย ลักษณะของอุปาทายรูปนั้นเป็นรูปที่ไม่สามารถเกิดได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยรูปอย่างอื่นเกิดต้องอาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔ เป็นฐานเกิด รูปแบบหรือลักษณะของอุปาทายรูปนั้นจึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับความหมายของมหาภูตรูป ลักษณะการอาศัยรูปอื่นนั้นหมายความว่า ถ้าสภาวะลักษณะใดที่ปรากฏในมหาภูตรูปมีอยู่แล้ว ก็จะไม่มีการอุปาทายรูป เพราะเหตุว่าอุปาทายรูปไม่มีลักษณะเป็นของตนเอง ต่างจากมหาภูตรูปที่มีลักษณะสภาวะเฉพาะของตน ๆ หรือเป็นคุณลักษณะและอาการของมหาภูตรูป เพราะต้องอาศัยรูปอื่นเกิด จึงไม่ต้องใช้ลักษณะความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ลักษณะอาศัยรูปอื่นเกิดได้นั้น เช่น จักขุปสาท คือความใสของของรูปที่เป็นที่อาศัยของจักขุวิญญาณ ลักษณะของจักขุนั้นจะเกิดได้ต้องอาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔ เป็นฐานคือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ลักษณะจักขุ

ปสาทดังกล่าวเป็นรูปที่ต้องอาศัยมหาภูตรูป เป็นสภาพที่เป็นคุณลักษณะของมหาภูตรูปก็ได้ อุปาทายรูปจึงหมายถึงรูปที่ต้องอาศัยมหาภูตรูปเกิด มีวิเคราะห์ว่า มหาภูตानุอุปาทาย ปวตต์ รูปนติ อุปาทายรูป รูปที่เกิดขึ้นโดยอาศัยมหาภูตรูปเกิด ฉะนั้นรูปนั้นชื่อว่า อุปาทายรูป หรือไม่ใช่รูปปรมาณโดยแท้ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับมหาภูตรูป ดังนั้น อุปาทายรูป ๒๔ ประกอบด้วย (พระสัทธัมมโชติกะ ัมมาจริยะ ๒๕๒๖ : ๖๔-๗๕)

- ๑) จักขุปสาท ความใสที่สามารถรับรูปรามณได้
- ๒) โสตปสาท ความใสที่สามารถรับสัททารมณได้
- ๓) ฆานปสาท ความใสที่สามารถรับคันธารมณได้
- ๔) ชิวหาปสาท ความใสที่สามารถรับรสารมณได้
- ๕) กายปสาท ความใสที่สามารถรับโณภูมัพพารมณได้
- ๖) รูปารมณ สีต่าง ๆ
- ๗) สัททารมณ เสียงต่าง ๆ
- ๘) คันธารมณ กลิ่นต่าง ๆ
- ๙) รสารมณ รสต่าง ๆ
- ๑๐) โณภูมัพพารมณ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง (ข้อนี้ไม่นับเพราะเป็นอันเดียวกับมหาภูต ๓ คือ ปฐวี เตโช และ วาโย ที่กล่าวแล้วในมหาภูต)
- ๑๑) อิตถิภาวะ รูปที่เป็นเหตุแห่งความเป็นหญิง
- ๑๒) ปุริสภาวะ รูปที่เป็นเหตุแห่งความเป็นชาย
- ๑๓) หทยะ รูปที่เกิดอยู่ในหัวใจ และเป็นที่อาศัยเกิดของจิตเจตสิกทั้งหลาย
- ๑๔) ชีวิตะ รูปที่รักษากัมมชรูปทั้งหลาย
- ๑๕) อาหาระ รูปที่นำไปให้อาหารชรูปเกิด
- ๑๖) ปริจเฉทะ อากาศรูปที่คั่นระหว่างรูปกกลาปต่อรูปกกลาป
- ๑๗) กายวิญญูติ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของร่างกาย
- ๑๘) วจวิญญูติ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของวาจา
- ๑๙) ลหุตตา ความเบาของนิปผันนรูป
- ๒๐) มุทุตา ความอ่อนของนิปผันนรูป
- ๒๑) กัมมัณญุตตา ความควรแก่การงานของนิปผันนรูป

นอกจากนี้แล้ว ในสูตรอื่น ๆ ก็มีการกล่าวถึงลักษณะ
รูปจันทร์ผ่านรูปกายไว้ บางสูตรกล่าวไว้ตรงกันก็มีและบาง
สูตรกล่าวอีกแย่งแตกต่างกันออกไปบ้างก็มี (โสภณ
ศรีภักขดาพร ๒๕๒๗ : ๙๔) โดยส่วนที่ตรงกันและมีปรากฏ
มากเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ รูปจันทร์มีลักษณะการดำเนินไปตาม

ธรรมที่พึงประหาร กิเลสตัณหาที่เป็นนามธรรมต่างหากที่พึงประหาร (อรรถกถาอัฐสาลินี, ๒๕๐๙ : ๑๕๕)

(๔) อิทธิพลหรือบทบาทของรูปขันธ์ในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

(๔.๑) สาเหตุของโรคทางกาย

การมีรูปขันธ์หรือร่างกายทำให้เกิดโรคทางกายได้ ในพระสูตรได้กล่าวถึงโรคทางกายต่าง ๆ ได้แก่ โรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคกาย โรคศีรษะ โรคที่ไพบูล โรคปาก โรคฟัน โรคโอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรคไข้พิษ โรคไข้เชื่องซึม โรคท้อง โรคลมสลบ โรคลงแดง (โรคที่ถ่ายอุจจาระท้องเดินเป็นเลือด) โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอคร่อ โรคลมบ้าหมู โรคหืดเปื่อย โรคหืดด้าน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนเป็นเลือด โรคติโรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง อาพาธมีดีเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีเสลดเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีลมเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน อาพาธที่เกิดแต่ฤดูแปรปรวน อาพาธที่เกิดแต่การบริหารที่ไม่สม่ำเสมอ อาพาธที่เกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง อาพาธที่เกิดแต่วิบากของกรรม ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ (อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙-๑๓๐) โรคทางกายเหล่านี้ปรากฏในคิริมานนทสูตร แต่ไม่มีรายละเอียดและวิธีการรักษา ปรากฏแต่เพียงชื่อโรคเท่านั้น โดยถือว่าเป็นตัวแทนของโรคทางกายทั้งหมด และสาเหตุแห่งโรค ของชาวชมพูทวีปสมัยพุทธกาล (แสดงให้เห็นโรคทางกายโดยภาพรวม) จุดประสงค์สำคัญคือต้องการให้พระสงฆ์พิจารณาเป็นอารมณ์กรรมฐานเพื่อพ้นทุกข์ในที่สุด

โรคทางกายที่ปรากฏในคิริมานนทสูตร ๘ ประการที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่ากายนี้มีทุกข์มาก มีโทษมาก เพราะฉะนั้นอาพาธต่าง ๆ จึง เกิดขึ้นในกายนี้คือ (อง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๖๐/๑๓๐)

๑. อาพาธมีดีเป็นสมุฏฐาน
๒. อาพาธมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน
๓. อาพาธมีลมเป็นสมุฏฐาน

๔. อาพาธมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน
๕. อาพาธอันเกิดแต่ฤดูกาลแปรปรวน
๖. อาพาธอันเกิดแต่การบริหารกายไม่สม่ำเสมอ
๗. อาพาธอันเกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง
๘. อาพาธอันเกิดแต่วิบากของกรรม

การเกิดโรคทางกายดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานี้ ไกลเคียงกับศาสตร์ทางการแพทย์ มีเพียงสาเหตุเดียวที่มีกล่าวเฉพาะในพระพุทธศาสนา คือ สาเหตุของโรคที่เกิดจากผลกรรมดังพุทธพจน์ที่ว่า

“บุคคลในโลกนี้.....เป็นผู้เปียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนหินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศัสตราบ้าง เพราะกรรมนั้นที่เขาให้ บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น.... หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิด ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรครมาก มาฉนพ การที่บุคคลเป็นผู้เปียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือบ้าง.... นี่เป็นปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความมีโรครมาก” (ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๑/๓๕๐)

พระอภิธัมมัตถสังคหะกล่าวถึงความเจ็บไข้ทางกายนั้นก็เกิดจากสมุฏฐาน ๔ อย่างเหมือนกัน บางครั้งเจ็บไข้เพราะกรรม ได้เพียรพยายามรักษาเท่าไรก็ไม่หาย แต่เมื่อหมดกรรมก็ทำให้พบหมอดี ยาดี รักษาหายได้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นรูปนั้นมีสมุฏฐานให้เกิด ๔ อย่าง คือ กรรม จิต อุตุ และอาหาร เท่ากับว่าร่างกายของคนเรา และสัตว์ทั้งหลาย นั้น มีสมุฏฐานให้เกิดมา ๔ อย่าง เหมือนตัวเรายืนอยู่บนฐาน ๔ ฐาน คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ทั้ง ๔ ฐานดังกล่าว ถ้าฐานใดฐานหนึ่งชำรุด ก็จะมีอาการผิดปกติ ไปทันที และถ้าฐานใดฐานหนึ่งหมดไป ก็ตายทันที หรือดับไปทันที (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ๒๕๒๖ : ๖๖)

เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของความเจ็บป่วยโรคทางกาย การเกิดโรคทางกายล้วนมีหลายสาเหตุ คือ โรคเกิดจาก ดีเสมหะ ลม ไข้สันนิบาต ฤดูแปรปรวนหรืออุตุชรูป การบริหารไม่สม่ำเสมอ การใช้ความเพียรเกินกำลัง ผลของกรรม

หรือกรรมรูป หนาว ร้อน หิวกระหาย ปวดอจจาระ ปวดปัสสาวะ (อง. ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙ - ๑๓๑) ธาตุ ๔ ไม่สมดุล (ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑/๓๐๖ - ๓๐๗, อง. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑/๑๓) การไม่รู้ประมาณในการบริโภค (ขุ. ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๕/๑๓๔) การถูกสัมผัสจากเลื้อยbungและสัตว์เลื้อยคลาน (อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๑๘)

(๔.๒) สาเหตุของโรคทางใจ

โรคทางใจคือสภาพจิตที่ไม่ดี เช่น หม่นหมอง เครียด กระวนกระวาย และเป็นทุกข์ ซึ่งเกิดจากกิเลสต่างๆ โดยมีรูปขันธ์เป็นปัจจัยหรือสาเหตุอย่างหนึ่ง รูปขันธ์ภายนอก เช่น คน และสิ่งของต่างๆ ที่มนุษย์พบเห็น หากน่าพอใจ ก็ทำให้มนุษย์เกิดความอยากได้ซึ่งทำให้จิตใจกระวนกระวายเป็นทุกข์เพราะความอยากได้ และหากไม่น่าพอใจ ก็ทำให้โกรธ เครียด เป็นทุกข์เพราะไม่ต้องการประสบสิ่งนั้น และรูปขันธ์ภายในคือร่างกายของตัวเองก็ทำให้มนุษย์เกิดโรคทางใจ เช่น ความเจ็บป่วยทางกายทำให้เกิดกังวลใจเป็นทุกข์ เพราะกายและจิตมีความสัมพันธ์กัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต ๒๕๕๕ : ๗๘๙)

รูปขันธ์จึงเป็นสาเหตุหนึ่งของโรคทางใจนอกเหนือจากสาเหตุทางใจ โรคทางใจเกิดจากสาเหตุทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ เช่น เกิดจากการหมกมุ่นในสิ่งน่าใคร่ ความโกรธ ความเห็นดี ความหลง ความสูญเสีย ความผิดปกติ ของน้ำดี หรือสารเคมีในร่างกายและสิ่งเสพติด เป็นต้น (พระมหาปองปรีดา ปริบุญโณ ๒๕๔๓ : ๖)

การดำรงร่างกายให้มีความสุขสมบูรณ์พร้อมตามเหตุตามปัจจัยที่เหมาะสมดีแล้ว แต่เมื่อถึงวาระหนึ่งทีร่างกายต้องเจ็บป่วย ทрудโทรม ถึงความเสื่อม ความชรา จนไม่สามารถดำรงสภาพอยู่ได้อีกต่อไปได้ การเตรียมจิตใจให้พร้อมเพื่อจะละจากอัตรภาพร่างกายโดยไม่กังวล หลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เห็นได้ชัดจากพุทธพจน์ที่ว่า “กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดังฟองไข่

มีเปลือกหุ้มไว้ อนึ่ง บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่ พึงรับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความโง่เขลา เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่กระสับกระส่าย ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้” (ส.ข. (ไทย) ๑๗/๑/๒)

(๔.๓) การเป็นอารมณ์ของกรรมฐาน

แม้รูปขันธ์จะมีโทษเพราะสาเหตุของโรคทางกาย และโรคทางใจ แต่รูปขันธ์ก็มีประโยชน์ด้วยเพราะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทำสมาธิ และยังเป็นอารมณ์ของกรรมฐานได้อีกด้วย โดยใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานและสมถกรรมฐาน ตัวอย่างเช่น

รูปขันธ์สามารถนำมาใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญอสุภกรรมฐาน (ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๙๒/๗๑) ซึ่งนอกจากเป็นสมถกรรมฐานที่ทำให้จิตสงบแล้ว ยังสามารถพัฒนาต่อเป็นวิปัสสนากรรมฐานที่นำไปสู่การตัดกิเลส บรรลุนิพพานได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “บุคคลผู้ถูกวิตกย่ำยี มีราคะจัด เห็นอารมณ์ว่างามเสมอ ย่อมมีตัณหาพอกพูนมากขึ้น ๆ บุคคลเช่นนั้นแลชื่อว่าสร้างเครื่องผูกมัดที่แน่นหนา ส่วนผู้ใดยินดีในฉณานเป็นที่ระงับวิตก มีสติทุกเมื่อเจริญสุกสกานอยู่ผู้นั้นแล จักทำตัณหาให้สิ้นไปได้จักตัดเครื่องผูกแห่งมารได้” (ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๔๙-๓๕๐/๑๔๒)

รูปขันธ์ที่ถูกโรคภัยเบียดเบียนสามารถนำมาพิจารณาเป็นอารมณ์กรรมฐานตามหลักอาทินวสัญญา คือ การกำหนดหมายโทษทุกข์ของกายอันมีความเจ็บไข้ต่าง ๆ ซึ่งเป็น ๑ ในหลักสัญญา ๑๐ ประการ สำหรับใช้กำหนดพิจารณาในการเจริญกรรมฐาน (อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙-๑๓๐)

๒. วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปขันธ์กับความจริงทางวิทยาศาสตร์

๒.๑ เปรียบเทียบประเภทและองค์ประกอบของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

ตารางที่ ๑ แสดงความสอดคล้องของประเภทและองค์ประกอบของรูปปั้นหรือร่างกายระหว่างพระพุทธรูปศาสนากับวิทยาศาสตร์

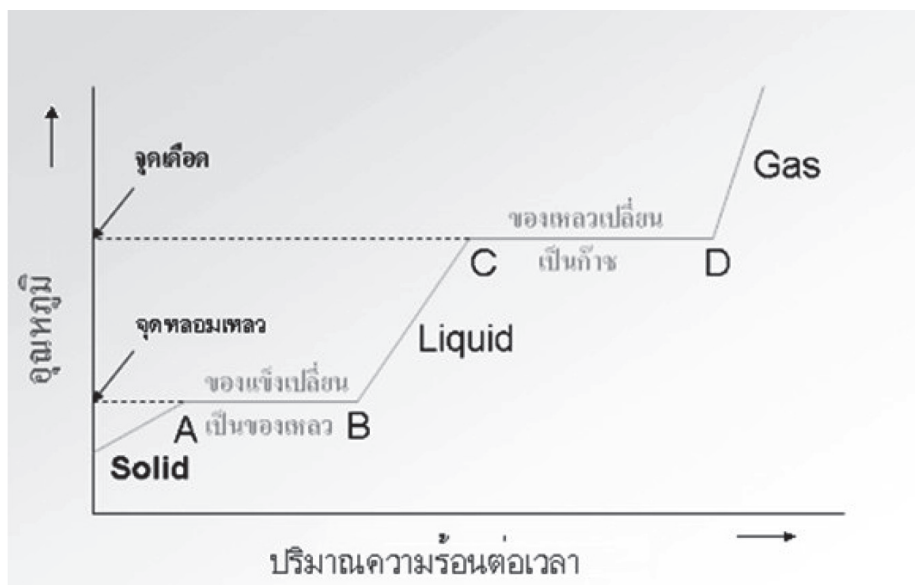
ความสอดคล้อง	พระพุทธศาสนา	วิทยาศาสตร์	ตัวอย่างร่างกายมนุษย์
ประเภทของรูปขั้น	มหาภูตรูป ๔	สสารและพลังงาน	
องค์ประกอบของรูปขั้น	ปฐวีธาตุหรือ ธาตุดิน	สถานะของแข็ง	ผม, ขน, เล็บ, ฟัน, หนัง, เนื้อ, เอ็น, กระดูก, เยื่อในกระดูก, ไต, หัวใจ, ตับ, พังผืด, ม้าม, ปอด, ไข้ใหญ่, ไข้สัน, อาหารใหม่, อาหารเก่า, มันสมอง
	อาโปธาตุหรือธาตุน้ำ	สถานะของเหลว	น้ำดี, เสลด, หนอง, โลหิต, เหงื่อ, มันชั้น, น้ำตา, มันเหลว, น้ำลาย, น้ำมูก, ไขข้อ, น้ำมูตร
	วาโยธาตุหรือธาตุลม	สถานะแก๊ส	ลมพัดขึ้นเบื้องบน (ทำให้อาเจียน, สะอึก), ลมพัดเบื้องต่ำ (ทำให้อุจจาระ, ปัสสาวะ), ลมในท้อง, ลมหายใจเข้าออก, ลมที่ทำลายเนื้อ หัวใจ, ลมที่เล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่, ลมพัดขึ้นเบื้องบน (ทำให้อาเจียน, สะอึก), ลมพัดเบื้องต่ำ (ทำให้อุจจาระ, ปัสสาวะ), ลมใน ท้อง, ลมหายใจเข้าออก, ลมที่ทำลายเนื้อ หัวใจ, ลมที่เล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่
	เตโชธาตุหรือธาตุไฟ	ความร้อนแฝง	ทำให้ร่างกายอบอุ่น, ทำให้ร่างกายทรุดโทรม, ทำให้เร่าร้อน, ทำให้อาหารย่อยไปด้วยดี

จากตารางที่ ๑ พบว่า ประเภทและองค์ประกอบของ
รูปชั้นีร์ ประกอบด้วย มหาภูตรูป ๔ ได้แก่ ปฐวีธาตุ อาโป
ธาตุ วาโยธาตุ และเตโชธาตุ (พระพุทธศาสนา) สอดคล้องกับ
สสารและพลังงาน ได้แก่ สถานะของแข็ง สถานะของเหลว
สถานะแก๊ส และความร้อนแฝง (วิทยาศาสตร์) ตามลำดับ

มีข้อสังเกต ๒ ประการ ดังนี้ (๑) มหาภูตรูป ๔ แสดง
ความปรากฏชัดและความเป็นใหญ่โดยลักษณะและสัณฐาน
ของรูปธรรมนั้น ๆ จึงไม่ได้กล่าวถึงอุปาทายรูปในที่นี้ด้วย

เนื่องจากอุปาทายรูปเป็นรูปที่เกิดโดยอาศัยมหาภูตรูปอีก
ชั้นหนึ่ง ส่วนทางวิทยาศาสตร์ก็มีกล่าวไว้ในสารและ
พลังงาน โดยสามารถสังเกตได้จากคุณสมบัติทางกายภาพ

(๒) ความร้อนแฝง (latent heat) ไม่ได้จัดไว้เป็นสถานะหลัก (๓ สถานะ) เพราะเป็นความร้อนที่ต้องใช้ในการเปลี่ยนสถานะโดยไม่ทำให้อุณหภูมิของสสารเปลี่ยนไป ซึ่งพลังงานที่ต้องการขึ้นกับจำนวนโมเลกุลของสสารและขนาดของแรงยึดเหนี่ยว สามารถสรุปแผนผังดังนี้

ที่มา: สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล (ออนไลน์ : ๒๕๖๑)

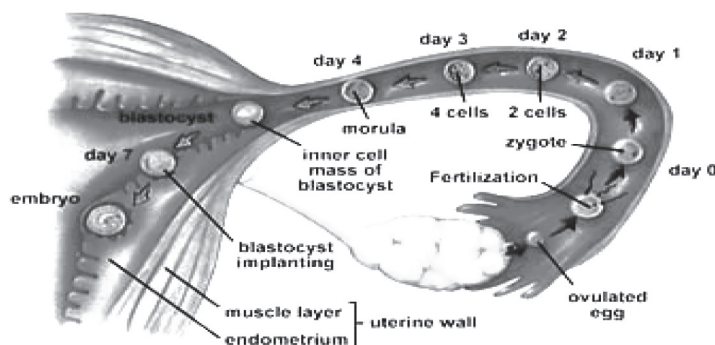
จากกราฟ เมื่อเพิ่มอุณหภูมิให้แก่สารซึ่งมีสถานะเป็นของแข็ง สิ่งที่เกิดขึ้นคือของแข็งจะเริ่มหลอมเหลว และสถานะของสารจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากของแข็งไปสู่สถานะที่เป็นของเหลว จนถึงจุดที่อุณหภูมิมีค่าคงที่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากจุด A ไป จุด B เรียกว่า การหลอมเหลว (melting) ปริมาณความร้อนที่ใช้ในการเปลี่ยนสถานะจากของแข็งไปเป็นของเหลว เรียกว่า ความร้อนแฝงของการหลอมเหลว และเรียกอุณหภูมิ ณ จุดนี้ว่า จุดหลอมเหลวของสาร เมื่อสารกลายเป็นของเหลวหมดแล้ว อุณหภูมิของของเหลวจะเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ของเหลวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสถานะจากของเหลวไปเป็นแก๊ส ซึ่งอุณหภูมิมีค่าคงที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากจุด C ไปจุด D กระบวนการที่เกิดขึ้น เรียกว่า การกลายเป็นไอ (vaporization process) สารมีการดูดพลังงานเข้าไปนั้นเพื่อจะไปสลายแรงยึดเหนี่ยวของของเหลว เพื่อให้กลายเป็นแก๊ส เรียกความร้อนนี้ว่า ความร้อนแฝงของการกลายเป็นไอ และเรียกอุณหภูมิ ณ จุดนี้ว่าจุดเดือด

๒.๒ เปรียบเทียบพัฒนาการของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

กำเนิดและพัฒนาการของรูปขันธ์หรือร่างกายของมนุษย์ในครมมารดาปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนาและความจริงทางวิทยาศาสตร์โดยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

การกำเนิดชีวิตมนุษย์ได้นั้นผู้ให้กำเนิดชีวิตมนุษย์ต้องมีความพร้อม กล่าวคือ เพศหญิงจะพร้อมให้กำเนิดได้ช่วงอายุระหว่าง ๑๔ - ๔๘ ปี ส่วนเพศชายพร้อมที่จะให้กำเนิดชีวิตมนุษย์ได้ตั้งแต่อายุ ๑๑ ปีขึ้นไปจนตลอดอายุขัย (เขาวิน ชิโนรักษ์ และพรณี ชิโนรักษ์ ๒๕๕๒ : ๗๙๒)

การสืบพันธุ์ของมนุษย์ เป็นกระบวนการรวมตัวกัน เรียกว่า การปฏิสนธิ (Fertilization) ระหว่างเซลล์สืบพันธุ์เพศผู้ (อสุจิ หรือ Sperm/Spermatozoa) และเซลล์สืบพันธุ์เพศเมีย (ไข่ หรือ Ovum) โดยเชื้ออสุจิเคลื่อนที่จากมดลูกของเพศเมียหรือมารดา แล้วเคลื่อนต่อไปยังรังไข่ (Ovary) โดยส่วนใหญ่แล้วจะปฏิสนธิกันบริเวณท่อนำไข่ (Oviduct/Fallopian Tube) เมื่ออสุจิรวมตัวกับไข่แล้วเราจะเรียกว่า ไซโกต (Zygote) เมื่อปฏิสนธิได้ ๑ วันแล้ว ไซโกตจะเริ่มแบ่งตัวออกจาก ๑ เซลล์เป็น ๒-๔-๘-๑๖ เรื่อย ๆ ไป และเดินทางจากท่อนำไข่มายังมดลูก (Uterus) ใช้เวลาประมาณ ๙ วัน

ที่มา: krusajjai (ออนไลน์ : ๒๕๕๑)

เมื่อถึงมดลูกไซโกตจะมีลักษณะคล้ายลูกบอลตรงกลางกลวง และการเจริญเติบโตของเซลล์ก็เริ่มต้นขึ้นบ้างแล้ว โดยเซลล์จะเริ่มพัฒนาไปยังทิศทางหนึ่งคล้ายมือพร้อมที่จะฝังตัวลงที่มดลูก ในระยะ ๒ สัปดาห์แรกเป็นระยะที่เซลล์มีการแบ่งตัวไปในลักษณะเดียวกันหมด และแบ่งทุกทิศทางไม่มีการแบ่งเฉพาะที่ใดที่หนึ่งเราเรียกระยะนี้ว่า ระยะ ovum หลังจากระยะนี้แล้วก็มาถึงระยะตัวอ่อนหรือ embryo stage ระยะนี้จะกินเวลา ๖ สัปดาห์ โดยภายใน ๖ สัปดาห์นั้น สัปดาห์ที่ ๓ ตัวอ่อนจะมีลักษณะคล้ายรูปทรงกระบอก เริ่มเกิดสมองและไขสันหลัง เมื่ออายุได้ ๔ สัปดาห์ จะมีขนาดยาว ๔ มิลลิเมตร ในสัปดาห์ที่ ๕ เริ่มเกิดระบบหมุนเวียนโลหิต ระบบหายใจ ระบบขับถ่าย และอวัยวะต่างๆ (Appendage) เช่น แขน ขา หลังจากผ่านไป ๖ สัปดาห์แล้ว ในสัปดาห์ที่ ๘ เริ่มแยกเพศได้ชัดเจน ขณะนี้ตัวอ่อนมีขนาดประมาณ ๒๕ มิลลิเมตร และสิ้นสุดเมื่ออายุได้ ๒ เดือน ระยะนี้เซลล์เริ่มแบ่งแยก (Differentiate) และแจกแจงหน้าที่ไปตามตำแหน่งที่เซลล์นั้นอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของสารชีวเคมีในตัวเซลล์เองทำให้เซลล์พร้อมที่จะรับหน้าที่เจริญเติบโตออกไปเป็นอวัยวะต่างๆ ทัวตัวเรา ในปลายเดือนที่ ๓ เกิดตา หู จมูก ทารกจะมีขนาด ๗๕ มิลลิเมตร เดือนที่ ๕ มีขนาดยาว ๒๕๐ มิลลิเมตร ระยะนี้มีรูปร่างเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ในเดือนที่ ๙ จะมีขนาดประมาณ ๕๐ เซนติเมตร และเริ่มมีไขมันสะสมใต้ชั้นผิวหนังพร้อมกันนั้นเริ่มรับแรงต้านทานซึ่งถ่ายทอดไปจากแม่ ซึ่งเป็นทารกที่สมบูรณ์พร้อมออกจากครรภ์มารดามาสู่โลกภายนอก

ทารกจะอยู่ในครรภ์มารดาประมาณ ๒๘๐ วัน ในระยะที่ทารกจะคลอดผนังมดลูกซึ่งเป็นเนื้อเยื่อเรียบจะเริ่มหดตัว ผนังน้ำคร่ำซึ่งหุ้มล้อมรอบทารกเพื่อกันทารกกระเทือนนั้นจะแตกออกทารกถูกบังคับให้เคลื่อนลงมาที่ช่องคลอด โดยจะคว่ำหน้าลง เมื่อทารกคลอดออกมาแล้ว สักครู่ รกและเยื่อหุ้มจะถูกบีบตามออกมา เมื่อถึงระยะนี้ระบบต่าง ๆ ในร่างกายเด็กจะทำงานเอง

พัฒนาการมนุษย์ในครรภ์มารดาทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในพระไตรปิฎกขุทฺธกปิฎก อิทกสูตร (ว่าด้วยอินทกยักษ์) ดังความสำคัญตอนหนึ่งว่า (ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗-๓๓๘)

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอินทก ซึ่งเป็ณภพของอินทกยักษ์ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นอินทกยักษ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่า รูปไม่ใช่ชีวะ สัตว์นี้จะมีร่างกายนี้ได้อย่างไรหนอ กระดูกและก้อนเนื้อมาจากไหน สัตว์นี้จะอยู่ในครรภ์ได้อย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า (ส.ส.อ. ๑/๒๓๕/๒๘๕)

รูปนี้เป็นกละก่อน จากกละเกิดเป็นอพัพพะ จากอพัพพะเกิดเป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อเล็ก) จากเปสิเกิดเป็นขณะ (เป็นก้อน) จากขณะเกิดเป็นปุ้ม ๕ ปุ้ม ต่อจากนั้นผม ขน และเล็บ จึงเกิดขึ้น มารดาของสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์นั้น บริโภคข้าวน้ำโภชนาหารอย่างใด สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดานั้น ก็ยัง

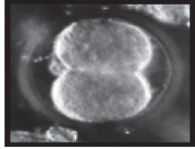
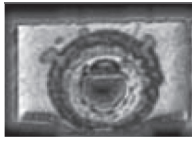
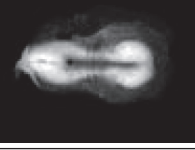
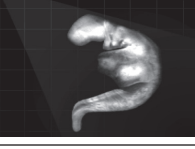

อรรถาภิธานเป็นไปในครรภ์ ด้วยขำขันน้ำโภชนาหารอย่างนั้น (ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗-๓๓๘)

เพราะฉะนั้น ลำดับพัฒนาการทารกในครรภ์มีการอธิบายเป็นลำดับและลักษณะการเกิดให้เห็นเป็นภาพ เพียงแต่ได้อธิบายว่า คำว่าจาก.... เป็น... จาก....เป็น... หมายถึงระยะเวลาอันเท่าไร และเป็นการเปรียบเทียบ ลักษณะแต่ละประเภทของกลละ อัฟพุทะ เปลี ฆนะ ว่ามี

ลักษณะอย่างไรหรือเทียบได้กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราที่พอจะอุปมาได้ ส่วนเรื่องเวลานั้น อรรถกถาก็ให้ขอบเขตเวลาชัดเจน ในที่นี้สามารถเทียบขั้นตอนของการพัฒนาการชีวิตมนุษย์ในครรภ์มารดาตามหลักชีววิทยากับกระบวนการวิวัฒนาการของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงการเปรียบเทียบพัฒนาการชีวิตมนุษย์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

พัฒนาการชีวิตมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา	พัฒนาการชีวิตมนุษย์ตามหลักวิทยาศาสตร์	รูปภาพประกอบ
สัปดาห์ที่ ๑ → กลละ (น้ำเมือกใส)	ไซโกต (zygote)	
สัปดาห์ที่ ๒ → อัฟพุทะ (น้ำขุ่นข้น)	บลาสโตซิสต์ (blastocyst)	
สัปดาห์ที่ ๓ → เปลี (ชิ้นเนื้อ)	กลาสตรูเลชั่น (gastrulation)	
สัปดาห์ที่ ๔ → ฆนะ (ก้อนเนื้อ)	ตัวอ่อนรูปตัวซี (The embryo curves into a C shape)	
สัปดาห์ที่ ๕ → ปัญจสาขา (ปุ่มทั้งห้า- ศีรษะ ๑ แขน ๑ ขา ๒)	ปรากฏ ๕ ปุ่ม (๕ buds are visible)	
สัปดาห์ที่ ๑๒- ๔๒ → ทารก (ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น)	ทารก (fetus)	

ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบพัฒนาการชีวิตมนุษย์ระหว่างพระพุทธศาสนากับชีววิทยา

ที่มา: ศุภกาญจน์ วิชาชาติ (๒๕๕๔ : ๑๓๙).

ตามหลักชีววิทยาให้ความรู้หรือความสำคัญเฉพาะร่างกายที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพเท่านั้น เพราะได้ความรู้จากเครื่องมือที่อยู่ในพิสัยของประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น และกาย) เท่านั้นจึงจะยอมรับได้ และได้จากความรู้นี้เองที่ทำให้เกิดการค้นพบความจริงทางกายภาพมากมาย จนเป็นที่ยอมรับสากลทั่วโลก แต่ความจริงทางจิตใจนั้น วิทยาศาสตร์ยังขาดแคลนความรู้อยู่มาก ซึ่งต่างกับพระพุทธศาสนาที่อธิบายทั้งกายและจิต

จะเห็นได้ว่าหลักชีววิทยาและพระพุทธศาสนาอธิบายเรื่องกำเนิดมนุษย์คล้ายคลึงกันและเกี่ยวเนื่องกันเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ ซึ่งถือได้ว่าวิธีการอธิบายของวิทยาศาสตร์สามารถเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกง่ายต่อความเข้าใจเรื่องกำเนิดมนุษย์ให้แก่หลักพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะเครื่องมือวิทยาศาสตร์ปัจจุบันดีกว่าและพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ ส่วนพระพุทธศาสนานั้นใช้ธรรมชาติรอบตัวเปรียบเทียบ เช่น นำขณจามรี (สัตว์ที่อาศัยเทือกเขาหิมาลัย) จุ่มน้ำมันงาแล้วสลัด ๗ ครั้งหยดที่เหลือจากสลัดนั้นคือกลละ เป็นต้น

พระพุทธศาสนาอธิบายในส่วนที่วิทยาศาสตร์ยังก้าวไปไม่ถึงคือเรื่องของนาม โดยเฉพาะคันธ์พะ (ปฏิสนธิ วิญญาณ) เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดชีวิตมนุษย์ จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนาทางกายภาพได้หลักชีววิทยามาเป็นเครื่องมือสื่อความรู้เรื่องดังกล่าวได้ดี สะดวกง่ายต่อการเข้าใจ ส่วนทางนามธรรมพระพุทธศาสนาอธิบายได้อย่างละเอียดชัดเจน เติมเต็มให้กับช่องว่างของหลักชีววิทยาที่ยังก้าวไปไม่ถึงจนถึงทุกวันนี้

โดยสรุปแล้ว ในทัศนะวิทยาศาสตร์มนุษย์ถือกำเนิดมาจากเซลล์สืบพันธุ์ของมารดาและบิดาที่มาปฏิสนธิกันจนได้เซลล์ที่ได้รับการปฏิสนธิ (เอมบริโอ) จนพัฒนามาเป็นทารกในที่สุด ซึ่งวิทยาศาสตร์พิจารณาจากกายภาพหรือรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนทางพระพุทธศาสนาเห็นด้วยกับวิทยาศาสตร์ที่กล่าวมาทั้งหมดเพียงแต่มีปัจจัยอีกส่วนหนึ่งคือปฏิสนธิวิญญาณหรือคันธ์พะมาร่วมด้วย ซึ่งถึงแม้จะครบปัจจัยหรือองค์ประกอบที่วิทยาศาสตร์กล่าวมาแล้ว

แต่จะถือกำเนิดชีวิตมนุษย์ไม่ได้ หากขาดองค์ประกอบฝ่ายนามเปรียบเทียบแท้งหรือไข่อ่อน เพราะฉะนั้นชีวิตมนุษย์ต้องประกอบด้วยรูปและนาม ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

๒.๓ เปรียบเทียบลักษณะของรูปชั้นระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

ด้านลักษณะหรือธรรมชาติของชีวิต พระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตในส่วนที่เป็นรูปกายมีโครงสร้างที่เป็นระบบและทำงานประสานกันอย่างเป็นระเบียบในทางชีววิทยาเรียกลักษณะนี้ว่า “Organization” นอกจากนี้ในด้านลักษณะทางชีวภาพก็มีความสอดคล้องกัน โดยที่พระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตมีลักษณะทางชีวภาพที่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ ๒ ส่วน คือ (๑) อายุ หรือ “รูปชีวิตินทรีย์” และ (๒) ไออุ่น คือ ธาตุไฟ ส่วนชีววิทยาเรียกชีวิตลักษณะนี้ว่า “เมตาโบลิซึม และพลังงาน” อันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีภายในร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่สามารถเปลี่ยนสภาพของอินทรีย์สาร (ปุณวิสส์ กิตติมานนท์, นายแพทย์. ๒๕๕๔ : ๑๑๙) ซึ่งอยู่ภายในร่างกายที่ได้มาจากอาหารที่กินเข้าไป หรือได้จากการสังเคราะห์อาหารขึ้นเองให้กลายเป็นพลังงาน โดยต้องอาศัยออกซิเจนจากการหายใจเป็นหลัก ส่วนในประเด็นที่แตกต่างคือ พระพุทธศาสนานอกจากแสดงลักษณะชีวิตในทางชีวภาพในส่วนของรูปกาย คือ มีอายุ หรือ “รูปชีวิตินทรีย์” และไออุ่นแล้ว ยังต้องมีคุณลักษณะทางนามกาย คือ จิต อีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้มีความแตกต่างจากชีวิตในทางชีววิทยาเป็นอย่างมาก เพราะในทางชีววิทยาแสดงเฉพาะคุณสมบัติที่เป็นรูปกายหรือวัตถุ (กาเรธ วิลเลียมส์ (Gareth Williams) ๒๕๔๗ : ๖)

ด้านองค์ประกอบของ “ชีวิต” มีความสอดคล้องกันในด้านเดียว คือ องค์ประกอบทางรูปกายอย่างละเอียด โดยที่ทางชีววิทยาแบ่งองค์ประกอบของชีวิตตั้งแต่เล็กที่สุดไปถึงระบบที่ใหญ่สุด ได้แก่ ควากซ์อะตอม โมเลกุล เซลล์ เนื้อเยื่อ อวัยวะ และ ระบบอวัยวะ ส่วนพระพุทธศาสนาแบ่งองค์ประกอบในทางรูปกายออกเป็น ๒ ส่วน คือ มหาภูตรูป ๔ ได้แก่ ธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม และอุปาทายรูป ๒๔ มีตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น (ปุณวิสส์ กิตติมานนท์,

นายแพทย์. ๒๕๕๔: ๗๐) โดยมีการกล่าวถึงเรื่องปริมาณ ซึ่งคล้ายกับอะตอมไว้ต่างหาก และประเด็นที่แตกต่างคือพระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตนอกจากประกอบด้วยองค์ประกอบทางรูปร่างแล้ว ยังต้องมีองค์ประกอบฝ่ายนามกายด้วย ซึ่งกรณีของนามกายหรือจิตนี้ทางชีววิทยาไม่ได้กล่าวถึงและไม่มีในองค์ประกอบของชีวิต ส่วนความแตกต่างกันในด้านจุดหมายของการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาศึกษาลดทอนชีวิตเป็นองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าชีวิตไม่มีตัวตนให้ยึดถือ ส่วนชีววิทยามีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการทำงานของส่วนต่าง ๆ เท่านั้น

ด้านเกณฑ์การจำแนกประเภทของ “ชีวิต” ในกำเนิด ๔ ในทางพระพุทธศาสนา กับอาณาจักร ๕ ในทางชีววิทยามีความสอดคล้องกันอย่างหนึ่งคือ ลักษณะ รูปแบบ และวิธีการให้กำเนิดตัวอ่อน หรือเรียกรวมๆ ว่า “ระบบการสืบเผ่าพันธุ์” โดยพระพุทธศาสนาถือเอาวิธีการให้กำเนิดที่เรียกว่า “โยนิ” เป็นเกณฑ์ ส่วนทางชีววิทยาถือเอาลักษณะทางกายภาพ การสืบพันธุ์และการเจริญเติบโตของตัวอ่อนเป็นเกณฑ์หนึ่งในการจัดจำแนก ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา ส่วนที่มีความแตกต่างกันคือ ทางชีววิทยาไม่ได้ใช้เกณฑ์เดียวในการจัดจำแนก ยังมีเกณฑ์อื่นๆ อีกประกอบ เช่น เปรียบเทียบลักษณะทั้งภายนอก (morphology) และลักษณะภายใน (anatomy) รวมทั้งหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ สิ่งมีชีวิตที่มีอวัยวะมาจากแหล่งกำเนิดเหมือนกัน (homology) หรือ เปรียบเทียบกระบวนการทางสรีรวิทยา (physiology) และกระบวนการทางชีวเคมี (biochemistry) ว่ามีความคล้ายคลึงกัน เป็นต้น (ปุ่นวิสัย กิตติมานนท์, นายแพทย์. ๒๕๕๔: ๗๔)

๒.๔ เปรียบเทียบขนาดของปริมาณของพระพุทธศาสนากับอะตอมของวิทยาศาสตร์

ปริมาณในทางพระพุทธศาสนานั้นเทียบได้กับอะตอมในวิทยาศาสตร์ มีขนาดใกล้เคียงกันโดยเฉลี่ย กล่าวคือปริมาณเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดที่ทราบกันในพระพุทธศาสนา โดยอธิบายขนาดปริมาณด้วยการแยกจากเม็ดข้าวเปลือกให้เล็กลง ๆ ไปเรื่อย ๆ จนถึงปริมาณ (หยาบไปสู่ละเอียด)

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีคำอธิบายเรื่อง ปริมาณที่ปรากฏในคณาจาปลินคัมพู (อภิธานนปทีปิกา คณาที่ ๑๙๔-๑๙๕) ได้แสดงการเปรียบเทียบตัวอย่างเพื่อความเข้าใจและเห็นได้ชัด เพราะวัตถุมีขนาดเล็กมากจนไม่สามารถมองด้วยตาเปล่าเห็นได้ โดยใช้หลักการทอนย่อยวัตถุต่าง ๆ ลงเป็นหน่วยย่อย คือ จากหน่วยใหญ่ลงเป็นหน่วยเล็กที่สุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีสูตรหรือมาตราเป็นหลัก จากการอธิบายได้เริ่มจากขนาดของเมล็ดข้าวเปลือกก่อน ซึ่งใช้การเปรียบเทียบดังนี้ (อภิ.วิ.อ. ๓๖๘)

๑ อังคุละ (๑ นิ้ว)	เท่ากับ ๗ ธัญญูมาส (เมล็ดข้าวเปลือก)
๑ ธัญญูมาส	เท่ากับ ๗ โอภา (หัวเหาหรือตัวเส้น)
๑ โอภา	เท่ากับ ๗ ลิกขา (ไข่เหา)
๑ ลิกขา	เท่ากับ ๓๖ รณเรณู (ละอองรด)
๑ รณเรณู	เท่ากับ ๓๖ ตัซซารี (ละอองแดด/สิ่งที่เกิดจากอณูนั้น)
๑ ตัซซารี	เท่ากับ ๓๖ อณู
๑ อณู	เท่ากับ ๓๖ ปริมาณ

๑ ปริมาณจากการคำนวณในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีขนาดใกล้เคียงกับ ๑ อะตอม ในวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ขนาด ๑ ปริมาณของพระพุทธศาสนาเถรวาทจะมีขนาดโดยประมาณ ๑.๒×๑๐^{-๑๐} เมตร ส่วนขนาด ๑ อะตอมในวิทยาศาสตร์จากการคำนวณมีขนาดเท่ากับ ๑×๑๐^{-๑๐} เมตร (สุรศักดิ์ พงศ์พันธุ์สุข. Online: ๒๐๑๘) แต่ทั้งนี้ทั้งวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ถือว่าอะตอมหรือปริมาณเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นหน่วยเล็กที่สุดเพราะวิทยาศาสตร์ยังมีเรื่องควาร์กที่เล็กกว่าอะตอม ส่วนพระพุทธศาสนาก็มีเรื่องอวินิพโกรูป

๒.๕ เปรียบเทียบอวินิพโกรูป ๘ ของพระพุทธศาสนากับอะตอมของวิทยาศาสตร์

อวินิพโกรูป ๘ คือรูปที่แยกออกจากกันไม่ได้ เป็นรูปที่มีอยู่ด้วยกันเป็นประจำเสมอไป อย่างขาดมิได้เลยในสิ่งที่เป็นรูปทุกอย่าง กล่าวคือในสิ่งที่เป็นรูปทุกอย่าง แม้แต่ปริมาณที่เล็กที่สุดก็ต้องมีรูปธรรมชุดนี้อยู่เป็นอย่างน้อยเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่มีอยู่เป็นประจำในวัตถุ (พระพรหม

คุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๕๖ : ๕๒๑)

อวินิพโกครูปนี้เป็นกลุ่มธาตุเดิมแท้ (สัทธัญญกလာป) มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา องค์ประกอบเหล่านี้เกิดร่วมกันตลอดเวลา อาศัยกันและกัน เกิดขึ้น เกิดโดยอิสระไม่ได้ ในปภณวิเสสวิสุทธิมรรคกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “ธาตุทั้งหลายนั้นเกิดร่วมกันเสมอ แยกจากกันเป็นสัดส่วนมิได้ แม้ในกลุ่มเล็กที่สุดเช่น สัทธัญญกလာปะธาตุทั้ง ๔ นี้เมื่อประกอบกันเข้าแล้วก็ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ นับไม่ถ้วน มีคุณสมบัติแตกต่างกันตามส่วนผสมของธาตุทั้ง ๔ นั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ : ๒๖๙-๒๗๐)

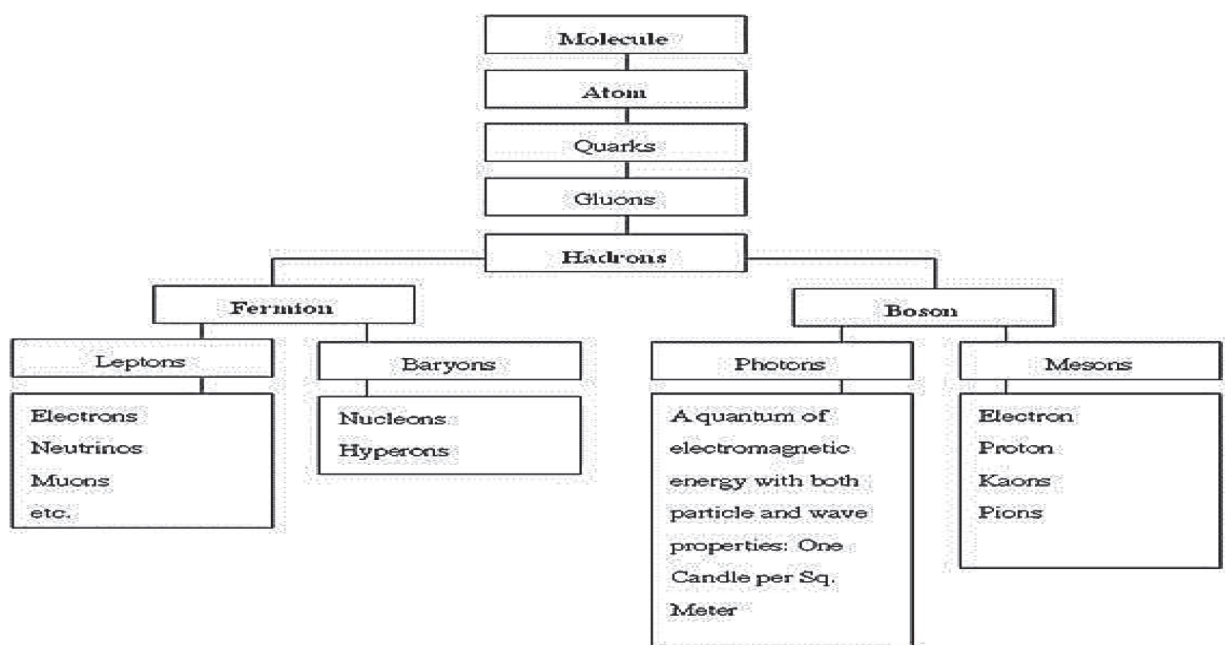
อวินิพโกครูป ๘ เทียบกับ อะตอม ประกอบด้วย ๑) คุณสมบัติที่แข็งหรืออ่อน กินเนื้อที่ มีภาวะแผ่ขยายหรือรองรับเรียกชื่อสามัญว่า ธาตุดิน ๒) คุณสมบัติที่เกาะกุมเชื่อมประสาน เรียกชื่อสามัญว่า ธาตุน้ำ ๓) คุณสมบัติที่เป็นตัวแปรของสสารได้แก่อุณหภูมิ เรียกชื่อสามัญว่า ธาตุไฟ ๔) คุณสมบัติที่เคลื่อนไหวเครื่องตั้ง เรียกชื่อสามัญว่า ธาตุลม ยังมีธาตุที่แฝงตัวเข้ามาอาศัยอีก ๔ ธาตุ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอันนับเนื่องเข้าด้วยกัน เหมือนเงาติดตามตัวมหาภูตรูป ๔ ไม่ว่ามหาภูตรูป ๔ ไปตั้งอยู่ที่ไหน ธาตุสี่ (วันฉะ), ธาตุกลิ่น (คันธะ), ธาตุรส (รสะ) และโอชาธาตุ (อาหารรูป) ก็ไปนั้น เรียกรวม ๆ ว่า รูปธาตุ หรือ อวินิพโกครูป ๘ จะเห็นได้ว่า อวินิพโกครูป ๘ ก็คือ สสาร (หรือพลังงาน) ในระดับจุลภาคที่หมายรวมถึงอนุภาคอย่าง

อะตอมหรือปริมาณนั่นเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบแรกเริ่มสำหรับประกอบกันเป็นโครงสร้างของสรรพสิ่งทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในสากลจักรวาล

ส่วนด้านวิทยาศาสตร์ อะตอม ๑ หน่วย ประกอบด้วย สนามพลังงานนิวเคลียร์ย่อยจำนวน ๘ หน่วย (Subatomic Particles) ได้แก่ (๑) Quarks (๒) Hadrons (๓) Fermions (๔) Bosons (๕) Leptons (๖) Baryons (๗) Photons และ (๘) Mesons ตามลำดับ ซึ่งเทียบเท่ากับ “สัทธัญญกလာป” หรือ “อวินิพโกครูป ๘” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สังเกตได้ว่าหน่วยรวมสนามพลังงานหลักนั้น มีองค์ประกอบ ๒ หน่วย ได้แก่

(๑) Fermions ซึ่งมีสนามพลังงานย่อย ๒ ส่วน คือ (๑) Quarks ซึ่งประกอบด้วยสนามพลังงานอนุภาคนิวเคลียร์ย่อย ๓ คู่ ได้แก่ (๑) Up-Down, Charm-strange และ Top-Bottom กับ (๒) Leptons ซึ่งประกอบด้วยสนามพลังงานอนุภาคนิวเคลียร์ย่อย ๓ คู่ ได้แก่ Electron Neutrino-Electron, Muon Neutrino-Muon, และ Tau Neutrino-Tau

(๒) Bosons ประกอบด้วยซึ่งประกอบด้วยสนามพลังงานอนุภาคนิวเคลียร์ย่อย ๔ ส่วน คือ Photon, Z Boson, W Boson และ Gluon (Nithee Siripat. Online : ๒๐๑๔)

แผนผังที่ ๑ แสดงการองค์ประกอบของอะตอมในทางวิทยาศาสตร์

ที่มา: (Nithee Siripat. Online: ๒๐๑๔)

ดังนั้นปริมาณที่นับว่าเล็กที่สุดแล้วยังเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยรูปอื่น ๆ และแสดงคุณสมบัติเฉพาะของมันได้ครบ (๘ อย่าง) ซึ่งเห็นได้จากปริมาณของกระดาษกับปริมาณของหินก็จะแตกต่างกันด้วยคุณสมบัติภายในดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งความรู้นี้ตรงกับวิทยาศาสตร์เพราะอะตอมแต่ละธาตุย่อมมีคุณสมบัติเฉพาะตัวจึงแตกต่างไปจากธาตุอื่น ๆ และตรงกับความรู้ด้านควอนตัมฟิสิกส์ เพราะควอนตัมฟิสิกส์แสดงว่า อะตอมนั้นไม่ใช่สิ่งที่เล็กที่สุด (โอฬาร เพียรธรรม ๒๕๔๙ : ๙๗)

๒.๖ เปรียบเทียบอิทธิพลหรือบทบาทของรูปขั้นระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

รูปขั้นหรือร่างกายเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่สามารถมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อจิตใจหรือพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้เช่นกัน โดยทั้งสองทัศนะมีความเห็นสอดคล้องกัน ดังผลการวิจัยนี้พบว่า

ด้านวิทยาศาสตร์พบว่า ทางจิตวิทยา เซลเย (Selye) บิดาแห่งทฤษฎีความเครียดได้อธิบายไว้ว่า ความเครียดเป็นภาวะที่ร่างกายและจิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มีกระตุ้นทั้งภายในและภายนอกร่างกาย ซึ่งมาจากการและขัดขวางการทำงาน การเจริญเติบโต ความต้องการของมนุษย์ เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในร่างกายเกี่ยวกับโครงสร้างและปฏิกิริยาเคมีเพื่อต่อต้านการคุกคามนั้น ทำให้ร่างกายและจิตใจขาดความสมดุล (ลักขณา สิริวัฒน์ ๒๕๔๙ : ๑๕๕) ความเครียดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะระบบประสาทต้องการการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกในระดับหนึ่ง เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ ถ้าระดับความเครียดมีเพียงเล็กน้อย (ระดับที่ ๑) จะทำให้เรารู้สึกตื่นตัวและสนใจในกิจวัตรประจำวัน แต่ถ้าเกิดบ่อย ๆ จนเป็นความรุนแรงและเกิดนานเกินไป ย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ บางคนอาจเกิดเป็นโรคประสาท โรคจิต (ระดับที่ ๒) (Anderson, M.P., ๑๙๙๘ : ๔-๗) โดยสรุป

ในส่วนของอิทธิพลที่เกิดจากทางด้านร่างกายส่งผลกระทบต่อจิตใจหรือชีวิต ได้แก่ ๑) พันธุกรรม มีส่วนสำคัญให้เกิดโรคจิตบางอย่าง เช่น โรคอารมณ์แปรปรวน และโรคจิตเภท ๒) การเสพสารที่ก่อให้เกิดอาการทางจิต เช่น สุรา ยาเสพติด ความอ้วน ภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ๓) สาเหตุจากโรคเกี่ยวกับสมอง ได้แก่ โรคติดเชื้อ เช่น เยื่อหุ้มสมองอักเสบ มาลาเรียขึ้นสมอง เป็นต้น และ ๔) สาเหตุทางกายอื่น ๆ ได้แก่ โรคของระบบต่อมไร้ท่อ เช่น ถ้าต่อมไทรอยด์ผลิตฮอร์โมนไทรอยด์ออกมากเกินไปจะทำให้เป็นโรคคอพอก อารมณ์หงุดหงิด โกรธง่าย ถ้าผลิตน้อยเกินไป จะทำให้เด็กแคระแกร็น ปัญญาอ่อน ถ้าขาดตอนเป็นผู้ใหญ่ จะมีอาการเหมือนคนทุกขหนัก เฉื่อยชา ขอบนอนหลับ ผลจากการขาดไทรอยด์ฮอร์โมน ซึ่งอาจเป็นโรคปัญญาอ่อนเป็นภาระแก่สังคมแล้ว ยังเป็นปัจจัยชักนำไปสู่การกระทำที่เป็นปัญหาสังคม เช่น ถูกชักชวนให้กระทำความผิด เป็นเครื่องมือของมิจฉาชีพได้ โรคที่เกิดจากร่างกายขาดสารอาหารบางอย่าง ร่างกายบกพร่อง เช่น อ้วนเกินไป หรือร่างกายบางส่วนผิดปกติ รู้สึกเป็นปมด้อย มีโรคประจำตัว เหล่านี้ล้วนส่งผลให้มีอารมณ์แปรปรวน มีความวิตกกังวล เกิดความเครียด ไม่สามารถปรับตัวต่อสังคมได้ (โกศล วงษ์สวรรค์ และคณะ ๒๕๔๙ : ๑๑๙)

อิทธิพลของรูปขันธ์หรือกระบวนการทำงานของรูปขันธ์ซึ่งหมายถึงร่างกาย พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น ความเครียด และความเจ็บป่วย ซึ่งสอดคล้องและสามารถอธิบายได้ด้วยความจริงหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดังตัวอย่างงานวิจัยของ จุฬามาศ แหนจอน (๒๕๕๘ : ๑๓) ที่พบว่าเหตุการณ์มองเห็น โดยผ่านการแปลความหมายของสมองส่วนการมองเห็น (Visual cortex) ข้อมูลจะถูกส่งผ่านกระแสประสาทไปยังสมองส่วนต่างๆ จึงทำให้เกิดการตอบสนองเพื่อเตรียมพร้อมต่อการเกิดปฏิกิริยาสู้หรือหนี (Fight or flight) กระแสประสาทสามารถส่งตรงไปยังก้านสมอง ซึ่งจะตอบสนองโดยการทำหน้าที่พื้นฐาน เช่น การหายใจ การหดตัวของหลอดเลือด การสูบฉีดโลหิต ทำให้หัวใจเต้นเร็วและบีบตัวแรง โลหิตไหลไปด้วยความเร็วที่มากกว่าปกติ

สาเหตุที่หัวใจบีบตัวแรงขึ้นโดยอัตโนมัติขึ้นเพราะสมองคุ้นชินกับเหตุการณ์นี้มาเป็นล้าน ๆ ปี สมองเรารู้ว่าในธรรมชาติความเครียดมักจะตามมาด้วย “สู้หรือหนี” ในการจะสู้หรือหนีกล้ามเนื้อต้องทำงานมากขึ้น ดังนั้นกล้ามเนื้อต้องการน้ำตาลและออกซิเจนในเลือดไปเลี้ยงเพิ่มขึ้น (ซุซพล เกียรติขจรธาดา, นพ. ๒๕๕๘ : ๑๖๙) แล้วส่งผ่านต่อระบบลิมบิกในส่วนอะมิกดาลาและไฮโปทาลามัสซึ่งแสดงออกเป็นอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเกิดขึ้นทันทีโดยอัตโนมัติ (จุฬามาศ แหนจอน ๒๕๕๘ : ๑๓) การที่ร่างกายถูกผลักให้ออกจากช่วงปกติสุขทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า ร่างกายสู่สภาวะเครียด ดังนั้นโดยกลไกธรรมชาติแล้ว ร่างกายจะหาทางปรับตัวให้กลับมาสมดุลซึ่งในที่นี้คือ ขนลุก เหงื่อไหลออกท่วมตัวทั้ง ๆ ที่รอบๆ ตัวไม่ได้อากาศร้อน ตัวสั่น ในที่สุดอารมณ์ความกลัวเข้ามาควบคุมการตัดสินใจในลำดับต่อไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปแล้วร่างกายจะกลับเข้ามาสู่สภาวะปกติสุข (Homeostasis) ดังนั้นโดยสรุปร่างกายของสิ่งมีชีวิตจะทำงานได้ดีในสภาวะหนึ่งหรือปกติสุข แต่ถ้าถูกผลักให้ออกไปจากสภาวะนั้นด้วยอิทธิพลรูปขันธ์ เช่น อุณหภูมิ แสง อากาศ เป็นต้น จะมากหรือน้อยเกินไป ร่างกายจะเครียด เมื่อร่างกายเครียดระบบกลไกในร่างกายจะสั่งการโดยอัตโนมัติทำให้เรามีพฤติกรรมการเอาตัวรอดหรือความคุ้นชิน

หากเราปล่อยสถานการณ์นี้ต่อไปจนเป็นเรื่องธรรมดาโดยไม่เรียนรู้ความจริง ในที่สุดเราก็จะพบสภาพปัญหาที่เรียกได้ว่าความเครียดสะสมหรือร่างกายเครียดสะสมโดยเจ้าของร่างกายไม่รู้ตัว อาจนำไปสู่ปัญหาขั้นรุนแรง สามารถส่งผลให้เกิดความไม่สบายกาย เกิดความแปรปรวนทางจิตใจ (วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ ๒๕๔๙ : ๒๔๑) อาการเหล่านี้สามารถส่งผลต่อภาวะทางร่างกายได้ เช่น เป็นแผลในกระเพาะอาหาร ปวดท้อง ปวดศีรษะ อาเจียน ชีพจรเร็ว ส่งผลให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง (พระมหาสุพัฒน์ ศิลาภรณ์ ๒๕๔๒ : ๒) และอาจนำไปสู่การเกิดความผิดปกติในบุคลิกภาพเป็นต้น (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ ๒๕๔๕ : ๗๓)

นอกจากนี้ลักษณะของโทษภัยที่เกิดจากการไม่รู้เท่าทันอิทธิพลของรูปขันธ์ ในทัศนะของพระพุทธศาสนาสามารถทำให้เกิดอคติ หรืออาการวิปลาสโดยมีความเห็นผิดเบี่ยงเบนจากความจริงไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ อาการดังกล่าวนี้จึงจัดได้ว่ามีความยึดมั่นถือมั่นโดยไม่รู้ตัว จนเป็นอุปนิสัยความเคยชินสั่งสมติดต่อข้ามภพข้ามชาติในสังสารวัฏต่อไป

อิทธิพลของรูปขันธ์หรือเรียกย่อๆ ว่า รูป โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีราคะ โทสะ โมหะ นั้นได้ปรากฏในรูปคำสอนเรื่องรูปขันธ์ที่รวมถึงเรื่องรูปายตนะหรือรูปารมณไว้อย่างชัดเจนในรูปาทิวรรคที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนรูปสตรีนี้ ภิกษุทั้งหลาย รูปสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้” (อง.เอกก.(ไทย) ๒๐/๑/๑) จึงจำเป็นต้องอาศัยความเห็นที่ถูกต้องต่อรูป จึงจะไม่ถูกอิทธิพลของรูปครอบงำ เช่น ต้องรู้ว่า รูปมีคุณประโยชน์ในการกระตุ้นเร้าให้คนมีความเพียรพยายามในการทำงาน แต่รูปก็มีโทษในการทำให้สัตว์ติดในวังวนแห่งความอยากไม่มีที่สิ้นสุด และต้องรู้วิธีการที่จะดับรูปเหล่านั้น ถ้าไม่เข้าใจกระบวนการเกิดดับของรูป ก็ยากที่จะสามารถวางใจและมีความเห็นที่ถูกต้องต่อรูปนั้น หรือควรรู้จักโทษของรูปที่ทำให้เกิดความอยากที่เรียกว่า ตัณหา ๓ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา (พระพุทธมคฺฉนารมณ. (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๔๕ : ๗๓)

การสามารถเอาชนะอิทธิพลของรูปขันธ์หรือดับรูปขันธ์ได้จึงเป็นเรื่องสำคัญเพราะทำให้คนพ้นจากทุกข์และโทษที่เกิดจากอิทธิพลจากรูปขันธ์ ซึ่งการจะเอาชนะอิทธิพลของรูปขันธ์และดับรูปขันธ์ได้จะต้องอาศัยความรู้เรื่องรูปขันธ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของขันธ์ ๕ และเพ่งพินิจจนเกิดความรู้อย่างประจักษ์แจ้ง ทำให้ตัดกิเลส บรรลุนิพพานได้ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ธรรมทั้งหลายย่อมควรแก่การเพ่งพินิจ
เมื่อธรรมควรแก่การเพ่งพินิจมีอยู่ ฉันทะย่อม
เกิด เกิดฉันทะแล้ว ย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะ
แล้ว ย่อมพิจารณา ครั้นพิจารณาแล้ว ย่อม

ตั้งความเพียร เธอตั้งความเพียรแล้ว ย่อมทำ
ปรมาตถสัจจะให้แจ้งด้วยกายและเห็นชัดปรมาต
ถสัจจะนั้นด้วยปัญญา การทวาทะ ด้วยข้อ
ปฏิบัติเพียงเท่านี้ การรู้อรรถสัจจะจึงมีได้ ด้วยข้อ
ปฏิบัติเพียงเท่านี้แล บุคคลย่อมรู้อรรถสัจจะได้ และ
เราย่อมบัญญัติการรู้อรรถสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียง
เท่านี้ แต่ยังไม่เชื่อว่า เป็นการบรรลุสัจจะ
ทีเดียว” (ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๓๒/๕๔๒)

การเรียนรู้เพื่อให้ได้ความเห็นที่ถูกต้องต่อรูป รู้วิธีการ
ดับรูป และสามารถพ้นจากอิทธิพลของรูปได้ จึงเป็นสิ่งที่ทุก
คนสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง

บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบรูปขันธ์กับความจริงที่
เกี่ยวข้องในมิติวิทยาศาสตร์ สรุปผลวิจัยได้ดังนี้

๑. วิเคราะห์รูปขันธ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้สรุป
นิยามและความหมายแห่งคำว่ารูปขันธ์ว่าหมายถึงที่รวม
แห่งรูปธรรมทั้งหลาย ธรรมชาติที่เป็นฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด
ซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งกองรูปธรรมทั้งหมด ทั้งคุณสมบัติ
พฤติกรรม คุณและอาการต่าง ๆ ของร่างกายสิ่งมีชีวิต ซึ่ง
รูปขันธ์ประกอบด้วยประเภทและองค์ประกอบ ได้แก่
มหาภูตรูป ๔ และอุปาทายรูป ๒๔ โดยมหาภูตรูปหรือความ
เป็นใหญ่และปรากฏชัดเด่นโดยลักษณะของตน ได้แก่
ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวayoธาตุ ส่วนอุปาทายรูป
คือรูปที่เป็นไปโดยอาศัยมหาภูต หากไม่มีมหาภูตรูปแล้ว
อุปาทายรูปไม่สามารถจะเกิดขึ้นตามลำพังได้เอง

ลักษณะของรูปขันธ์ในพระสูตรได้กล่าวไว้ในสูตร
ต่าง ๆ มากมายโดยกล่าวสรุปตรงกันเรื่องความเป็นไปของ
รูปร่างกายหรือรูปขันธ์ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ได้แก่
สภาวะที่ร่างกายต้องแตกสลายไปด้วย วิโรธปัจจัย เช่น
ความร้อนความเย็นโดยเห็นได้ชัดเจนในธาตุไฟหรืออุณหภูมิ
ภายในร่างกายเปลี่ยนแปลงเมื่อป่วยไข้ (อนิจจัง) มีผลให้
ร่างกายหรือรูปขันธ์ถูกบีบคั้นจนทนอยู่อย่างเดิมไม่ได้
(ทุกขัง) และท้ายที่สุดร่างกายเป็นไปตามเหตุปัจจัยแห่ง

ความเสื่อมและก้าวเข้าสู่ความว่างเปล่าไร้แก่นสารจนเห็นได้ว่าไม่มีตัวตนที่แท้จริงเลย (อนัตตา) จากลักษณะดังกล่าวทำให้มองเห็นบทบาทหรืออิทธิพลของรูปขันธ์ว่า มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัย ๔ คือ กรรม จิต ฤดูแลอากาศ เพราะรูปขันธ์ย่อมเกิดและเป็นไปตามปัจจัยเหล่านี้

๒. วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปขันธ์กับความจริงทางวิทยาศาสตร์ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

๒.๑ เปรียบเทียบประเภทและองค์ประกอบของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ สรุปได้ว่าประเภทและองค์ประกอบของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกันดังนี้

(๑) ประเภทรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ คล้ายคลึงกับสสารและพลังงาน

(๒) องค์ประกอบของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ปฐวีธาตุเทียบกับสถานะของแข็ง, อาโปธาตุกับสถานะของเหลว, วาโยธาตุกับสถานะแก๊ส และเตโชธาตุกับความร้อนแฝง ตามลำดับ

๒.๒ เปรียบเทียบพัฒนาการของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่ามีความสอดคล้องกันตั้งแต่แรกเริ่มปฏิสันธิจนพัฒนาการของเซลล์มาเป็นทารก แต่มีความแตกต่างที่เหตุปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดกำเนิดเป็นชีวิต กล่าวคือพระพุทธศาสนาให้ทัศนะการถือกำเนิดชีวิตต้องประกอบด้วยเหตุปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่ มารดามีระดู บิดามารดาอยู่ด้วยกัน และมีปฏิสันธิวิญญานมารวมประกอบ แตกต่างจากวิทยาศาสตร์ที่ถือว่าการกำเนิดชีวิตมีเหตุปัจจัยเพียง ๒ ประการ คือ มารดามีระดู และ บิดามารดาอยู่ด้วยกัน (เซลล์สืบพันธุ์ของบิดาและมารดาปฏิสนธิกัน) เท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงปฏิสันธิวิญญานหรือคันธัพพะมารวมจุติ เพราะไม่มีองค์ความรู้ด้านนี้

๒.๓ เปรียบเทียบลักษณะของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ด้านลักษณะหรือธรรมชาติของชีวิตในส่วนรูปหรือกายภาพ โครงสร้าง ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกัน โดยที่พระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตมีลักษณะทางชีวภาพที่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ ๒ ส่วน คือ (๑) อายุ หรือ “รูปชีวิตินทรีย์” และ (๒) ไออุ่น คือ ธาตุไฟ ส่วนชีววิทยาเรียกชีวิตลักษณะนี้ว่า “เมตาโบลิซึมและพลังงาน” ส่วนด้านองค์ประกอบของชีวิตตั้งแต่ระดับเล็กคือปริมาณหรืออะตอมจนถึงระบบอวัยวะ แตกต่างกันที่กระบวนการของชีวิตซึ่งทางวิทยาศาสตร์ขาดมิติทางนามธรรมได้แก่ จิต เจตสิก กรรม และด้านเกณฑ์การจำแนกประเภทของชีวิตในกำเนิด ๔ ทศนะพระพุทธศาสนากับอาณาจักร ๕ ในทางวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกันในเรื่องลักษณะกายภาพ รูปแบบ และวิธีการให้กำเนิดตัวอ่อนหรือระบบสืบเผ่าพันธุ์

๒.๔ เปรียบเทียบองค์ประกอบของอุปาทายรูประหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปริมาณกับอะตอมมีขนาดใกล้เคียงกันมาก และองค์ประกอบภายในมีลักษณะคล้ายกันทั้งจำนวนและคุณสมบัติซึ่งเทียบได้ระหว่างอวินิพโยครูปกับอะตอม

๒.๕ เปรียบเทียบอิทธิพลหรือบทบาทของรูปขันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า รูปขันธ์สามารถเป็นเหตุปัจจัยให้ชีวิตหรือจิตหรือกิจกรรมการดำเนินชีวิตมีผลการเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยแห่งรูปขันธ์ได้ในทัศนะวิทยาศาสตร์ เช่น ความผิดปกติของสารสื่อประสาทหรือความเครียดจากร่างกายมีผลเสียกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต พันธุกรรม สารเสพติด โรคเกี่ยวกับสมอง และโรคทางกายอื่น ๆ หรือกรณีการบริโภคอาหารที่เป็นอันตรายต่อร่างกายจนกลายเป็นมะเร็งทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยน สอดคล้องกับทัศนะพระพุทธศาสนาในเรื่องรูปารมณ์ของเพศตรงข้าม และความเจ็บไข้ได้ป่วยโรคทางร่างกายส่งผลกระทบต่อจิตใจและกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. ๒๕๒๒. **ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กาเรธ วิลเลียมส์ (Gareth Williams). ๒๕๔๗. **ชีววิทยา (Biology For You)**. อุษณีย์ ยศยิ่งยวด, รศ.ดร. แปล. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- โกศล วงศ์สวรรค์ และคณะ. ๒๕๕๕. **ปัญหาสังคม(Social Problem)**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.
- คันธสารากวีวงศ์, พระ, (แปล). ๒๕๕๒. **อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี**. ลำปาง : วัดท่ามะโอ.
- จุฑามาศ แหนจอน. “สมองกับอารมณ์: มหัศจรรย์ของความเชื่อมโยง”. **วารสารราชพฤกษ์**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๙-๑๙.
- ซัพพล เกียรติจิรธาดา. ๒๕๕๘. **เรื่องเล่าจากร่างกาย เข้าใจร่างกายพฤติกรรมและธรรมชาติผ่านกระบวนการวิวัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- เชาวน์ ชีโนรักษ์ และพรณี ชีโนรักษ์. ๒๕๕๒. **ชีววิทยา ๑**. กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, รศ.ดร.,. ๒๕๔๑. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏพระนคร.
- ปุ่นวิมล กิตติมานนท์, นายแพทย์. ๒๕๕๔. “การศึกษาวิเคราะห์ชีวิตในกำเนิด ๔ ตามหลักพระพุทธศาสนาและชีวิตในอาณาจักร ๕ ตามหลักชีววิทยา”. **ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎี(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปองปรีดา ปิบุญโญ. พระมหา. ๒๕๔๓. “การป้องกันและการรักษาโรคตามหลักพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรหมคุณารักษ์ (ป.อ.ปยุตโต), พระ. ๒๕๕๖. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถกาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. ๒๕๓๔. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล.ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลักษณ์ สรวิวัฒน์. ๒๕๔๙. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- วัชร งามจิตรเจริญ. ๒๕๕๔. **สมการความว่าง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ.
- ศุภกาญจน์ วิชาชาติ. ๒๕๕๔. **เอกสารประกอบการสอนวิทยาศาสตร์เชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- Anderson, M.P., ๑๙๙๘. “Stress management for chronic diseases : An overview”, In M.H. Russell, M.H., ๑๙๙๘. **Stress management for chronic diseases**. New York: Persimmon Press.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ :

- สุรศักดิ์ พงศ์พันธุ์สุข. “อนุภาค”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.electron.rmutphysics.com/physics-glossary/index.php?option=com_content&task=view&id=๔๘๐๓&Itemid=๘๘ [สืบค้นเมื่อ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑]
- krusaijai. (๒๕๕๑). “ความหมายและขั้นตอนของการปฏิสนธิ”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://krusaijai.blogspot.com/๒๐๐๘/๑๑/blog-post.html>. [สืบค้นเมื่อ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑]
- Nithee Siripat. (๒๐๑๔). “การจัดเฟ้นหมวดธรรม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.siripat.com/๖๗.%๒๐Scrutinizing-Phenomenal-Categories-๒๐๑๔.asp>. [สืบค้นเมื่อ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑].
- สถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล. (๒๕๖๑). “ชนิดของสารละลาย”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.il.mahidol.ac.th/e-media/ap-chemistry๒/liquid_solution/liquid_energy.htm [สืบค้นเมื่อ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

อิ ทธิพลของจิตที่มีต่อวัตถุในพระพุทธศาสนา

เถรวาท

สามารถ สุขประการ*

บทคัดย่อ

จิตมีพฤติกรรมเกิดและดับอยู่ตลอดเวลาประมาณแสนโกฏิกขณะชั่วลัดนิ้วมือเดียว จึงเกิดการกระเพื่อมของอวกาศโดยรอบที่จิตอยู่ ปรากฏการณ์นี้มีผลทำให้อวกาศเกิดคลื่นที่มีความถี่ เพราะอวกาศนั้นเปรียบเหมือนผืนผ้าใบตามทฤษฎีกาล-อวกาศ (Time-Space) สามารถโค้งงอไหวตัวได้ ในการทดลองช่องคู่เปิด (Double slit) วัตถุในระดับอนุภาคที่มีคุณสมบัติเป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาค (Duality State) จะเปลี่ยนไปเป็นคลื่นทันทีที่ผ่านช่องคู่ แต่ถ้าหากว่ามีการเพ่งมองอนุภาคนั้นจะไม่เปลี่ยนไปเป็นคลื่น ทรงสภาพเป็นอนุภาคตามเดิม แสดงว่าคลื่นที่เกิดจากจิตสร้างขึ้นสามารถสอดแทรกคลื่นที่มีอยู่ในอนุภาคได้ จิตจึงมีอิทธิพลต่อวัตถุขนาดใหญ่ได้เพราะวัตถุทั้งหลายประกอบมาจากอนุภาค

คำสำคัญ: อิทธิพลของจิตต่อวัตถุ, คลื่นจิต, คลื่นอวกาศ, คลื่น-อนุภาค

The Influence of the Mind over Matter in Theravada Buddhism

Abstract

The mind comes into being and goes out of existence continuously, a trillion times per snap of one's fingers, causing high-frequency ripple waves in the space surrounding the mind, according to the Time-Space theory. In Double-slit experiments, materials in duality states of waves or particles transform themselves into waves upon passing through the double slits. However, if they are observed, they will maintain their particle state. This means that mind-generated waves can interfere with particulate waves. The mind therefore may influence larger material objects as all material objects are composed of particles.

Keywords: Influence of Mind on Matter, Mind Wave, Quantum Mind, Wave-Particles

บทนำ

ชีวิตก็ไปด้วยรูปกับนาม รูปหมายถึงร่างกาย นามหมายถึงจิตใจ ทั้งสองอยู่กันแบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถจะแยกจากกันได้ คำถามสำคัญที่ถูกตั้งมาโดยตลอดมาว่าจิตทำงานกับร่างกายมีกลไกเป็นอย่างไร เราสามารถอธิบายด้วยศาสตร์สมัยใหม่ได้ไหม เพื่อให้คนร่วมสมัยที่มีพื้นฐานความรู้ในปัจจุบันเข้าใจได้ง่ายขึ้น วิทยาการสมัยใหม่ มีความก้าวหน้า ทั้งทางทฤษฎีและ เครื่องมือที่ใช้ทดลอง ควอนตัมฟิสิกส์เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นไม่นาน แต่มีความสำคัญสูงในวงการวิทยาศาสตร์ และบอกว่าจิตเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีส่วนร่วมในทฤษฎีนี้ เรียกว่า “Quantum consciousness” (Baker, Joanne., 2013: 200)

ความมีอยู่ของจิตในพระพุทธศาสนา จิตเป็นหนึ่งในสี่ของปรมัตถธรรมหมายถึงสภาพที่เป็นจริงตามความเป็นจริงประกอบด้วย จิต เจตสิก รูปและนิพพาน จิตกับเจตสิกอยู่ด้วยกัน และมีปฏิสัมพันธ์กับรูป จิตเป็นปัจจัยให้เกิดรูป ในภพภูมิต่าง ๆ ทั้ง ๓๑ ภพภูมิ จนกว่าจะหมดกิเลสเข้าสู่สภาวะนิพพานก็เป็นธรรมชาติที่มีจริงอยู่ เพื่อไม่กลับมาเกิดในจักรวาลนี้ได้อีก มีแต่สัตว์นั้นที่ตายอยู่ในวัฏสงสารตลอดเวลา จิตไม่มีวันตายตามสัตว์นั้น

จิตมีกลไกการทำงานที่น่าสนใจ สามารถสร้างพลังได้ มีอิทธิพลต่อวัตถุได้ สำหรับเรื่องของฤทธิ์ในอธิปาฏิหาริย์ผู้ที่ได้อภิญญา (ความรู้ยิ่ง) จะมีความสามารถ ๑) แสดงฤทธิ์ได้, ๒) มีหุทิพย์, ๓) กำหนดรู้ใจผู้อื่นได้ ๔) ระลึกชาติได้, ๕) มีตาทิพย์, ๖) รู้การทำอะไรสวะให้สิ้นไป ในข้อที่ ๑) เป็นอำนาจของจิตที่เหนือวัตถุ (Mind over Matter) ส่วนในข้อที่ ๒) ถึง ๕) เป็นการแสดงความสามารถของจิตที่สื่อสารได้ ไม่ต้องผ่านอายตนะพื้นฐานทั้ง ๕, ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกาย นอกจากนี้ยังมีฤทธิ์ได้อีกหลายอย่าง

แก้ววัญญะ ก่ออธิปาฏิหาริย์เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง(และ) ภูเขา

ไปได้ไม่ติด ชัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ (ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๔/๒๑๔)

ควอนตัมฟิสิกส์ศึกษาเรื่องของพลังงานในระดับอนุภาค ได้แก่ โปรตอน อิเล็กตรอน นิวเคลียสและอนุภาคอื่น ๆ ในจักรวาล คำว่า “ควอนตัม” แปลว่าก้อนของพลังงาน เป็นพลังงานที่มาจากคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า จากสมการ $E = nhf$, เมื่อ f คือความถี่ของคลื่นและ E คือพลังงานที่เกิดขึ้นจากคลื่น ทฤษฎีควอนตัม ตอนแรกนักวิทยาศาสตร์ไม่ยอมเพราะมันไม่สามารถทำนายทิศทางการปรากฏการณ์นั้นได้ บอกแต่เพียงก้อนพลังงานเท่านั้น ในเวลานั้นไม่มีทฤษฎีไหนที่สามารถคำนวณพลังงานที่มีอยู่ในอนุภาคได้ แม้แต่กลศาสตร์แบบนิวตัน ทฤษฎีนี้ได้เปิดเผยความจริงของอนุภาคว่ามีสองสถานะในตัวเอง มันสามารถเป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาค ส่วนจะแสดงเป็นคลื่นหรืออนุภาคขึ้นอยู่กับบริบทของสิ่งแวดล้อม ในการทดลองให้อนุภาคผ่านช่องคู่เปิด (Double-Slit Experiment) พบว่าจิตของมนุษย์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของอนุภาคอีกด้วย จึงเป็นมิติใหม่ของวงการวิทยาศาสตร์เท่าที่ค้นพบเรื่องของจิตที่มีส่วนสำคัญในวงการวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ แมกซ์ พลังค์ (Max Planck) เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ พ.ศ. ๒๔๖๑ และเป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ กล่าวว่า “I regard consciousness as fundamental. I regard matter as derivative from consciousness. We cannot get behind consciousness. Everything that we regard as existing, postulates consciousness.” (Max Planck, 1931) มีความหมายว่าวัตถุต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เราเห็นนี้จิตมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับวัตถุ โดยตามความจริงแล้วชีวิตที่ประกอบขึ้นมาจากวัตถุธาตุก็มีปฏิสัมพันธ์กับจิตโดยตลอด เราไม่อาจปฏิเสธได้ ผู้เขียนเห็นความสัมพันธ์ของทั้งสองศาสตร์

จึงจะนำเสนอมุมมองของความสัมพันธ์นี้

ลองทบทวนกำเนิดจักรวาลแรกมาจากปรากฏการณ์ บิ๊กแบง เมื่อประมาณ ๑๓,๗๐๐ ล้านปีล่วงมาแล้ว ในช่วงแรกนั้นอวกาศมีแต่คลื่นที่เกิดจากการระเบิด ต่อมาคลื่นที่ร้อนนั้นเมื่อพบกับความหนาแน่นของอวกาศที่ ๐ °K หรือ - ๒๗๓ °C คลื่นก็จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอนุภาค จากอนุภาคที่รวมตัวกันจนเป็นแร่ธาตุต่าง ๆ อย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน ผลจากการระเบิดครั้งนั้นยังมีคลื่นความร้อนหลงเหลือไว้ได้ประมาณ ๒.๗๒ °K การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเป็นไปตาม ๒ ทฤษฎี เปลี่ยนจากคลื่นเป็นพลังงาน อธิบายด้วยทฤษฎีของควอนตัมฟิลด์ (E=nhf) และพลังงานเปลี่ยนจากพลังงานไปเป็นสสารตามกฎอนุรักษพลังงาน (E=Mc²) ทฤษฎีทั้งสองสอดคล้องประสานรับกันอย่างต่อเนื่องจนเป็นจักรวาลทุกวันนี้ จากสมการทั้งสองทำให้ทราบว่าในวัตถุมืดคลื่นเป็นองค์ประกอบภายใน ยืนยันจากการทดลองกับอนุภาคใน Double Slit พบว่าเป็นทวิภาวะ (Duality) เป็นทั้งคลื่นและอนุภาคและจิตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย (DK London, 2014 :233)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้เขียนต้องการเสนอแนะมุมมองในอีกรูปแบบหนึ่ง ถึงจิตมีกลไกทำงานอย่างไรถึงมีอิทธิพลต่อวัตถุได้ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่าจิตมีกลไกของตนเองที่มีการเกิด-ดับสลับกันไปตลอดเวลาด้วยความถี่ที่รวดเร็วมากประมาณแสนโกฏินัยะ (๑,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ หนนะ) ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ผู้เขียนจึงคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถอธิบายกลไกของจิตแบบที่สร้างความสัมพันธ์กับวัตถุและจักรวาลได้

๑. จิตในพระพุทธศาสนา

๑.๑ จิตนิยามในพระพุทธศาสนา

จิตนิยามเป็นหนึ่งในนิยามทั้งห้าของพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยกฎแห่งความเป็นจริง กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต (ป.อ. ปยุตโต, ๒๕๕๙ : ๒๒๓) เพื่อนำไปใช้ในการอธิบายสรรพสิ่งในจักรวาล ทั้งที่เป็นรูปธรรม (วัตถุและพลังงาน) หรือนามธรรม (จิต) ต่างเป็นไปตามนิยามนี้

ในแต่ละนิยามต่างเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน เป็นกฎธรรมชาติ เป็นธรรมนิยาม ซึ่งแปลว่า กำหนดอันแน่นอน หรือเป็นแนวทางที่แน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้น ๆ แล้ว ก็จะมีความเป็นไปอย่างนั้น ๆ แน่นนอน (ที.สี. (ไทย) ๙/๔๒๑/๑๘๕)

พระพุทธศาสนาได้ให้นิยามของธรรมชาติไว้ ๕ นิยาม เพื่อที่จะอธิบายสรรพสิ่งในจักรวาลที่เกิดขึ้น คือ

๑. อุตุนิยาม: (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะดิน น้ำอากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์, Utu-niyāma: physical inorganic order; physical laws)

๒. พินิยาม: กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุ์กรรมเป็นต้น (Bāja-niyāma: physical organic order; biological laws)

๓. จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต, Citta-niyāma: psychic law)

๔. กรรมนิยาม: กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ (Kamma-niyāma: order of act and result; the law of Kamma; moral laws)

๕. ธรรมนิยาม: กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย (Dhamma-niyāma: order of the norm; the general law of cause and effect; causality and conditionality)

จากนิยามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เราก็นำสรุป เป็นเรื่องของธรรมชาติของรูปและนาม พระพุทธศาสนา มองจักรวาลมี ๒ ส่วน ส่วนแรกเรื่องของวัตถุได้แก่อุตุนิยามและพินิยาม อุตุนิยามเป็นเรื่องของพลังงานความร้อน คลื่นความร้อน ซึ่งท้ายที่สุดมันคือทั้งหมดที่เป็นวัตถุในจักรวาล เพราะจักรวาลเกิดมาจากการระเบิดในปรากฏการณ์บิ๊กแบง (Big Bang Phenomenon) นั่นคือจักรวาลเกิดมาจาก

กระบวนการความร้อน หลังจากปรากฏการณ์บิกแบงในเสี้ยวหนึ่งของวินาทีเอกภพจะมีอุณหภูมิล้านล้านองศา (Neil de Grasse Tyson, Donald Goldsmith, p. 43) เป็นสิ่งไม่มีชีวิต และฟิสิกนิยามให้อธิบายเงื่อนไขของสิ่งมีชีวิตที่มีทั้งพืชและสัตว์ในจักรวาล ซึ่งสิ่งมีชีวิตแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ แบบมีใจครองกับไม่มีใจครอง ในส่วนที่มีใจครองนี้สำคัญ พระพุทธศาสนาอธิบายขยายต่อออกไปอีก ๒ นิยามได้แก่ จิตนิยามว่าด้วยเรื่องของจิต การทำงานของจิต และกรรมนิยามซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับจิตโดยตรง ในความเห็นของผู้เขียนคิดว่าเป็นการอธิบายการเกิดของสัตว์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นว่าการเกิดของสัตว์นั้นมีที่มาที่ไป ซึ่งเป็นไปตามหลักเหตุปัจจัยว่าการกระทำใด ๆ นั้นมีผลต่ออนาคตหรืออนาคตมาจากเหตุปัจจัยในอดีต

พระพุทธศาสนากล่าวว่าสัตว์ประกอบด้วยรูปกับนาม รูปหมายถึง ร่างกายที่จับต้องได้ นามหมายถึง จิต และเจตสิก ความเป็นสัตว์จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ทั้งสองต่างเป็นปัจจัยแก่กันและกัน “นามรูป ปจฺจโย โหตุ” ถึงแม้ว่าทั้งสองต่างเป็นปัจจัยแก่กันและกัน แต่พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในการศึกษาที่จิตโดยตรง เพราะเชื่อว่าจิตนี้แหละที่เป็นตัวต้นเหตุโดยตรงทำให้เกิดการสร้างรูปในภพต่อ ๆ ไป จากพุทธพจน์ว่า “กมฺมฺนา วตฺตตี โลโก” (สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม), “กมฺมพฺพญ” (สัตว์โลกย่อมมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์) จิตของปุถุชนตามปกติจะปรุงแต่งสร้างรูปในภพใหม่ โดยอาศัยข้อมูลจากวิบากกรรมที่สะสมไว้ในในอดีตชาติ จิตจึงเป็นต้นตอของปรากฏการณ์ทั้งหมดในการเกิดของในสัตว์ คุณสมบัติอย่างหนึ่งของจิตต้องสร้างรูปในภพภูมิต่าง ๆ ไว้ กระบวนการในการสร้างรูปของจิตมีความเกี่ยวข้องกับพลังงานความร้อน (อตุ) โดยตรง จากคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะกล่าวว่า “สมุฏฐานของรูปมี ๔ อย่าง คือ กรรม จิต อตุ และอาหาร ... อนึ่งเตโชธาตุที่เรียกว่าความเย็นและความร้อน เมื่อ(จิต)ถึงจิตฺติชณะ ย่อมยังรูปที่มีอตุเป็นสมุฏฐาน ทั้งภายในภายนอก ให้เกิดขึ้นตามสมควร” (อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี, ๗๓) ดังนั้นจิตจึงมีคุณสมบัติหลากหลายและมีความเกี่ยวข้องกับพลังงานความร้อนที่เป็นพลังงานทางรูปธรรมหรือทางกายภาพ

(Physical Energy)

๑.๒ ความหมายของจิต

จิต (จิตต) แปลว่า สภาวะดำรง (อารมณ์หมายถึง การรับเอาอารมณ์เข้ามา หรือการรับอารมณ์ มาจากคำบาลีว่า “จินเตตฺติ จิตฺต” นอกจากนี้ จิตต แปลว่า เครื่องดำรง หมายถึงสภาวะที่รับรู้อารมณ์) (อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี, ๑๔๗) ถึงแม้ว่าเราจะหมดสติไปจิตยังคงทำหน้าที่รับอารมณ์ของมโนตลอดไม่ได้หยุดพัก จิตมีคำเรียกได้หลายอย่างเช่น จิตต, มน, มานส และวิญญาน ได้หลายความหมาย ตามลักษณะของจิตว่าอยู่ในบริบทไหนดังต่อไปนี้

จิตในความหมายที่ปรุงแต่ง แปรปรวนได้ ไม่เที่ยงเนื่องจากจิต จะแปรปรวนไปตามเจตสิก ๘๙ ลักษณะ เมื่อเจตสิกใดปรากฏในจิต จิตนั้นก็จะคงสภาพลักษณะอารมณ์นั้น

จิตในความหมายว่า วิญญาน คือ การรู้แจ้ง เพราะจิต รับรู้สัญญาตามอายตนะทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

จิตในความหมายว่า มน หรือ มโน เพราะจิต เป็นกริยาน้อมไปรับอารมณ์ หรือเรียกว่า “เจตนา” ที่จะไปรับอารมณ์ จากความหมายของพุทธพจน์ “มโนปฺพพฺกมาธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ธรรมทํหฺลยมีโงปณํหฺวณํมีโงปเรสเรฐฺฐสฺส สํเรจํได้ด้วยใจ”

จิตในความหมายว่า ภาวํค์ เพราะจิต องค์กรแห่งการเกิดภพ หรือตัวเกิด หมายถึงกระบวนการของจิต ที่มีกาเกิดหรือปฏิสนธิจิต ขวณะจิตต่าง ๆ ก็จะมาจบที่ภาวํคจิต อันเป็นข้อมูลทั้งปวงของจิตหรือจิตใต้สำนึก ที่จะส่งต่อข้อมูลไปยังจิตดวงใหม่ก่อนที่จะจิตดวงเก่าจะดับ ผู้เขียนมีความเห็นว่าน่าจะมี ความหมายที่ใกล้เคียงกันกับจิตใต้สำนึกของจิต เพราะอยู่เหนือการรับรู้ทางอายตนะทั้ง ๖

จิตเป็นสิ่งที่มิอยู่จริงตามธรรมชาติ เป็นธาตุ ๆ หนึ่ง ในปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน กล่าว

โดยสรุปจิตมีหลากหลายชื่อ ขึ้นอยู่กับว่าจิตในทำหน้าที่
ที่ไหน อย่างไร และเพื่ออะไร จากภาษาบาลีกล่าวไว้ดังนี้
ย จิตตํ มโน หทยํ มานสํ ปณฺหริ มนายตฺนํ มนินฺหริยํ

วิญญานํ วิญญานกฺขนโธ ตชฺชา มโนวิญญานธาทู อิทํ จิตตํ
ซึ่งอธิบายในอภิสาลินีอรรถกถาว่า

ธรรมชาติของจิต	ชื่อเรียก
ธรรมชาติโดยย่อไปหาอารมณ์ ธรรมชาตินั้น	จิต
ธรรมชาติโดยย่อไปหาอารมณ์ ธรรมชาตินั้น	จิต
จิตที่รวบรวมไว้ภายใน	หทัย
ธรรมชาติฉันท์คือความพอใจที่มีอยู่ในใจ	มานัส
จิตเป็นธรรมชาติที่ผ่องใส	ปณฺหริ
มโนที่เป็นอายตนะ คือเครื่องต่อ	มนายตฺนํ
มโนที่เป็นอินทรีย์ คือครองความเป็นใหญ่	มนินฺหริยํ
ธรรมชาติใดที่รู้อารมณ์ ธรรมชาติ	วิญญาน
วิญญานที่เป็นขั้น	วิญญานขั้น
มโนที่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งรู้อารมณ์	มโนวิญญานธาทู

ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแบ่งจิตตามหน้าที่
จิตกำลังทำงานอยู่และอยู่ในบริบทไหน จะเห็นถึงความ
เกี่ยวข้องของจิตที่จะเป็นอะไรและบอกถึงการทำงานของ
มันว่าทำอะไร เช่น

จิต: ธรรมชาติของจิตที่คิด, จิตใช้สมองในการคิด
ซึ่งจิตใช้เป็นสำนักงานเพื่อบริหารร่างกายหรือรับรู้ความเป็น
ไปทุกส่วนของร่างกาย

จิต: ธรรมชาติของจิตย่อไปหาอารมณ์, จิตได้เสพ
อารมณ์เป็นอาหาร อารมณ์อยู่ที่ไหนจิตย่ออยู่ที่นั่น การ
เจริญสติปัฏฐานในหมวดของเวทนาอุปัสสนา เพื่อให้เห็น
ชัดอารมณ์ที่เกิดขึ้น การเห็นอารมณ์นั้นคือการเห็นจิตไป
ในตัว เพราะการเจริญวิปัสสนาคือการให้เห็นอย่างแยก
ในอารมณ์ที่เกิดขึ้นในจิต แล้วพิจารณาอย่างแยกคาย เพื่อ
ให้เกิดวิวิธการ เพราะการแก้ทุกขนั้นต้องแก้ที่จิตการตามหา
จิตย่อหาไม่เจอถ้าไม่รู้จักวิธีการนี้ “อารมณ์อยู่ที่ไหน
จิตย่ออยู่ที่นั่น”

หทัย: จิตที่รวบรวมไว้ภายใน, จิตในความหมายนี้
เป็นการบอกว่า จิตเป็นศูนย์กลางของพลังชีวิตที่ตั้งมั่นให้
ชีวิตนี้ดำรงอยู่ เป็นจุดศูนย์รวมพลังงานของจิต ซึ่งอรรถกถา
จารย์ถึงกับให้คุณค่าของจิตในความหมายนี้ว่าเปรียบเสมือน
กับหัวใจทางกายภาพที่สูบฉีดเลือดไปเลี้ยงทั่วร่างกายว่า
“หทัยวัตถุ” หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นศูนย์ของแหล่งพลังงานของ
จิต ที่ส่งพลังไปส่วนต่าง ๆ ทั่วร่างกายเช่นเดียวกันกับหัวใจ
ที่ฉีดเลือดไปเลี้ยงอวัยวะน้อยใหญ่ ซึ่งเป็นการกระทำที่คุ
ขนานกันไปกับหทัยวัตถุที่ดูแลวิญญานที่กำกับอายตนะ
ทั้ง ๖ เหมือนกันกับเลือด ชีวิตจึงต้องมีรูปกับนาม หรือ
มีสสารต้องมีพลังงานกับคลื่นกำกับอยู่ภายใน รูปแบบของ
คู่ที่มีอยู่ในจักรวาล สิ่งมีชีวิตย่อมมีความคล้ายคลึงกัน

มานัส: ธรรมชาติฉันท์คือความพอใจที่มีอยู่ในใจ,
มีความพอใจเป็นพื้นฐาน ด้วยอำนาจของกิเลสทำให้ความ
พอใจนั้นได้ถูกพัฒนาต่อ ยอดเป็นความทะยานอยากที่จะ
แสวงหาตามความพอใจนั้น การค้นพบธรรมชาติที่มีอยู่เดิม

ทำให้เราสามารถพบกับความสันโดษ และสงบตามกำลัง หรือเท่าทันความเป็นจริงได้

ปณฺธระ: จิตเป็นธรรมชาติที่ผ่องใส, มีความหมายว่า จิตเดิมแท้นั้นความจริงใสบริสุทธิ์เป็นปกติสสร แต่ขุ่นมัว เพราะกิเลสจรมา การเข้าถึงจิตเดิมแท้ที่ใสบริสุทธิ์นั้นคือการเข้าถึงธรรม กำจัดอวิชชาที่เป็นอกุศลมูลออกไปหมด จิตจึงใสเหมือนเดิม วิธีการที่จะกำจัดกิเลสได้นั้นต้องเข้าถึงจิตให้ได้ก่อน จึงเป็นที่มาของการนิยามจิตในข้ออื่นที่มีความหมายในการนี้ วิญญาณ คือธรรมชาติที่รู้อารมณ์*

มนายตนะ: มนะที่เป็นอายตนะ คือเครื่องต่อ, หมายถึงจิตทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากอายตนะ นั่นคืออายตนะส่งความรู้สึกไปยังจิต

มโนทริย: มนะที่เป็นอินทริย คือครองความเป็นใหญ่, หมายถึงเป็นใหญ่ที่หนึ่งในบรรดาอินทริยทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ว่า “มโนปุพฺพงคมา ธมฺมา, มโนเสฏฺฐา มโนมยา – ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จได้ด้วยใจ” อินทริยในชั้นทั้ง ๕ ทั้งหมดมีใจเป็นอินทริยที่ใหญ่สุดกว่าอินทริยอื่น

วิญญาณ: ธรรมชาติใดที่รู้อารมณ์, หมายถึงเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์จากอายตนะทั้งหมด ซึ่งวิญญาณนี้จะแยกไปตามสิ่งเร้า (Stimuli) มีทำให้เกิดผัสสะทั้ง ๖ ช่องทาง เปรียบได้กับสัญญาณที่เชื่อมต่อกับจุดรับรู้ภายนอก สัญญาณเหล่านี้จะมีอยู่ทั่วไปตามอายตนะทั้ง ๖ เช่นกัน ได้แก่

- ๑) จักขุวิญญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางตา ด้วยภาพภายนอกที่มาจากวัตถุ
- ๒) โสทวิญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางหูด้วยเสียง
- ๓) ชานวิญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางจมูก ด้วยกลิ่น
- ๔) ชิวหาวิญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางลิ้น ด้วยรส

๕) กายวิญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางผิวหนัง ด้วยสัมผัส

๖) มโนวิญญาณ เกิดจากการกระตุ้นทางใจ ด้วยจินตนาการ เป็นสัญญาณที่เราเคย สะสมไว้มาเป็นความคิด ความหมายของจิตในส่วนนี้เปรียบเสมือน สายสัญญาณของจิตที่ส่งเข้าสู่จิตหลักคอยรับรู้ความเคลื่อนไหวสิ่งที่มากระทบทั้ง ๖ ช่องทาง เพื่อให้เห็นว่าจิตมีการแผ่พลังงานควบคุมกายหยาบไว้ทั้งหมด สภาพของสัญญาณนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปตามภพภูมิของสัตว์ในแต่ละภูมิ สัตว์บางสายพันธุ์ไม่มีอายตนะครบก็มี แต่ศักยภาพของจิตในสัตว์นั้นมีสัญญาณอยู่แล้ว เหมือนกับคนบางคนพิการทางตา มองไม่เห็นแต่ศักยภาพในจิตของเขาผู้นั้นมีจักขุวิญญาณแฝงอยู่แต่ไม่มีอายตนะเลยไม่ทำงานทางช่องทางนี้ วันใดมนุษย์มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้เขาสามารถมองเห็นได้เขาก็จะมองเห็น นั่นคือจักขุวิญญาณทำงาน

วิญญาณชั้น: วิญญาณที่เป็นชั้น, เป็นการจัดองค์ประกอบของชีวิตที่ประกอบด้วยชั้นทั้ง ๕ โดยที่จิตเป็นส่วนหนึ่งของชั้น ๕ นั้น แต่เป็นในรูปแบบของวิญญาณชั้น ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น หรืออาจเรียกว่าจิตในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของสิ่งมีชีวิต ซึ่งชั้นทั้ง ๕ แต่เดิมนั้นมาจากรูปกับนาม นามนี้เป็นองค์ประกอบที่มีเหตุปัจจัยมาจากตัวรู้ คือวิญญาณชั้น และการปรุงแต่งตัววิญญาณชั้น (จิต) คือเวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น นี่คือนาม

มโนวิญญาณธาตุ: มนะที่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง, หมายถึงความมีอยู่ของจิต ธาตุมีความหมายว่าการมีอยู่ การมีตัวตน ซึ่งทำให้สัตว์มีตัวกูของกู

นอกจากนี้แล้วตัวจิตเองยังมีนิยามเฉพาะตนเองไว้ด้วย ซึ่งนิยามเหล่านี้มีความหมายเฉพาะตนที่บอกถึงลักษณะพฤติกรรมทางกายภาพ ที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้อย่างง่าย ๆ ดังนี้

* “ประภัสสร แปลว่า ชานออกแห่งรัศมี ประภา = รัศมี สาระ = ชานออกมา คือไม่มีมลทิน แต่มันอยู่ในลักษณะที่มลทินมาจับได้ มารอบได้ เศร้าหมองได้ ก็เป็นทุกขได้ อบรมจนมลทินจับไม่ได้” (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๕๔ : ๑๔๓)

- (๑) ไม่มีรูปร่าง
- (๒) ไปได้ไกล
- (๓) มีปกติรับรู้อารมณ์อยู่เสมอ
- (๔) รักษาขันธสันดานให้เกิดขึ้นโดยติดต่อสืบเนื่องและไม่ขาดสาย
- (๕) ไม่กินเนื้อที่
- (๖) บริสุทธิ์ ผ่องใส
- (๗) เป็นผู้สั่งสมวิปากของกรรม

ทำให้สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตวิจิตรพิสดาร การที่จิตมีความวิจิตรโดยการกระทำ คือ การสร้างสิ่งวิจิตรนั้น จิตเป็นประธาน เช่นกายนี้มีรูปร่างอย่างไร ผม ขน เล็บ ฟันหนัง หรือมองในด้านนอกกาย การก่อสร้าง ศิลปะ จิตเป็นผู้สั่งการทั้งสิ้น แม้การทำอภิญญาแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

๑.๓ กระบวนการทำงานของจิต

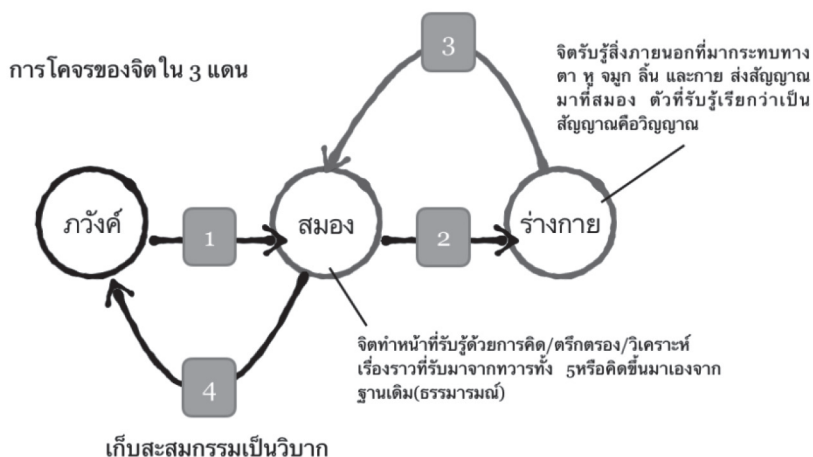
จิตมีที่สถานที่ทำงานหรือเรียกว่าห้อง มีห้องอยู่ ๓ ห้อง ซึ่งจิตจะวนเวียนอยู่ในห้องทั้งสามนี้ ได้แก่

ห้องทำงานที่ ๑ ห้องของทวารทั้ง ๕ จิตจะออกมารับรู้อารมณ์จากทวารทั้ง ๕ (ปัญจทวาร) ได้แก่ ทางตา,

ทางหู, ทางจมูก, ทางลิ้นและทางกาย จิตเมื่อถูกสิ่งเร้ากระทบก็จะออกจากภวังค์เพื่อรับอารมณ์ทั้ง ๕ ช่องทาง จิตในช่วงนี้มีภาวะที่ตื่นตัวอย่างเต็มที่ สภาวะนี้เรียกว่า “วิถิจิต” ทำให้เกิด “ผัสสะ” จากทวารทั้ง ๕ จะส่งสัญญาณมาที่มโนทวาร สัญญาณที่ส่งมาจาก ๕ ช่องทางนี้เราเรียกว่า วิญญาณ ถ้าหากว่าเกิดที่ตาเรียกว่า จักขุวิญญาณ เกิดที่หู -> โสตวิญญาณ, เกิดที่จมูก-> ฆานวิญญาณ, เกิดที่ลิ้น-> ชิวหาวิญญาณ และเกิดกระทบที่กาย-> โผฏฐัพพะ-วิญญาณ

ห้องทำงานที่ ๒ อยู่ในมโนทวารคือความคิด จิตแทนที่จะเข้าสู่วิถีสืบรับรู้จากทวารทั้ง ๕ แต่กลับมามองสมอง เรียกว่า “ธรรมารมณ์” หรือห้องแห่งความคิดมีมโนภาพ และจินตภาพต่าง ๆ ตามที่จิตได้เก็บเอาไว้ในส่วนของมโนทวาร เช่น เรากำลังคิดถึงเรื่องของอดีต หรือคิดอย่างลึกซึ้งเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ห้องทำงานที่ ๓ อยู่ในภวังค์ ห้องนี้จิตจะนอนนิ่งอยู่ในฐานเดิมของตน จิตจะไม่มีกำลังพอที่จะออกเข้าสู่วิถีสืบรับรู้ อารมณ์ภายนอกใด ๆ ทั้งสิ้น จิตรับอารมณ์จากวิปากที่ตนเคยสะสมไว้ วิปากเหล่านี้ต่อไปจะกลายเป็นกรรมนิमितและคตินิमितตอนใกล้ตายคือเมื่อจะเกิดจุติจิต คือ จิตก่อนตายนำไปใช้เป็นข้อมูลในการเกิดภพใหม่

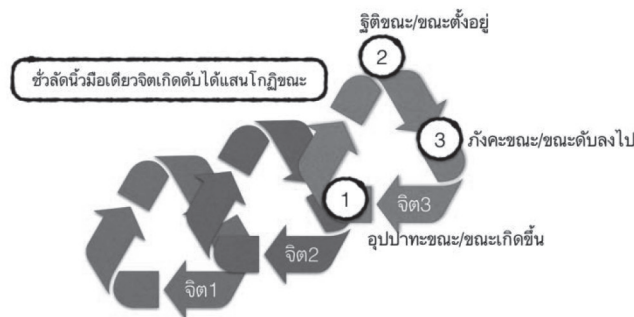

รูปภาพที่ ๑ ห้องทำงานของจิต

จิตมีกลไกการทำงานแบบเกิดและดับสลับกันไปอย่างต่อเนื่อง และมีความเร็วมากยากที่จะหาอะไรเปรียบเทียบกับได้ตามคัมภีร์กล่าวว่า “... การเกิดขึ้นของเวทนาที่ปรากฏขึ้นให้จิตได้รับรู้อารมณ์นั้นก็เกิดขึ้นรวดเร็วมากกล่าวเกิดได้เร็วชั่วลัดนิ้วมือเดียวเกิดดับได้แสนโกฏิกษณะ” หมายถึงจิตรับรู้เวทนารวดเร็วมากประมาณแสนโกฏิกษณะ (พาหิรินทานวรรณนา: ๓๒๓) และมีกล่าวว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่าง

หนึ่งที่เปลี่ยนแปลงเร็วเหมือนจิตนี้ จิตนี้เปลี่ยนแปลงเร็วจนเปรียบเทียบกับอะไรไม่ได้ง่าย ๆ” (อง. เอก. อ, ๔๘ : ๘) จิตมีการเกิดดับแต่ละครั้งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ อนุขณะย่อยได้แก่ ขณะเกิดขึ้น(อุปาทาขณะ)->ขณะตั้งอยู่(ฐิติ)->ขณะดับไป(ภังคขณะ) (ปรมัตถทีปนี : ๑๕๖) ผู้เขียนได้เขียนเปรียบเทียบตามรูปข้างล่างนี้

รูปภาพที่ ๒ การงานของจิตแต่ละดวง

เขียนขึ้นตามคุณสมบัติหนึ่งของจิตคือมันหมุนไปอย่างรวดเร็ว จิตจึงไม่เคยตายหรือหยุดหมุนวนรอบของการเกิดดับ มีแต่สัตว์เท่านั้นที่ตาย สัตว์ตายจากภพนี้ก็ไปสร้างรูปในภพใหม่ จนกว่าจะพบวิธีการไม่กลับมาเกิดใหม่ คือทางพ้นทุกข์จากการเกิดดับที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและนำมาสั่งสอน

๑.๔ ฤทธิ์ของจิต

จิตสามารถมีอิทธิพลต่อวัตถุได้ ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกสมาธิ จนมีความสามารถสร้างอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ นานาได้ เอาชนะกฎพื้นฐานตามปกติวิสัย ดูเหมือนว่าอยู่เหนือธรรมชาติ แต่ความจริงมันอาจจะเป็นทฤษฎีใหม่ที่มนุษย์ยังหาทฤษฎีไม่ได้ เช่นเดียวกับคนสมัยก่อนเห็นฟ้าผ่าก็ไม่ทราบว่าจะเกิดจากอะไร ผู้คนพยายามหาเหตุผลอธิบายเท่าไรก็จนด้วยความรู้จริง ท้ายที่สุดก็ต้องสร้างตัวผู้บันดาลขึ้นมาเพื่อตอบโจทย์นี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนพระพุทธศาสนาจะอุบัติ

การฝึกสมาธิจะให้จิตเกิด “ฌาน” ผลของการเจริญวิปัสสนาเกิด “ญาณ” ทั้งสองอย่างมีผลทำให้จิตมีอำนาจเหนือวัตถุและพลังงาน กลายเป็นการฝึกสมาธิวิธีหนึ่ง คือการเพ่งวัตถุต้นแบบ ให้จิตรวมเป็นหนึ่งเดียว เมื่อมีความชำนาญสามารถสั่งให้วัตถุเป็นไปตามเจตนาของผู้สั่งได้ เช่น กลืนไฟ (เตโชกลืน) กำหนดเพ่งเปลวไฟ จะทำให้เกิดฤทธิ์ได้ ๕ ประการด้วยกัน เช่น สามารถทำให้วัตถุต่าง ๆ เกิดควันและไฟได้, ทำให้สิ่งต่าง ๆ บังเกิดความแสงสว่างได้, กำหนดเผาสิ่งต่าง ๆ ได้และทำให้เกิดแสงสว่างในที่ต้องการได้, กลืนน้ำ (อาโปกลืน) คือ การเพ่งน้ำ ทำให้เกิดฤทธิ์สามารถมุดและไต่ดินได้เหมือนมุดอยู่ในน้ำ ทำให้แผ่นดินไหว ทำให้ฝนหยุดตกได้อีกด้วย (วิสุทธิมรรค, ๒๕๓๕ : ๒๕๓) ครั้งพุทธกาลพระพุทธรูปองค์ยังได้ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์หรือแสดงฤทธิ์คู่ของวัตถุที่พุ่งออกจากพระวรกาย โดยให้น้ำพุ่งออกมาจากพระวรกายด้านหนึ่งและพุ่งเป็นไฟอีกด้านหนึ่ง (ขุ. ป. (ไทย) ๓๑/๑๑๖/๑๗๓)

เพื่อให้เห็นชัดในเรื่องนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงวิธีการสร้างจิตให้มีสมาธิ ให้ผลจากการฝึกกลืน ๑๐ ดังต่อไปนี้ (วิมุตติ มรรค : ๙๐)

๑. กลืนดิน (ปฐวีกถา) นำดินมาปั้นเป็นแผ่นวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ กำหนดความรู้สึกถึงความแข็งของดิน จนสามารถถึ้มหรือหลับตาก็สามารถสร้างภาพในใจ และสามารถขยายภาพในใจนั้นได้ มีอานิสส สามารถเดินบนน้ำได้เหมือนเดินบนแผ่นดิน, เหาะไปในอากาศได้, แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ ระลึกชาติได้, มีฤทธิ์, ได้โลกียอภิญญา

๒. กลืนน้ำ (อาโปกถา) คือการเพ่งน้ำที่บรรจุในภาชนะปากกลม มีอานิสส: สามารถมุดและโผล่พื้นดินได้ง่ายเหมือนมุดอยู่ในน้ำ ทำให้ตึกและสิ่งปลูกสร้าง ภูเขา และแผ่นดินไหวได้ อีกทั้งทำให้ฝนหยุดตกได้ สามารถทำให้น้ำพุ่งออกจากตนเองได้

๓. กลืนไฟ (เตโชกถา) การเพ่งเปลวไฟผ่านช่องที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ โดยทำความรู้สึกถึงความร้อนของไฟ อานิสส: มีความสามารถ ๕ ประการ คือ ทำให้เกิดควันและไฟได้, ทำให้สิ่งต่าง ๆ บังเกิดเป็นแสงสว่างได้, ทำลายแสงที่มาจากที่อื่นได้, กำหนดเผาสิ่งต่าง ๆ ได้และทำให้เกิดแสงสว่างในที่ต้องการได้

๔. กลืนลม (วาโยกถา) คือการเพ่งอาการเคลื่อนไหวของใบไม้ กิ่งไม้ที่ถูกลมพัด สร้างความคิดของลมให้เกิดขึ้นในสัญญา แล้วกำหนดกระทำไว้ในใจ อานิสส: มีความสามารถเหาะไปในอากาศได้ตามใจปรารถนา, ทำให้เกิดความเย็นได้และเหมือนกับปฐวีกถา

๕. กลืนสีเขียว (นิลกถา) คือการเพ่งวัตถุสีเขียว เช่น กระจาดสีเขียว ที่เป็นวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ โดยทำความรู้สึกถึงสีเขียวที่ปรากฏ มีอานิสสทำให้หลุดพ้นจากสิ่งสวยงาม, ได้รับความเป็นใหญ่ (อภิภายตนะ) เช่นดอกไม้สีเขียว [เป็นการทำให้ดอกไม้มีสีแตกต่างจากสีทั่วไปที่ควรจะ

หรือทำให้เป็นจุดเด่นที่แตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ ได้], เปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นสีเขียว, เปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นสีเขียวได้ และมองเห็นสีเขียวในทุก ๆ ที่

๖. กลืนสีเหลือง (พีตกถา) คือการเพ่งวัตถุสีเหลือง เช่น กระจาดสีเหลือง ที่เป็นวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ มีอานิสส เหมือนกันกับกลืนสีเขียว

๗. กลืนสีแดง (โลหิตกถา) คือการเพ่งวัตถุสีแดง เช่น กระจาดสีแดง ที่เป็นวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ ทำเหมือนกับกลืนสีเขียว มีอานิสส เหมือนกันกับกลืนสีเขียว

๘. กลืนสีขาว (โอทาทกถา) คือการเพ่งวัตถุสีขาว เช่น กระจาดสีขาว ที่เป็นวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณเท่ากับ ความยาวของใบหน้าของผู้ปฏิบัติ มีอานิสส ทำให้หลุดพ้นจากสิ่งสวยงาม, ได้รับความเป็นใหญ่ (อภิภายตนะ) ในสีขาว, ขจัดความมืดทำให้เกิดความสว่าง, ทำให้เกิดตาทิพย์และมีความสามารถเช่นเดียวกันกับปฐวีกถา

๙. กลืนแสงสว่าง (อาโลกกถา) คือการเพ่งแสงสว่าง ที่ลอดช่องหลังคาลมกระทบพื้น หรือผาผนังเป็นวงกลม หรืออาจจะประยุกต์ใช้แสงอย่างอื่นก็ได้ โดยทำความรู้สึกถึงความสว่าง ไม่ใช่เพ่งที่สีของแสงนั้น มีอานิสส เหมือนกันกับกลืนสีขาว

๑๐. อากาสกถา (ช่องว่าง, ปริจฉินนาภากถา) คือการเพ่งช่องว่างต่าง ๆ เช่น ช่องว่างในกรอบหน้าต่าง ประตู กำหนดเอาช่องว่างระหว่างของสองสิ่งเป็นนิมิตอารมณ์ มีอานิสส สามารถทะลุกำแพง สิ่งกีดขวางได้ ไม่มีอะไรสามารถขวางได้ และจะไม่มีความกลัว

ปรากฏการณ์ตามที่กล่าวมาต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้ได้ “ฌาน” ถึงจะสร้างอานิสสนี้ได้ ในพระไตรปิฎกจัดเรื่องของฌานให้เป็นหนึ่งอินทรีย์ ๔ เป็นเรื่องที่อธิบายได้ยาก “เป็นวิสัยของผู้ได้ฌาน” (อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒) ด้วยเหตุนี้การที่จะพิสูจน์เรื่องยากด้วยวิธีธรรมดาคงไม่ได้ จึงต้องใช้วิธีการพิเศษ และคนพิเศษ

เท่านั้น ผู้เขียนมีความเห็นเรื่องอจินไตยนี้ว่า คนในสมัยนั้นไม่มีทฤษฎีและเครื่องมือเพียงพอที่จะอธิบายได้ แต่ปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่มีความก้าวหน้าสูงมากครบทั้งทฤษฎีและเครื่องมือ อจินไตยเรื่องโลกและจักรวาล เดียวนี้คนทั่วไปสามารถรู้ได้ มีทฤษฎีและเครื่องมือพิสูจน์ มีการสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ชายขอบของวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องของวัตถุเป็นส่วนใหญ่ ค้นพบปัญหาที่ทำนาย เพราะมีปรากฏการณ์บางอย่างที่วิทยาศาสตร์อธิบายด้วยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ เนื่องจากมีเรื่องของจิตเกี่ยวข้อง การทดลองหาคุณสมบัติทวิภาวะ (Duality State, เป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาคในตัวเดียวกัน) ของอนุภาคในการทดลองช่องคู่เปิด (Double Slit) ค้นพบว่า เมื่อมีการจ้องมองหรือมีการเพ่งไปในบริเวณช่องคู่เปิดที่อนุภาคจะผ่าน ตามปกติอนุภาคจะเปลี่ยนสถานะเป็นคลื่น กลับคงสภาพความเป็นอนุภาคไว้ตามเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นคลื่นเหมือนเคย นักวิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าเกิดปรากฏการณ์นี้ด้วยทฤษฎีใด ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวต่อไป

๒. คลื่น (Wave)

๒.๑ นิยามคลื่น

จากความรู้พื้นฐานของชั้นเรียนในสมัยมัธยมศึกษา วิทยาศาสตร์ให้ความหมายของคลื่น หมายถึง ลักษณะของสิ่งต่าง ๆ นั้น ถูกรบกวนแล้วมีการแผ่กระจายเคลื่อนที่ออกไป ในลักษณะของการกวัดแกว่ง หรือกระเพื่อม จะมีการส่งถ่ายพลังงานไปด้วย โดยผ่านตัวกลางเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นการแผ่รังสีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า และคลื่นโน้มถ่วง คลื่นแบ่งออกเป็นสองอย่าง คลื่นที่ทำให้อนุภาคของตัวกลางไม่เคลื่อนที่เรียกว่า คลื่นเชิงกล (Mechanical Wave) เช่น คลื่นน้ำ อนุภาคของน้ำจะอยู่นิ่ง ๆ และคลื่นที่ทำให้อนุภาคของตัวกลางเคลื่อนที่ เรียกว่า การเคลื่อนที่แกว่งกวัด (Oscillation) คลื่นแบบนี้เกิดขึ้นภายในวัตถุเป็นระดับ

อนุภาค เช่น การเคลื่อนที่ของอนุภาคภายในอะตอมของอิเล็กตรอน

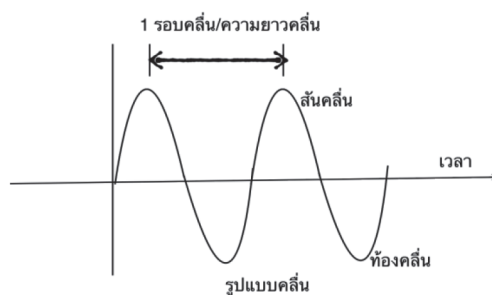
อนุภาคมีสถานะเป็นทวิภาวะ (Duality State) บางครั้งก็แสดงตัวเป็นคลื่น บางครั้งก็แสดงตัวเป็นอนุภาค ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม คลื่นแบ่งออกตามทิศทางเป็น ๒ แบบ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๑: ออนไลน์)

๑). คลื่นตามขวาง (Transverse wave) จะเคลื่อนที่ตั้งฉากกับทิศทางที่เคลื่อนที่เช่น คลื่นน้ำ

๒). คลื่นตามยาว (Longitudinal wave) จะเคลื่อนที่ขนานกับทิศทางเดินของคลื่น

คลื่นทุกประเภทมีพฤติกรรมตามปกติ ได้แก่ การสะท้อน (Reflection), การหักเห (Refraction), การเลี้ยวเบน (Diffraction), การแทรกสอด (Interference) มีการซ้อนทับกันได้ มีทั้งแบบเสริมแรงกันและแบบหักล้างแรงกัน, การกระจาย (Dispersion) ด้วยความถี่เป็นองค์ประกอบ มีการกระจายแยกออกจากกันตลอดเวลา, การแผ่เชิงเส้นตรง (Rectilinear propagation) มีการเคลื่อนที่ของคลื่นเป็นเส้นตรง

คลื่นมีองค์ประกอบหลักได้แก่ (๑) สันคลื่น (๒) ท้องคลื่น (๓) แอมพลิจูด (Amplitude) ระยะห่างระหว่างสันคลื่นกับท้องคลื่น (๔) ความยาวคลื่น (Wavelength) เป็นความยาวของคลื่นหนึ่งลูก ที่วัดจากระยะ ระหว่างสันคลื่นกับท้องคลื่นที่อยู่ติดกัน (๕) ความถี่ (Frequency) คือจำนวนลูกคลื่นที่เคลื่อนที่ผ่านตำแหน่งใด ๆ ในหนึ่งหน่วยเวลา แทนด้วยสัญลักษณ์ มีหน่วยเป็นรอบต่อวินาที (s^{-1}) หรือเฮิรตซ์ (Hz) (๖) คาบ (Period) เป็นช่วงเวลาที่คลื่นเคลื่อนที่ผ่านจุดใดจุดหนึ่งได้ครบ ๑ ลูกคลื่น แทนด้วยสัญลักษณ์ มีหน่วยเป็นวินาทีต่อรอบ (s) (๗) อัตราเร็วของคลื่น (Wave speed) หาได้จากผลคูณระหว่างความยาวคลื่นและความถี่

รูปภาพที่ ๓ องค์ประกอบของคลื่น

คลื่นเกิดมาพร้อมกับจักรวาล คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือแรงแม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetic Force, Electromagnetic Wave) เป็นคลื่นชุดแรก ๆ ที่เกิดขึ้น ในช่วงแรก ต่อจากนั้นมาเมื่อถูกกับความเย็นของ อวกาศที่ 0°K (-273°C) พัฒนาไปเป็นอนุภาคอิเล็กตรอน, โปรตรอนและนิวเคลียส แล้วก็แปรธาตุในจักรวาล คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าจึงเป็นแร่ธาตุที่สร้างร่างกายของเรา คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้ามีความยาวคลื่นแตกต่างกัน เรียกว่า สเปกตรัม (Spectrums) สเปกตรัมมี ๓ ช่วงแบ่งตาม ที่ สายตาของมนุษย์มองเห็น ช่วงที่ ๑. ช่วงที่ตามองเห็น ได้แก่ช่วงสีรุ้งทั้ง ๗ สี ช่วงที่ ๒. ช่วงที่สายตามองไม่เห็น แต่มีความยาวคลื่นมากกว่าสายตามองเห็น เป็นพวกที่ ความยาวคลื่นยาวกว่าคลื่นสีแดง, อินฟราเรด (Infrared) และ ช่วงที่ ๓. ช่วงที่คลื่นมีความยาวคลื่นสั้นกว่าความยาว คลื่นสีม่วง เรียกว่าอัลตราไวโอเลต (Ultraviolet Rays)

ดังนั้นคลื่นบางอย่างที่เรามองไม่เห็นอย่าคิดว่ามันไม่มี จิตก็เช่นกันกระบวนการทำงานของมันเป็นอย่างไร ยากนัก ที่จะรู้ได้ทางกายภาพ แต่สามารถให้ผลเชิงประจักษ์ได้ด้วย เช่นกัน การทดลอง Double Slit ช่วยบอกการมีอยู่ของ จิตนั้น

๒.๒ คลื่นสมองเปรียบได้กับรอยนิ้วมือของจิต

คลื่นสมองเปรียบได้ดังกับรอยนิ้วมือของจิตที่ทิ้งเอาไว้ ผู้เขียนได้กล่าวเช่นนี้เพราะมีเหตุผลตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ในเมื่อสมองเป็นห้องทำงานที่หนึ่งของจิต คลื่นสมองเปรียบ เสมือนร่องรอยที่จิตเข้ามาใช้ทำงานในขณะนั้น ซึ่งเสมือน

ลายนิ้วมือของจิต คลื่นสมองแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มตาม สัญญาณเครื่องทางการแพทย์ได้ เป็นเครื่องมือ EEG (Electroencephalography) เรียกว่า Brain wave pattern

ช่วงความถี่ ๓๐ - ๔๐ Hz ขึ้นไปถือว่าเป็นส่วนที่มีความตื่นเต้นหรือตื่นกลัวมากขึ้น

ช่วงความถี่ ๑๒ - ๓๐ Hz. (Beta Brain Wave) เป็นช่วงที่มนุษย์มีการตื่นตัว จิตอยู่ในเขตจิตสำนึก (Consciousness Mind) มีอำนาจเหนือจิตใต้สำนึกจะผลิต มาจากสมองกลีบหน้า (Frontal lobe) ทำหน้าที่เกี่ยวกับ ความคิด ความเสียหายของสมองส่วนนี้ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงอารมณ์

ช่วงความถี่ ๘ - ๑๒ Hz. (Alpha Brain Wave) เป็น กลุ่มที่สมองมีความสงบ มีสมาธิแต่ไม่ลึกมากนัก เป็นช่วง ที่ร่างกายได้รับการผ่อนคลาย ถูกสร้างมาจากสมองกลีบ ท้ายทอย (Occipital lobe) รับความรู้สึกเกี่ยวกับการ มองเห็น การเสื่อมของสมองส่วนนี้ทำให้เห็นภาพหลอน (hallucinations) บางท่านกล่าวว่าเราสามารถป้อน โปรแกรมทางจิตได้เมื่อคลื่นสมองอยู่ในความถี่ช่วงนี้ในการ รักษาหรือบำบัดทางจิตมักจะใช้โอกาสนี้ใส่คำพูด โน้มน้าว ให้จิตทำอะไรก็ได้

ช่วงคลื่นความถี่ได้ ๔ - ๗ Hz. (Theta Brain Wave) สมองช่วงนี้อยู่สภาวะที่มีสมาธิลึกมากขึ้น ปกติจะเป็นคลื่น สมองของผู้ที่หลับ ส่วนผู้ที่ไม่หลับก็มีได้เช่นกันโดยการนั่ง สมาธิที่ลึก ๆ มีส่วนสำคัญมาจากสมองส่วนที่เรียกว่า

Hippocampus มีบทบาทสำคัญในการสร้างความทรงจำระยะยาว คนที่เป็น อัลไซเมอร์สมองส่วนนี้จะถูกทำลาย

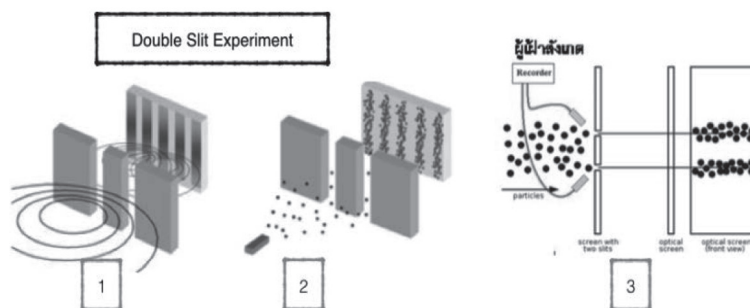
กลุ่มที่วัดช่วงคลื่นความถี่ได้ ๐.๑-๓.๙ Hz. (Delta Brain Wave) เป็นช่วงที่สมองมีการทำงานช้าที่สุด สมองเชื่อมต่อกับจิตใต้สำนึกมากที่สุด ตามปกติจะเป็นกับคนที่หลับแล้วไม่ได้ฝันอะไร หรือคนที่ไม่ได้หลับก็จะเป็นผู้ที่เข้าสมาธิจนได้ฌาน จะมีความสุข ปิติ แม้กระทั่งตื่นหรือออกจากฌานมาแล้วจะคงความสุขนั้นอยู่

เป็นที่น่าสังเกตว่าจิตใช้คลื่นในสื่อสารกับสมอง จึงทำให้สมองมีช่วงคลื่นที่แตกต่างกันออกไป จากงานวิจัยของ Ken Wilber ได้ทำการทดลองกับผู้ฝึกสมาธิ (Calming The Mind) ค้นพบว่าผู้ที่ทำสมาธิแบบลึกถึงระดับจิตใต้สำนึก สมองจะมีคลื่น Delta Wave ผู้เขียนมีความเห็นว่าคลื่นสมองบอกว่าจิตสามารถสื่อสารกับสมองในรูปแบบของคลื่น หนึ่งในคุณสมบัติของคลื่นคือสามารถสอดแทรก (Interference) ระหว่างกันได้ (Moheeb Costandi ๒๐๐๓: ๔๑)

๒.๓ ควอนตัมฟิสิกส์กับจิต

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าควอนตัมฟิสิกส์ศึกษาเรื่องของกลศาสตร์ที่เกิดขึ้นภายในอะตอมระดับอนุภาค เกี่ยวข้องกับสสาร-พลังงาน-คลื่น ทั้งสามส่วนต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน ตามทฤษฎีไอน์สไตน์ ($E=Mc^2$) และทฤษฎีของควอนตัม ($E=nhf$) ที่สอดคล้องกันเพราะมีความสัมพันธ์กันด้วยที่มาของสมการพลังงาน (E-Energy) และได้จากการทดลองหนึ่งในการทดลองนั้นคือยิงอนุภาคผ่านช่องคู่เปิด ทำให้เกิดการยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างคลื่นกับพลังงานตามทฤษฎีที่สร้างไว้ (DK London 2014: 204-206)

การทดลองช่องเปิดคู่ (Double Slit Experiment) เป็นการทดลองหาคุณสมบัติของอนุภาคว่ามี ๒ สภาวะ (Duality State) สามารถแสดงเป็นคลื่นหรืออนุภาคได้ นอกจากนี้ยังได้ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึก (Consciousness Mind) วัตถุในระดับอนุภาคโดยบังเอิญว่าจิตความสามารถสร้างอิทธิพลต่ออนุภาคได้ จิตตรงนี้เป็นจิตที่เข้าสู่วิถีรับรู้อารมณ์จากปัญจทวารที่ ๕ ได้แก่ ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย

รูปภาพที่ ๔ การทดลอง Double Slit

จากภาพที่ ๔ ภาพชุดที่ (๑) ทดลองให้คลื่นน้ำผ่านช่องคู่สังเกตฉากมีลักษณะเป็นแถบ ๆ เหมือนบาร์โค้ด (Barcode) ภาพชุดที่ (๒) ทดลองยิงประจุอิเล็กตรอนไปยังช่องเปิดคู่ ผลกระทบที่ฉากหลังเหมือนกันกับคลื่น ภาพชุดที่ (๓)

เมื่อมีการตรวจวัดหรือเฝ้าสังเกตบริเวณด้านหน้าช่องคู่เปิด อนุภาคจะไม่เปลี่ยนไปเป็นคลื่นเหมือนภาพชุดที่ (๒) ด้วยเหตุนี้ นักวิทยาศาสตร์จึงคาดว่าจิตสำนึกน่าจะเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่มีผลกระทบต่ออนุภาคนั้น (DK London 2014: 233)

ผู้เขียนมีความเห็นต่อการทดลองนี้ว่า เป็นการจุดประกายเรื่องการมีอยู่ของจิตของนักวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังไม่สามารถฟันธงเสียทีเดียว เพราะยังมีเรื่องที่น่าสนใจที่นักวิทยาศาสตร์ไม่รู้อีกมากมายสำหรับเรื่องของจิต โดยเฉพาะยังไม่สามารถสร้างสมการที่เป็นทฤษฎีและอุปกรณ์พิสูจน์ได้อย่างกว้างขวาง ยังคงเป็นเฉพาะความสามารถส่วนบุคคล จากการทดลองสันนิษฐานว่าจิตต้องเข้าไปทำให้คุณสมบัติคลื่นในอนุภาค (Wave function) นั้นหายไป ทำให้คงเหลือความเป็นสภาพในรูปอนุภาคอย่างเดียว อิทธิพลของจิตจึงมีต่ออนุภาคในเนื้อนี้ ซึ่งก็หมายถึงวัตถุขนาดใหญ่กว่าด้วยด้วย เพราะในวัตถุทุกชนิดต่างประกอบมาจากอนุภาคอิเล็กตรอนในอะตอม

๓. บูรณาการจิตกับศาสตร์สมัยใหม่

๓.๑ จิตก่อให้เกิดคลื่นได้อย่างไร

การนำเรื่องของจิตที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนา มาอธิบายร่วมกับวิทยาศาสตร์เป็นการบูรณาการกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เรื่องที่จะนำวิทยาศาสตร์มาบูรณาการเป็นเรื่องของคลื่น เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ว่าจิตมีคุณสมบัติแบบเดียวกันกับคลื่นทางวิทยาศาสตร์ด้วยหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าจิตมีความสามารถบางอย่างที่ก่อให้เกิดหรือมีพฤติกรรมแบบคลื่นได้ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ข้อที่ ๑ จิตมีการเกิด-ดับ: จิตเกิดดับที่รวดเร็วมาก มีการเกิด-ดับได้ “แสนโกฏิขณะชั่วลัดนิ้วมือเดียว” นั่นคือใน ๑ วินาทีจิตเกิดดับได้ ๔,๐๐๐,๐๐๐ ดวง (ระวี ภาวิไล, ๒๕๔๘ : ๒๖๒) เป็นลักษณะพฤติกรรมความถี่ของคลื่น คือการนับจำนวนของรอบการเกิดเข้าไปซ้ำมาต่อหนึ่งวินาที และจิตเกิดดับมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นกัน “จิตของผู้คนทั้งนั้น เป็นจิตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ไม่เกาะเกี่ยวด้วยอารมณ์อะไร เพราะท่านผู้คนที่พิจารณาเห็นความเกิดดับของจิตนั้น” (วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๔๔/๑๓)

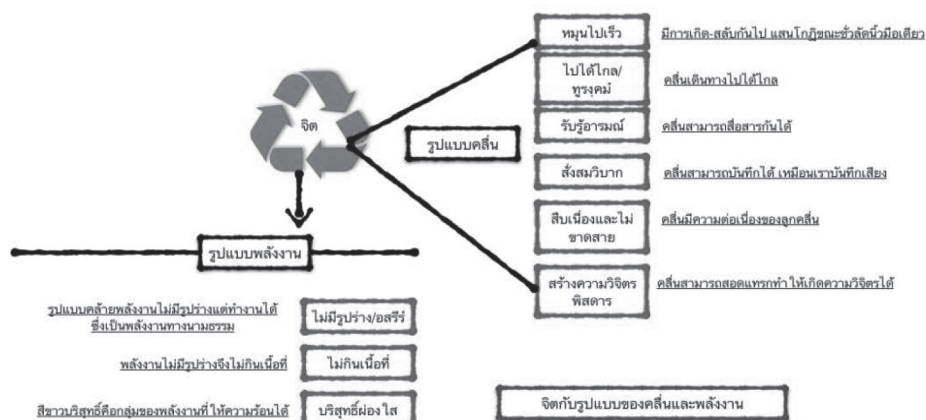
ข้อที่ ๒ ในการทดลอง Double Slit ค้นพบว่าเมื่ออนุภาคถูกเฟืองหรือเฝ้าสังเกต มันจะไม่เปลี่ยนไปเป็นคลื่น แสดงว่าคุณสมบัติของคลื่นที่มีการสอดแทรกทำลายหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งกับคุณสมบัติที่มีอยู่ ให้เหลือเพียงคุณสมบัติของวัตถุไว้นั้น ดังนั้นจิตจึงควรมีสามารถก่อให้เกิดคลื่นได้ เพราะการสอดแทรกเป็นคุณสมบัติของคลื่น การเพ่งไม่ได้หมายถึงการมองด้วยคนเพียงอย่างเดียว แม้แต่การตรวจวัดพฤติกรรมของมันก็จะออกเป็นผลเช่นเดียวกัน วิทยาศาสตร์มีการตรวจวัดอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อที่ ๓ การตรวจวัดคลื่นสมองทำให้ทราบว่าสมองถูกกระทำด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้เกิดการปรุงแต่งอารมณ์ ถ้าหากว่าอารมณ์สงบ คลื่นสมองก็จะอยู่ช่วงคลื่นหนึ่งที่สงบ แต่ถ้าหากตื่นเต้นก็จะเป็นอีกคลื่นหนึ่ง สมองถูกกระตุ้นด้วยจิตที่กระเพื่อมจากสิ่งที่จิตรับรู้อารมณ์ที่มากกระทบจิตกระเพื่อมเพราะสิ่งเร้าตามพุทธพจน์ “คลื่นไม่เกิดในส่วนกลางทะเล ทะเลเรียบอยู่ ฉันทิ ภิกขุพึงเป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหว ฉันทัน ภิกขุไม่พึงก่อกิเลสเครื่องฟูใจในที่ไหน ๆ” (ขุ. ข. (ไทย) ๒๕/๔๒๗/๗๒๓) เครื่องฟูใจคือกิเลส

จากการทดลองที่กล่าวมานั้นเมื่อจิตมีความสามารถก่อให้เกิดคลื่นได้ย่อมสามารถสร้างอิทธิพลต่อวัตถุได้ในรูปแบบของคลื่น ซึ่งต่อมาระบุว่าคลื่นสามารถแปรเปลี่ยนเป็นพลังงานได้เช่นกัน จึงเรียกองค์ประกอบของวัตถุแท้ที่จริงว่า “Wave – Matter” (คลื่นและวัตถุ) และสามารถสร้างพลังงานได้เพราะคลื่นเป็นปัจจัยให้เกิดพลังงานได้จากทฤษฎีควอนตัมในสมการของ แมกซ์ พลังค์, $E = h\nu$ (E-พลังงาน, ν -ความถี่ของแสง, h = ค่าคงที่ของพลังค์) (Joanne Baker ๒๐๑๓ : ๑๐)

๓.๒ จิตที่มีอิทธิพลต่อวัตถุ, พลังงานและคลื่น

จากนิยามของจิตที่กล่าวมาแล้วผู้เขียนมีความเห็นว่ามีคามสมนัยกับทฤษฎีวิทยาศาสตร์ดังแสดงในภาพข้างล่างนี้

รูปภาพที่ ๕ ผังความสัมพันธ์ของจิตกับฟิสิกส์

ตามผังข้างบนดั่งนั้นในการฝึกกสิณ จนได้ “ฌาน” คือมีความสามารถพิเศษอันเกิดจากการฝึกสมาธิ จึงสามารถอธิบายเรื่องของจิตที่มีอิทธิพลต่อวัตถุ, พลังงานและคลื่นได้เป็นอย่างดีตามความสมนัยนี้ ผู้เขียนมีความเห็นและแบ่งกสิณ ๑๐ (วิสุทธิมรรค: ๒๕๗) ในลักษณะทางกายภาพของสสารและพลังงานตามหลักของวิทยาศาสตร์ได้ดังนี้

ประเภทที่ ๑. มีอิทธิพลต่อวัตถุ ได้แก่ ปฐวีกสิณ, อาโปกสิณ, วาโยกสิณ วิทยาศาสตร์จัดแบ่งธาตุออกเป็น ๓ ประเภท ตามลักษณะของการจับต้องได้และพฤติกรรมทางกายภาพ ได้แก่ ของแข็ง (ปฐวีธาตุ) ของเหลว (อาโปธาตุ) และก๊าซ (วาโยธาตุ) การใดที่จิตมีอิทธิพลต่อลักษณะทั้ง ๓ อย่างนี้ จิตว่าจิตมีอิทธิพลต่อวัตถุด้วย

ประเภทที่ ๒. มีอิทธิพลต่อพลังงาน ได้แก่ กสิณไฟ (เตโชกสิณ) ซึ่งเป็นพลังงานความร้อนวิทยาศาสตร์จัดแบ่งพลังงานออกเป็น ๖ ประเภทตามลักษณะที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ๑. พลังงานเคมี (Chemical Energy) ๒. พลังงานความร้อน (Thermal Energy) ๓. พลังงานกล (Mechanical Energy) ๔. พลังงานจากการแผ่รังสี (Radiant Energy) ๕. พลังงานไฟฟ้า (Electrical Energy) ๖. พลังงานนิวเคลียร์ (Nuclear Energy) จิตย่อมทำให้เกิดพลังงานได้ พลังงานที่เกิดขึ้นจากจิตด้วยวิธีการนี้จะเป็นพลังงานความร้อน สามารถเผาไหม้สิ่งต่าง ๆ ได้

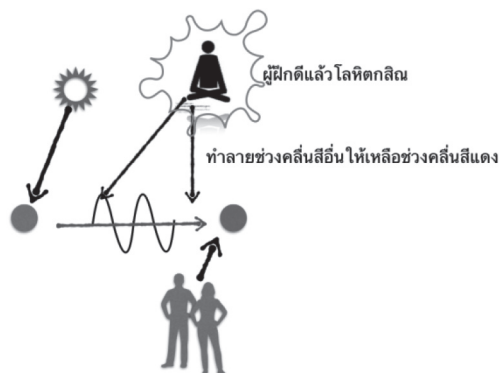
ประเภทที่ ๓ มีอิทธิพลต่ออวกาศ ได้แก่ อากาศกสิณ (ช่องว่าง, ปริจินนาอากาศกสิณ) อวกาศในที่หมายถึงตามทฤษฎีกาล-อวกาศ (Time & Space) ของไอน์สไตน์คำว่า Space หรืออวกาศเป็นสิ่งที่มีความกว้าง มีอิทธิพลทำให้เกิดจักรวาลได้ตามทฤษฎีบิ๊กแบง (Big bang Theory) การใดที่จิตมีอิทธิพลต่อความว่างหรือช่องว่าง แท้ที่จริงแล้วมันมีตัวตน จิตจึงไม่ได้มีอิทธิพลต่อสิ่งว่างเปล่า จิตมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่มีตัวตน

ประเภทที่ ๔. มีอิทธิพลต่อคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าได้ ได้แก่ กสิณสีเขียว(นีลกลิน), กสิณสีเหลือง (ปีตกลิน), กสิณสีแดง(โลहितกลิน), กสิณสีขาว (โอทาทกลิน) และกสิณแสงสว่าง(อาโลกกลิน) การเห็นสีเป็นการเห็นแสงซึ่งเป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดหนึ่งที่เราสามารถสัมผัสได้ ซึ่งมีความยาวคลื่นอยู่ระหว่าง ๔๐๐ – ๗๐๐ นาโนเมตร อยู่ในย่านความถี่ ประมาณ ๔๓๐ – ๗๕๐ THz. ถ้าหากว่าความถี่ที่เกินไปจากนี้เราไม่สามารถมองเห็นจัดว่าเป็นคลื่น อุลตราไวโอเรต (Ultraviolet) และถ้าหากว่าความถี่ ต่ำกว่าคลื่นนี้ จัดเป็นคลื่น อินฟราเรด (Infrared) แสงสว่างก็เช่นกันเป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ดังนั้นการที่จิตมีอิทธิพลต่อสีที่เราสามารถมองเห็นมันได้ก็เท่ากับว่าเรามองเห็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า จิตสำหรับผู้ได้คุณสมบัติพิเศษนี้จึงมีอิทธิพลต่อคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าโดยนัยนี้

ผู้เขียนได้เขียนวิเคราะห์ว่าการที่จิตมีอิทธิพลต่อคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าได้นั้นเป็นเพราะคลื่นของจิตได้สอดแทรก

ทำลายคุณสมบัติของความคลื่นยานั้นได้ ตามรูปภาพข้างล่างนี้

รูปภาพที่ ๖ รูปแบบการฝึกกลืนที่อธิบายด้วยวิทยาศาสตร์

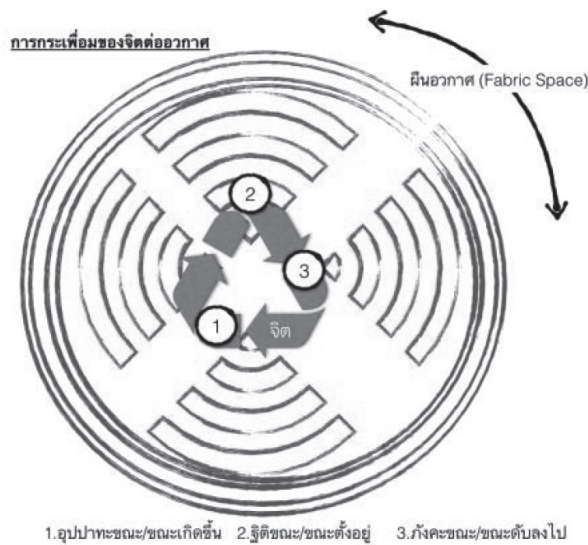
จากรูปจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับศาสตร์สมัยใหม่ เมื่อเราเห็นความสัมพันธ์ของจิตกับศาสตร์สมัยใหม่แล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าต่อไปในอนาคต วิทยาศาสตร์สามารถสร้างสมการที่มีจิตเป็นตัวแปรตัวหนึ่งในสมการทางฟิสิกส์ เหมือนกับ มัคซ์ พลังค์ (ได้รับรางวัลโนเบล สาขาฟิสิกส์ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๖๑) ได้กล่าวไว้ว่า สมการทางฟิสิกส์จะไม่สมบูรณ์หากไม่นำตัวแปรเรื่องของจิตเข้ามาคำนวณด้วย

จิตสามารถรับข้อมูลจากสื่อสารได้เช่นกัน ในเรื่องปาฏิหาริย์รู้จิตใจผู้อื่น “...ก็อาเทศนาปาฏิหาริย์เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทายจิต ทายเจตสิก ทายความวิตก วิจารณ์ของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นได้ว่า จิตของท่าน เป็นอย่างไร เป็นไปโดยอาการอย่างนี้” (ที. สี.(ไทย). ๙/๔๘๕/๒๑๕) การทายจิตเหมือนกับการเข้าไปดึงข้อมูลออกมาในปัจจุบัน เราใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในการถ่ายโอนข้อมูลกัน เช่น การดาวน์โหลดข้อมูล เครื่องมือแพทย์ตรวจวัดคลื่นสมองของคนไข้ได้ จะตีความตามคลื่นที่ปรากฏในกราฟได้ จิตจึงมีความสัมพันธ์กับการสร้างคลื่นโดยตรง

อนึ่งการที่จิตมีพฤติกรรมการเกิด-ดับตลอดเวลา

การเกิดดับนี้ถือเป็นการกระเพื่อมอย่างหนึ่ง เป็นอาการของการสั่นไหว ขึ้น-ลง, บีบ-ขยาย แกว่งซ้าย-ขวา ถ้าหากนำของสิ่งนี้ไปวางไว้ในน้ำก็ทำให้น้ำสั่นเป็นคลื่นได้ กระจายออกไปโดยรอบตัว ถ้าคลื่นไปกระทบอะไรก็จะมีแรงผลัดต่อสิ่งนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าการเต้นของหัวใจมีลักษณะการบีบตัว-ขยายตัวตลอดเวลา หยุดเมื่อไหร่ชีวิตก็จบเมื่อนั้น เราจะสังเกตได้ว่าเมื่อจิตใจสงบ การเต้นของหัวใจจะช้าลง แต่ถ้าจิตใจตื่นเต้นหัวใจจะเต้นถี่ตาม

ก่อนเกิดจักรวาลจะมีเพียงแต่ผืนอวกาศ ไอน์สไตน์กล่าวในทฤษฎีกาล-อวกาศ (Time-Space) อวกาศนั้นมีตัวตน มีเนื้อหา ปัจจุบันมีการค้นพบคลื่นโน้มถ่วง (Gravitational Wave) เป็นคลื่นที่เกิดจากการหมุนวนของหลุมดำอันไกลโพ้น ส่งคลื่นโน้มถ่วงมาที่โลกเรา ซึ่งสามารถวัดได้ (<https://www.ligo.caltech.edu/page/what-are-gw>) และจากการระเบิดของอวกาศตามทฤษฎี บิ๊กแบง (Big Bang Theory) เป็นจักรวาลเราทุกวันนี้ก็มาจากผืนอวกาศนี้ จักรวาลไม่ว่าจะมีนิยามก็จักรวาลก็แล้วแต่ ต่างก็อยู่ในอวกาศทั้งสิ้น ไม่ต่างอะไรกับหัวงน้ำหนักมหาสมุทรขนาดใหญ่ จิตเป็นส่วน

รูปภาพที่ ๗ ลักษณะของจิตที่ทำงานมีผลต่ออวกาศ

หนึ่งของจักรวาลก็ย่อมเป็นอยู่ภายใต้มหาสมุทรของอวกาศนี้แน่นอน เมื่อจิตมีพฤติกรรมเกิด-ดับ คล้ายคลื่นตลอดเวลา ย่อมที่จะส่งผลให้เกิดการกระเพื่อมของอวกาศ จึงมีผลที่สร้างการปรุงแต่งให้มีตัวเรา

องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในช่วงนี้จะเป็นตะเข็บรอยต่อระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะควอนตัมฟิสิกส์ ที่มีความสงสัยว่าเหตุใดการเพ่งหรือตรวจวัดอนุภาคที่บริเวณหน้าต่างช่องเปิดในการทดลอง Double Slit คุณสมบัติของความเป็นคลื่นที่มีอยู่ในอนุภาคหายไป ด้วยเหตุนี้พอจะอนุมานได้ว่าถ้าหากว่าจิตมีกำลังมากขึ้นแรงจากการฝึกสมาธิ จิตก็สามารถที่จะโฟกัสการแผ่คลื่นจิตไปในทิศทางใด ๆ ได้ตามใจปรารถนาย่อมให้เกิดฤทธิ์ทางใจได้ที่อธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ได้ด้วยเหตุนี้

การเข้าถึงความสงบแห่งจิตจะเป็นการหยุดการกระเพื่อมของจิตได้ มีพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า “คลื่นไม่เกิดในส่วนกลางทะเล ทะเลเรียบอยู่ ฉันทิ อภิชุพึงเป็นผู้มันคงไม่หวั่นไหว ฉันทัน อภิชุไม่พึงก่อกิเลสเครื่องฟูใจ (กิเลส) ในที่ไหน ๆ (ขุ.ขุ.(ไทย). ๒๕/๙๒๗/๓๒๓) และกล่าวเปรียบเทียบกับมหาสมุทรถึงการไม่กระเพื่อมของจิตในพระภิกษุผู้เข้าถึงความสงบแห่งจิต “คลื่นไม่เกิดในส่วนกลางทะเล ทะเลเรียบอยู่ ฉันทิ อธิบายว่า โดย ส่วนลึก ทะเลลึก

๘๔,๐๐๐ โยชน์ น้ำส่วนล่าง ๔๐,๐๐๐ โยชน์ ย่อมกระเพื่อมด้วยฝูงปลาและเต่า น้ำส่วนบน ๔๐,๐๐๐ โยชน์ ก็กระเพื่อมด้วยลม น้ำส่วนกลาง ๔๐,๐๐๐ โยชน์ ไม่กระเพื่อม ไม่สั่นสะเทือน ไม่เคลื่อนไหว ไม่หวั่นไหว ไม่สั่นไหว ไม่ปั่นป่วนเลย” หมายถึงจิตไม่ได้กระเพื่อมสั่นไหวจากกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ การไม่สั่นกระเพื่อมเป็นนัยหนึ่งของการหยุดการปรุงแต่งกับจักรวาล

๔. สรุป

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดกล่าวโดยสรุปว่า จิตมีความสามารถที่จะสร้างอิทธิพลต่อวัตถุได้ ด้วยวิธีการทำงานในรูปแบบของการสร้างคลื่น วัตถุทุกชนิดของจักรวาล ยกเว้นวัตถุมืด (Dark Matter) ซึ่งการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มีข้อมูลน้อยมาก ล้วนแล้วแต่มีคลื่นเป็นปัจจัยโดยพื้นฐาน อนุภาคที่อยู่ในวัตถุทั้งหมดมีคุณสมบัติเป็น “ทวิภาวะ” สามารถเป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาค (วัตถุ) ซึ่งมีอยู่ในอะตอมของวัตถุทุกชนิด มีนิวเคลียส โปรตรอนและอิเล็กตรอน ดังนั้นการที่จิตมีอิทธิพลต่ออนุภาคได้ จิตจะต้องมีคุณลักษณะที่สามารถสร้างรูปแบบคลื่นด้วยถึงจะสอดแทรกกันได้ ด้วยเหตุผลนี้ผู้เขียนจึงสรุปการทำงานของจิตควรมีพฤติกรรมแบบคลื่นจากพื้นฐานคุณลักษณะที่มีการเกิด-ดับสลับกันไปอย่างต่อเนื่อง

เมื่อจิตมีรูปแบบการทำงานแบบคลื่น จึงทำให้จิตมีสามารถสร้างพลังงานได้เช่นกัน เรียกว่าพลังจิต ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ “คลื่นและพลังงานต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน” จิตจึงสามารถสร้างพลังในเงื่อนไขนี้ ดังที่ปรากฏที่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ผู้ที่ปฏิบัติฝึกจิตจนสำเร็จฉะฉานในภพแล้วจะมีความสามารถสร้างอิทธิพลต่อวัตถุได้ ตามฐานของการฝึก ผู้เขียนได้สรุปความเห็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิต-วัตถุ-พลังงานได้ดังนี้

เหตุผลที่ ๑. พลังงานเป็นเหตุปัจจัยกับมวล (วัตถุ) ตามทฤษฎีไอน์สไตน์, $E = Mc^2$ (E -พลังงาน, M -มวลของวัตถุ และ C -ความเร็วแสง)

เหตุผลที่ ๒. พลังงานเป็นเหตุปัจจัยกับคลื่นความถี่ ตามทฤษฎีควอนตัม, $E = nhf$ (E -พลังงาน, n -จำนวนของวงของอนุภาคในอะตอม และ f -ความถี่ของคลื่น)

เหตุผลที่ ๓. ดังนั้นมวล (วัตถุ) เป็นปัจจัยกับคลื่นความถี่

เหตุผลที่ ๔. จิตมีผลต่อคลื่นในอนุภาค (วัตถุ) จากการทดลอง Double slit แสดงว่าจิตมีความสามารถสร้างให้เกิดการสอดแทรกคลื่นในอนุภาคได้ การสอดแทรกได้นั้นย่อมต้องมีรูปแบบเป็นคลื่นเช่นเดียวกันถึงจะสอดแทรกกันได้ อนุภาคเป็นส่วนหนึ่งของอะตอม อะตอมเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุ ดังนั้นจิตจึงมีอิทธิพลต่อวัตถุตามลำดับ

เหตุผลที่ ๕. จิตมีการสั่นไหวด้วยพฤติกรรมเกิดดับ-สลับกันไปอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์นี้มีผลต่อสิ่งโดยรอบ อวกาศคือสิ่งที่มีอยู่จริงในจักรวาล เป็นสิ่งที่สร้างจักรวาล เปรียบเหมือนมหาสมุทรของจักรวาล เมื่อมีการสั่นไหวเกิดขึ้น ย่อมทำให้เกิดการกระเพื่อมของผืนอวกาศโดยรอบตลอดเวลา การกระเพื่อมก่อให้เกิดคลื่นที่เกิดจากบริเวณนี้ได้ รูปแบบของคลื่นที่เกิดจากจิตจึงเป็นรูปแบบคลื่นที่มาจาก การสั่นกระเพื่อมอีกชนิด ซึ่งไม่เหมือนกับต้นกำเนิดทางกายภาพ (Physics) ตามที่นักวิทยาศาสตร์เคยพบมา

เหตุผลที่ ๖. จิตจึงมีพฤติกรรมสามารถสร้างคลื่นให้เกิดการสอดแทรกในคุณสมบัติของความเป็นคลื่นในอนุภาคได้

เหตุผลที่ ๗. จิตจึงมีอิทธิพลต่อวัตถุสอดคล้องกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ในท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า เมื่อเรารู้ว่าจิตมีอิทธิพลต่อวัตถุได้ การเจริญกรรมฐานเพื่อเสริมสร้างให้จิตมีพลัง มีสติ การเจริญสตินอกจากจะเป็นเส้นทางทุกขแล้ว ยังให้ผลอีกทางด้วยวิธีการกำหนดพิจารณาร่างกายทั้งหมด ตามการพิจารณาในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน กำหนดรับรู้ความรู้สึกไปในทุกส่วนของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะลงถึงปลายเท้า พิจารณาอวัยวะภายในภายนอกทั้งหมด การกำหนดจิตไปตามทุกส่วนของร่างกาย เท่ากับเป็นการพิจารณาสิ่งที่มีประกอบขึ้นเป็นร่างกายเรา เพื่อให้เห็นความเป็นอสุภะ (ความไม่สวยงาม) ถ้าหากเรามองในแง่ของจิตที่มีอิทธิพลต่อวัตถุเป็นชะลอการสลายตัวของอนุภาคในร่างกาย ตามปกติอนุภาคที่มีโอกาสจะกลายเป็นคลื่นได้เพราะว่ามันเป็นทวิภาวะ

ดังนั้นการพิจารณาร่างกายด้วยสติตามหลักของพระพุทธศาสนาเรื่องกายนุปัสสนา นอกจากจะเป็นไปเพื่อให้เกิดการเห็นแจ้งในไตรลักษณ์แล้ว ยังมีผลต่อสุขภาพของผู้นั้นด้วยพิจารณาทุกส่วนของร่างกายด้วยจิตที่มีพลัง มีการทดลองเรื่องผลึกของน้ำที่ใช้การแผ่พลังจิตที่ดีของ ดร.มาซารุ อิโตโม (Masaru Emoto) ทำให้ผลึกของน้ำเปลี่ยนไปเป็นตามสัญญาณเดิมของผลึก ซึ่งมีความเป็นระเบียบอยู่เดิม กล่าวในหนังสือ The Hidden Messages In Water, ๒๐๐๔ นอกจากนี้ได้มีการทดลองเรื่องการเยียวยาผู้ป่วยด้วยวิธีส่งพลังจิตไปทางอินเทอร์เน็ตของ Lynne McTaggart ในหนังสือที่ได้จากการทดลองชื่อ The Intention Experiment เป็นการรักษาเยียวยาผู้ป่วยทางไกลโดยใช้พลังจิตร่วมกันทั่วทุกมุมโลก ผู้ที่ได้รับการแผ่พลังแห่งความปรารถนาดีจะรับรู้ถึงพลังนั้น และมีการวัดผลทางการแพทย์ คนไข้มีการฟื้นตัวที่ดีขึ้นกว่าเดิม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คันธสารากวีวงศ์, พระ. ๒๕๓๒. **อภิธรรมมัตถสังคหะ และปรมัตถทีปนี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ประยูรสาส์น.
- พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พระ. ๒๕๔๖. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธโฆษาจารย์, พระ. **พระวิสุทธิมรรค**. แปลจากอรรถกถาพระวิสุทธิมรรค.ชำระและตรวจสอบทาน วงศ์ ชาญบาลี. กรุงเทพฯ : ธรรมบรรณาการ (อำนวยการสาส์น).
- พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๕๔. **พจนานุกรมธรรมฉบับพุทธทาส**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แมททิส, โรเบิร์ต. ๒๕๕๑. **๒๕ ความคิดพลิกโลก (๒๕ Big ideas)**. แปลโดย ชัยวัฒน์ คุประตกุล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ วีวี่.
- ระวี ภาวิไล. ๒๕๔๓. **โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบ วิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ลิตปัท, ซี. ดับบลิว. ๒๕๓๙. **กายทิพย์ (Man Visible and Invisible)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. แปลโดย ศิริ พุทธศุภ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิญญาน.
- วัชร งามจิตรเจริญ. ๒๕๕๔. **สมการความว่าง**. กรุงเทพฯ : กรีนปัญญาญาณ.
- สมภาร พรหมทา. ๒๕๓๙. **คือความว่างเปล่า**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พุทธชาด.
- สามารถ สุขุประการ. ๒๕๕๑. **ปรากฏการณ์บิกแบงในมุมมองของพระพุทธศาสนา**. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. ๒๕๕๗. **อิทธิพลของจิตที่มีต่อวัตถุในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท**. (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุปติสเถระ, พระ. ๒๕๔๑. **วิมุตติมรรค**. แปลโดย พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- ฮอว์คิง, สตีเฟน. ๒๕๔๖. **จักรวาลในเปลือกนัท**. แปลโดย รอฮีม ปรามาท. กรุงเทพฯ : บริสุทธิการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

- Baker, Joanne. (2013). **50 quantum physics ideas**. London: Quercus Editions Ltd..
- DK London. (2014). **The Science Book**. London: Dorling Kindersley Limited.
- Dunne, Brenda J. And Jahn, Robert G., (2011). **Consciousness and the Source of Reality**. New Jersey: Princeton.
- Dunne, Brenda J. And Jahn, Robert G.. (1995). **Consciousness and Anomalous Physical Phenomena**. Princeton Engineering Anomalies Research, School of Engineering and Applied Science, Princeton University, Princeton, NJ 08544.

- Edge, Hoyt L., Morris, Robert L., Rush, Joseph H., Palmer, John. (1987). **Foundation of Parapsychology: Exploring the Boundaries of Human Capability**. London: Routledge & Kegan Pual Ltd.
- Kaku, Michio. (2014). **The future of the mind: the scientific quest to understand, enhance, and empower the mind**. New York. City of New York.
- McTaggart, Lynne. (2007). **The Intention Experiment: Using your thoughts to change your life and the world**. New York: Free Press.
- Mindell, Arnold. (2004). **The Quantum Mind and Healing**. USA: Hampton Roads Publishing Company.

(II) Articles

- Dunne, Brenda J. And Jahn, Robert G., (1986). **On The Quantum Mechanics of Consciousness with Application to Anomalous Phenomena**. Foundation of Physics. Page 721-772. Vol.16, No.8.
- Jahn, R.G., Dunne, B.j. , And Nelson, R.D., “Engineering Anomalies Resaerch”, **Journal of Sciencific Exploration**. Page 21-50. Vol.1, No.1.
- Radin, Dean., Michel, Leena., Galdamez, Karla., Wendland, Paul., Rickenbach, Robert., and Arnaudelorme. (2012). **Consciousness and the double-slit interference pattern: Six experiments Physics**. Essays Vol. 25, 2.157-171.

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธร เมืองนนทบุรี ตามหลักพุทธบูรณาการ*

ภาคิน สีสุธรรม**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี ในการส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติงาน และการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธร เมืองนนทบุรี ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธร เมืองนนทบุรี ตามหลักพุทธบูรณาการ

ถึงแม้ว่าสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ได้พยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ให้ไว้ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๖ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ บางคนก็ยังคงมีอยู่ ภายใต้สถานการณ์เหล่านี้ สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาผ่านโครงการ ที่เรียกว่า “การปรับปรุงประสิทธิภาพโรงพักเพื่อประชาชน” ซึ่งเป็นโครงการที่มุ่งเป้าไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติ ของตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ของการให้บริการแก่ประชาชน ที่จะมีความรวดเร็ว มีความยุติธรรม มีความน่า ฟังพอใจ ความพยายามเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยรวมของสถานี ตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี และเพื่อต่อสู้กับข้อกล่าวหาจากประชาชนเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่ การประยุกต์ ใช้หรือการบูรณาการหลักพุทธธรรมในแผนปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงในถูกเสนอในฐานะทางเลือกที่ดี

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนาและมีประสิทธิภาพได้นั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานี ตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีควรนำหลักอริยบท ๔, หลักสังคหวัตถุ ๔, หลักพรหมวิหาร ๔, หลักอริยสัจ ๔, หลักอคติ ๔, หลักหิริโอตตัปปะ, และหลักไตรสิกขา เป็นต้น มาประยุกต์ใช้

คำสำคัญ: การพัฒนา, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, พุทธบูรณาการ, ตำรวจ

* ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มจร. และไม่ละเมิดจริยธรรมวิจัยในมนุษย์แต่อย่างใด

** นายดาบตำรวจ, นิสิตหลักสูตรพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

The Development of Police Performance Efficiency through Buddhist Integration at the Nonthaburi Province Police Station

Abstract

This paper has three objectives: ๑) to study concepts and ideas for improving performance efficiency of police officers at the Nonthaburi Province Police Station; ๒) to study performance-related problems as well as problems surrounding the integration of Buddhadhamma into the plan for improving performance efficiency of police officers at the Nonthaburi Province Police Station; and ๓) to propose a developmental process based on Buddhist integration for improving the performance efficiency of police officers at the Nonthaburi Province Police Station.

Even though the Police Station in Nonthaburi Province has been fulfilling its duties in line with the Royal Thai Police strategy (๒๐๑๖-๒๐๒๓), problems regarding duty performance of police force members persist. Under these circumstances, the Police Station in Nonthaburi Province has attempted to address the problems through a project called “Improving the Operational Performance of Thai police for the People”. The project sought to raise the efficiency of police performance, especially in providing services to the public in a speedy, just, and satisfactory manner. Despite these efforts made to improve the overall police performance, the Police Station in Nonthaburi still has been struggling to fight accusations made by the public regarding their performance of duty. Application or integration of Buddhadhamma into the plan to improve police performance has therefore been proposed as another good option.

The integration of Buddhadharma to improve performance efficiency of the Nonthaburi Province police officers should include eachings of the Four Paths of Accomplishment, the Four Principles of Service and Social Integration, the Four Noble Sentiments, the Four Noble Truths, the Four Principles of Non-bias, the Principles of Moral Shame and Moral Fear, and the Principle of Threefold Training.

Keywords: Development, Operational Efficiency, Buddhist Integration, Police Personnel

๑. บทนำ

อาชีพตำรวจเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม เพราะตำรวจมีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยและปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายเป็นผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงในการดูแลคุ้มครองให้เกิดความสงบสุขแก่พลเมืองของประเทศอาชีพตำรวจเป็นงานที่เสียสละเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและประชาชนตำรวจในประเทศไทยคือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าพนักงานที่สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีกระทรวงหรือทบวงมีฐานะเป็นกรมและอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรีตำรวจจึงเป็นอาชีพที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรี เห็นได้จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ที่ตรัสไว้ในพิธีพระราชทานธงชัยประจำหน่วยตำรวจ และพิธีสวนสนามเนื่องในวันตำรวจ ณ ลานพระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จากพิธีประกาศรวมกรมพลตระเวนกับกรมตำรวจภูธรเป็นกรมเดียวกัน (ในภายหลังได้เปลี่ยนเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) พระบรมราโชวาทดังกล่าวมีเนื้อหาดังนี้

จงอย่าลืมนะว่าท่านเป็นตำรวจจงทำตนให้สมกับที่เป็นตำรวจ จงเป็นตำรวจที่ดีไม่ว่าจะเป็นตำรวจชั้นใดจะเป็นนายตำรวจสัญญาบัตรก็ดีขึ้นนายสิบหรือพลตำรวจก็ดีขึ้นเป็นผู้มีเกียรติเสมอเหมือนกันหมดคือเกียรติแห่งลูกผู้ชายที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองของตนให้สมกับคำสัตย์ปฏิญาณที่ได้กล่าวไว้โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของตัวเองแต่ให้นึกถึงประโยชน์ของชาติบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งใจปฏิบัติราชการตามหน้าที่ของตนตามตำแหน่งชั้นอย่างเต็มที่เพื่อชาติบ้านเมืองของเราจะได้ยั่งยืนถาวรเหมือนอย่างบรรพบุรุษของเราได้กระทำมาแต่ก่อน (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ๒๕๖๐: ออนไลน์ สืบค้น ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐)

สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นองค์กรของรัฐ มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนการรักษาความปลอดภัยของชาติและการบริการทั่ว ๆ ไปภารกิจข้างต้นจะมีประสิทธิภาพสูงสุดและบรรลุเป้าหมายได้ดีต้องได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจทุก ๆ นายให้ดำเนินการตามกลยุทธ์แนวทางดำเนินการแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมตัวชี้วัดและหน่วยรับผิดชอบเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ตามยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารตัวชี้วัดยุทธศาสตร์ความพึงพอใจของข้าราชการตำรวจต่อการบริหารงานภายในองค์กรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ซึ่งเป็นไปตามแผนปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่เน้นให้ตำรวจทุกนายมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ๒๕๕๐: ๗๒-๘๑)

สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี มีภารกิจและหน้าที่ต้องดูแลความสงบสุขของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ มีหน้าที่รักษากฎหมายเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยกับประชาชน ซึ่งมีหน้าที่หลายด้าน เช่น งานป้องกันปราบปรามงานสืบสวน งานสอบสวน งานจราจร และงานอำนวยการ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ๒๕๕๙: ๑-๓) งานทั้งหมดที่กว่ามานั้น เกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชนทุกเรื่องในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่ได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จนทำให้เกิดประโยชน์ให้กับประชาชนประเทศชาติและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและองค์กรมาโดยตลอดซึ่งในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติงานพบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ดังนี้ ปัญหาในด้านบุคลากร ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาด้านการบริหารงานองค์กร ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจบางกลุ่มบางพวกมีการประพฤติมิชอบต่อหน้าที่การงาน เกิดการหลงผิดประพฤติ

ผิดกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้เป็นผลให้เกิดความเสียหายต่อตนเอง ครอบครัว องค์กรและเกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนสะท้อนว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีบางส่วนยังขาดหลักธรรมหรือไม่มีหลักธรรมที่จะมาบูรณาการ เพื่อใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเตือนสติในการครองตน ครองคน ครองงานของตนจึงเป็นสาเหตุให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังขาดประสิทธิภาพ จนนำไปสู่การกระทำผิดไม่ปฏิบัติตามให้อยู่ในกฎระเบียบไม่เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ไม่มีความละเอียดใจ และกฎแห่งกรรม จนนำไปสู่การประพฤติดุศีลซึ่งทำให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติสูญเสียบุคลากรที่มีคุณค่าไป

การศึกษาวินัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงเป็นโครงการวิจัยที่ผู้ศึกษามีความสนใจ เนื่องจากเชื่อว่า การศึกษาวินัยดังกล่าวจะช่วยให้พบองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

๒. เพื่อศึกษาศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติงานและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

๓. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ตามหลักพุทธบูรณาการ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ไว้ ๕ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีตามหลักพุทธบูรณาการ” ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ งานวิจัย หรืองานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานตำรวจ

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงไว้ ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๔ รูป ๒) ข้าราชการตำรวจระดับผู้บังคับบัญชา จำนวน ๕ คน ๓) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑ คน และ ๔) เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติงานจำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์และสังเคราะห์พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

ขั้นตอนที่ ๔ บูรณาการกรอบแนวคิดทฤษฎียุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีกับหลักพุทธธรรมสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

ขั้นตอนที่ ๕ นำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

๔. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

แนวคิดทฤษฎีในการส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีประกอบด้วย

๔.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพ การทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

มีผลงานได้คุณภาพเป็นที่ปรารถนาของทุกคนในองค์กร เป็นมาตรฐานของการปฏิบัติโดยมีเป้าหมายหรือข้อกำหนด คุณภาพเป็นเป้าหมายที่วัดได้เป็นพลังต่อเนื่องที่จะปรับปรุง การปฏิบัติให้ได้ระดับความเป็นเลิศการสร้างประสิทธิภาพ โดยการลดต้นทุน และการลดความสูญเปล่าการสร้าง ประสิทธิภาพโดยการทำงานให้ได้คุณภาพตามเป้าหมาย หลักการและแนวคิดของประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพ (Efficiency) คือประหยัดต้นทุน ประหยัด ทรัพยากร ประหยัดเวลาความทันเวลาและมีคุณภาพ ทั้ง กระบวนการต้องมี Input Process และ Output ต้องมี วิธีการ (Mean) ให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่สิ้นเปลือง น้อยที่สุดโดยมีเป้าหมาย (Goal) คือประสิทธิผล (Effectiveness) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ การปฏิบัติงาน (Efficiency) โดยทั่วไปมักหมายถึงความ สามารถในการปฏิบัติงาน (Performance) เมื่อมีผลการ ปฏิบัติงานที่ดีก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูง (สนใจ ลักษณะ ๒๕๔๓: ๔๓)

หลักการบริหารจัดการตามหลัก PAPOSDCoRB หลักการบริหารจัดการที่เป็นการบริหารจัดการที่เรียกว่า ว่า PAPOSDCoRB ซึ่งจะประกอบด้วย (๑) การกำหนด นโยบาย (P = Policy) (๒) การจัดแบ่งและใช้อำนาจหน้าที่ (A = Authority) (๓) การวางแผน (P = Planning) (๔)การจัดองค์การ (O = Organizing) (๕) การจัดบุคลากร (S = Staffing) (๖)การสั่งการหรือการอำนวยการ (D = Directing) (๗) การประสานงาน (Co = Coordinating) (๘) การประเมินและการรายงาน (R = Reporting) (๙) การจัด งบประมาณ (B = Budgeting)

๔.๒ แนวคิดการพัฒนาตนเอง ในยุคโลกาภิวัตน์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ คือ การพัฒนาตามทฤษฎีของพุทธศาสนา ตามทฤษฎีของพุทธ ศาสนาการพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” หมายถึง การ ทำให้เจริญงอกงามอย่างไรก็ตาม คำว่า “การพัฒนา” ในที่นี้ เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่าตามหลักการของพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ ๑) การ

พัฒนาทางด้านกายภาพ (physical development) ๒) การพัฒนาทางด้านศีลธรรม (moral development) ๓) การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือทางด้านอารมณ์ (spiritual or emotional development) ๔) การพัฒนาทางด้าน สติปัญญา (intellectual development) (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ๒๕๔๓: ๑๖๓-๑๖๔)

๔.๓ หลักการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจ แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๖๔ แนวทางที่สำนักงานตำรวจ แห่งชาติใช้ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพเกิดจาก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของ องค์กร (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัจจัยคุกคาม) โดย มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญของตำรวจที่นำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

วิสัยทัศน์ (Vision): “เป็นตำรวจมืออาชีพ เพื่อความ ผาสุกของประชาชน” ค่านิยมสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ค่านิยม (Core Values) หมายถึง ความคิดหรือความเชื่อ ร่วมกันขององค์การซึ่งได้รับการพิจารณาแล้วว่า มีคุณค่า มีประโยชน์ ถูกต้องเหมาะสมดีงามสมควรประกาศไว้เพื่อ กำกับให้บุคลากรในองค์การยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม ได้แก่ สมรรถนะ (Competency) คือ ความรู้ ทักษะ และ พฤตินิสัยที่จำเป็นต่อการทำงานของบุคคลให้ประสบผล สำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป สุจริตเป็นธรรม (Overall Fairness) คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใสเสมอภาค เทียงธรรม สามารถตรวจสอบได้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Oriented) คือการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ ตำรวจต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเกิดผล สัมฤทธิ์ต่อภารกิจทั้งอำนาจความสะดวกและตอบสนอง ความต้องการของประชาชนบริการด้วยใจ (Service Mind) คือ การมีจิตสำนึกและให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจ อย่างเท่าเทียมกัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์สำนักงาน ตำรวจแห่งชาติแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ การพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่มีการใช้ในองค์กรต่างๆมากมายที่ นำหลักวิชามาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับพนักงานในองค์กร

นั้นๆซึ่งจะออกมาในรูปของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือการพัฒนาบุคลากรในเป็นทุนมนุษย์ที่สามารถจะรองรับภารกิจของหน่วยงานได้มากยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกก็ยังมี ความสำคัญด้วยเพราะหากการพัฒนาบุคลากรที่ไร้ทิศทาง ก็ย่อมไม่สามารถจะตอบโจทย์การแข่งขันในสถานการณ์ ปัจจุบันและอนาคตได้ฉะนั้นทิศทางการพัฒนาหรือที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรย่อมสามารถเพิ่มขีดความสามารถและสมรรถนะให้กับองค์กรได้อย่างรวดเร็วและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่อไป คือแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ การพัฒนาบุคลากรยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้กำหนด วิสัยทัศน์ไว้เป็นแนวทางการปฏิบัติไว้ว่าเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมเพื่อความอยู่ดีมีสุข อย่างยั่งยืน

และได้กำหนดพันธกิจว่าดังนี้

๑) พัฒนาคณะและสังคมให้มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง

๒) สร้างเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในการมีส่วนร่วม พัฒนาสังคม

๓) พัฒนาศักยภาพความรู้ขีดความสามารถและระบบ การบริหารจัดการด้านการพัฒนาสังคม

๔) จัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของ ประเทศไทยเพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันและมีความ มั่นคงในชีวิต(กองยุทธศาสตร์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ๒๕๖๐: ๓-๔)

๕. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ตำรวจ

๕.๑ หลักสังคหัตถ์ ๔

หลักสังคหัตถ์ ๔ ประกอบด้วย ๑) ทานคือ การให้ การเสียสละ ๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ

อ่อนหวาน ๓) อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือ การประพัตินสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดัน เสมอปลายพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบาย ความหมายของสังคหัตถ์ ๔ ประการไว้ว่า

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลัก ฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้ กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วย แรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาละช่วยปรับปรุง ส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับ เขาได้วางตนเสมอดันเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติ สม่าเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุข ทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาก็ให้ เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๕๐: ๒๕)

สังคหัตถ์ ๔ มีความสำคัญคือเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีอันเป็นคุณสมบัติสำคัญของการมีมิตร สหาย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน อุปัชฌายสูตรว่า “ความ เป็นผู้ผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ที่เดียว”(ส.ม.(ไทย) ๑๙/๕/๒) แต่การที่จะสร้างมิตรสหาย หรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้ ได้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกัน เพราะเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวหรือบริวาร สังคหัตถ์จึงเป็นหลักธรรมที่มีส่วน สำคัญในหลักการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานี ตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี

๕.๒ หลักพรหมวิหาร ๔

หลักพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย ๑) เมตตาความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ๒) กรุณาความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีการมีความสุขหรือมีความสุขเจริญก้าวหน้า ๔) อุเบกขาการรู้จักวางเฉย

ในพระไตรปิฎกให้ความหมายไว้ว่า พรหมวิหารธรรมหมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หลักธรรมข้อนี้จำเป็นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้ปกครองที่จำเป็นจะต้องประพฤติปฏิบัติพรหมวิหารเป็นคำภาษาบาลีแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมแยกศัพท์ได้ ดังนี้ พรหม+วิหาร การประกอบศัพท์มีดังนี้ พรหมศัพท์ แปลว่า พรหม (ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๓๕.)

พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอนในระหว่างการทำเพียรปฏิบัติหลายยุคหลายสมัยการเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ดังข้อมูลปรากฏในพระสุตตันตปิฎกหลายแห่ง เช่น มฆเทวสูตร (ม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๗๓-๓๘๑) มหาสุทิสสนสูตร(ม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๗๓-๓๘๑)และมหาโควินสูตร(ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖-๒๕๗) เป็นต้น แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านี้สามารถทำให้บรรลุผลได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๗) ยังไม่มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผลและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลอย่างครบถ้วนบริบูรณ์เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ในเมตตาสหคตสูตรว่า “เมตตาเจโตวิมุตติ ที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไม่มีอะไรเป็นคติมีอะไรเป็นอยางยังมีอะไรเป็นผลมีอะไรเป็นที่สุดอนึ่ง อุเบกขาเจโตวิมุตติ ภิกษุทั้งหลายในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลกมารโลก พรหมโลกในหมู่มสัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดามนุษย์เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้ยินดีได้ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้เวทนาคาทหรือสวาทของตถาคตหรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้” (ส.ม.(ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๖-๑๗๗)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ ไว้ใน“พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” ว่าพรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย

๑. เมตตา ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดีปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขผู้บริหารควรมีความรักความปรารถนาต่อผู้ได้บังคับบัญชาด้วยการให้คำแนะนำสั่งสอนอบรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมและดีงามรวมถึงการใช้ผู้ได้บังคับบัญชาให้เหมาะสม (ถูก) กับวัยงานและความถนัด

๒. กรุณา ความสงสาร หมายถึง ความปรารถนาดีปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ผู้บริหารควรมีความกรุณาต่อผู้ได้บังคับบัญชาด้วยการให้ความช่วยเหลือแบ่งปันน้ำใจ หรือสงเคราะห์ทั้ง ทางด้านวัตถุ กำลังกาย และกำลังใจรวมถึงการจัดสรรสวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของผู้ได้บังคับบัญชา

๓. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น ไม่มีใจอิจฉาริษยา ผู้บริหารควรสนับสนุนและแสดงออกถึงความยินดีเมื่อผู้ได้บังคับบัญชา มีความสุข หรือมีความสุขเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว รวมถึงการเชิดชูด้วยรางวัลและแบ่งปันด้วยน้ำใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ได้บังคับบัญชาด้วยการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์/มีความสุขในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมด้วยความยุติธรรมไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้ใดผู้หนึ่งเพราะรักไม่ชอบ (เกลียด) เกลียดและกลัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ๒๕๕๖: ๑๒๔)

พรหมวิหาร ๔ หรือพรหมวิหารธรรมเป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหมเป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และ

การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้ากรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๒. มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๓. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่งไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรมรวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้วเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน

พรหมวิหารได้ถูกรวบรวมไว้เป็นหมวดธรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา ทั้งแบบแยกส่วนและแบบบูรณาการสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงนำการเจริญพรหมวิหาร ๔ มาตอบปัญหาของเสฏฐมานพและภารทวาทมานพ (ที.สี.(ไทย) ๙/๕๑๘-๕๕๙/๒๓๐-๒๔๓) และทรงแนะนำให้ภิกษุแผ่เมตตาให้แก่ตระกูลพญา ๔ ตระกูลเพื่อป้องกันและคุ้มครองรักษาตน (วิ.จุ.(ไทย) ๗/๒๕๑/๑๕) เป็นต้น

ผู้ปกครองจะต้องประกอบไปด้วยธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองได้แก่ พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม คือ

๑. เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคน และสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) คือ เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็เฝ้ามองชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จอกงามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดุจตาชั่งมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖; ที.ป.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒)

๕.๓ หลักไตรสิกขา

ความหมายของไตรสิกขาในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ๓ ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ๒๕๔๖: ๑๐๗)

คำว่าไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ ๑) ไตร หรือ ตรี เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ตี แปลว่า สาม และ ๒) คำว่าสิกขา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศิกษา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์ (อง.ติก.(ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐.)

ส่วนคำว่า ตี หรือ ตรี นั้น หมายถึง องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎกดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม ในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรนิกายเทส คัมภีร์มหานิทเทสว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีลสำรวมด้วยความ สวรรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วย

อาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศิลเป็นที่พึง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวมเป็นความระวังเป็นหัวหน้าเป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศลนี้ชื่อว่าอภิสลสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘) การฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกันกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาภาคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะชื่อว่าสิลวิสุทธิเพราะมีความหมายว่ากัณคามฉันทะ ความสำรวมชื่อว่าอภิสลสิกขาอพยาบาทชื่อว่าสิลวิสุทธิเพราะมีความหมายว่ากัณพยาบาทอหัตตมรรคชื่อว่าสิลวิสุทธิเพราะมีความหมายว่ากัณกิเลสทั้งปวง”(ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐๖)

๒. อภิจิตสิกขา (สิกขาที่จิตอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบาย ในคุหุฏฐกสูตรนินเทส คัมภีร์มหานิเทศว่าอภิจิตสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่เพราะวิตกวิจารณ์ สงบ ระเบียบไปแล้วบรรลุตติยฌานมีความผ่องใสภายในมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์แต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกายบรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็น สุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้วเพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้วบรรลุตตตฌานที่ไม่มี ทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่าอภิจิตสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙)

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลางปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาภาค คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิเพราะมีความหมายว่าไม่ฟุ้งซ่าน.ความไม่ฟุ้งซ่านชื่อว่าอภิจิตสิกขา”(ขุ.ป (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗)

๓. อธิปัญญาสิกขา (สิกขาที่ปัญญาอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูงการรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติสามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายในคุหุฏฐกสูตรนินเทส คัมภีร์มหานิเทศว่าอธิปัญญาสิกขาเป็นอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับเพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบเธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่าเหล่านี้อาสวะ “นี้ อาสวสมุทัย” “นี้ อาสวนิโรธ” “นี้ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙)

ไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพัฒนามนุษย์คือการจัดตั้งระบบ ระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขานั้นได้สอดแทรกอยู่ในหลักธรรมต่าง ๆ เช่น โอวาทปาติโมกข์ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกพุทธโอวาทที่แสดงถึงความสำคัญของไตรสิกขาออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุพุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสืบกันว่า “ภิกษุทั้งหลายเพราะไม่รู้แจ้ง แห่งตลอดธรรม ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ ธรรม ๔ ประการอะไร บ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติเราถอนภวตัณหา ได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไปแล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคตม ผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้แจ้ง” (อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑/๑-๒)

๒. ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่าพระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่าหากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทที่

บัญญัติไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา ๓ เพื่อการละราคะ โทสะ โมหะทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม (อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐ - ๓๑๑) เพราะสิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบทนั่นเอง (อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๘๘/๓๑๔, ๒๐/๘๙/๓๑๗.)

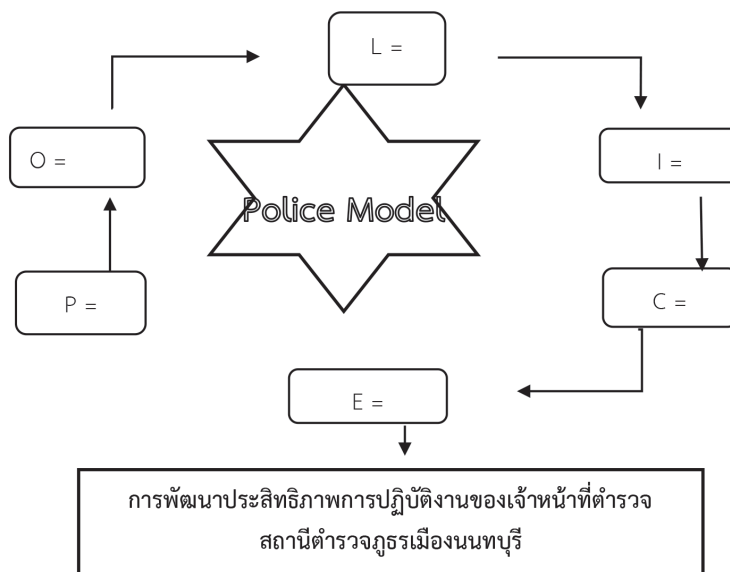
๓. ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์ เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสสูตรว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลทำพอประมาณในสมาธิ และปัญญาย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามีขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญาย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามีส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญาย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒ - ๓๑๔)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่าไตรสิกขานี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั้ง ๆ ไปได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปติโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ ๓ อย่าง) คือ ๑) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็นศีล ๒) การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ ๓) การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัด

เป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่าปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ๒๕๔๔: ๒๒๗)

๖. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน ๑๐ รูป/คน และเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติงาน จำนวน ๑๐ คน ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีตามสาขางานต่าง ๆ ๕ สาขางาน คือ ๑) งานป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ๒) งานจราจร ๓) งานสืบสวน ๔) งานสอบสวนและ ๕) งานอำนวยการ ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ ๔ ด้าน คือ (๑) ปัญหาด้านบุคลากร (๒) ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ (๓) ปัญหาด้านงบประมาณ (๔) ปัญหาด้านการบริหารงานขององค์กร แนวทางแก้ไขปัญหาจากการศึกษาวิจัย พบว่าหลักการ หรือแนวทางแก้ไขปัญหามีในด้านต่าง ๆ ๔ ด้านนั้นแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาบูรณาการสอดแทรกเชื่อมโยงใช้กับการแก้ไขปัญหามีในด้านต่าง ๆ ในภาพรวมทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรเมืองนนทบุรีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือ Police Model ดังนี้

รูปแบบ Police model (องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย)

ตารางรูปแบบ Police model

- P = Planning
- O = Organizing
- L = Learning
- I = Integration
- C = Controlling
- E = Evaluation

๑. เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บังคับบัญชา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องการแก้ไขปัญหา ควรมีการวางแผนการจัดสรรด้านบุคลากรให้ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการทำงาน การกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อการให้บริการ การสร้างความพึงพอใจให้ประชาชน ช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ การพิจารณาและกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย วางแผนการกำหนดแนวทางดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคตผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร ต้องมีการจัดทำแผนระยะสั้น ระยะยาวและต้องนำหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management : RBM) และหลัก ๔ M ประกอบด้วย (๑) คน (Man) ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะองค์กรจะมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความคิดของคน มีคนเป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการทำให้เกิดกิจกรรมหลายรูปแบบ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน (๒) เงิน (Money) เป็นปัจจัยในการดำเนินกิจกรรมต่างในการทำงานให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (๓) วัสดุหรือวัตถุดิบ (Material) ซึ่งในการปฏิบัติงานต้องอาศัยวัตถุดิบในการดำเนินการ (๔) วิธีปฏิบัติ

งาน (Method) ซึ่งการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานควรมีการวางแผน และควบคุมให้การปฏิบัติงานนั้นมีประสิทธิภาพเป็นแนวทางการการปฏิบัติงานด้วย และที่สำคัญหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการกับหลัก PDCA. ซึ่งประกอบด้วย P = Plan การวางแผน, D = Do การปฏิบัติตามแผน, C = Check การลงมือทำ, A = Act การปรับปรุงการดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นคือหลักอริยสัจ ๔ ดังนี้

หลักอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ + PDCA

“อริยสัจ ๔ ประการ” เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ปัญหาตามเหตุผลตามเหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหาของบุคคลด้วยปัญญาของตัวบุคคลนั่นเอง โดยไม่ต้องอาศัยการดลบันดาลพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด ดังนั้น กระบวนการแก้ปัญหามิใช่ปฏิบัติงานจึงนำหลักอริยสัจ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ทุกข์ ขั้นตัวปัญหา

ขั้นที่ ๒ สมุทัย ขั้นสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ ๓ นิโรธ ขั้นดับปัญหา

ขั้นที่ ๔ มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา

นอกจาก การแก้ปัญหาชีวิตด้วยหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า “อริยสัจ ๔” แล้ว ยังมีอีกหนึ่งวงจรที่จะเป็นตัวช่วยให้การแก้ไขปัญหาหรือการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จคือ วงจร PDCA คือวงจรการบริหารงานคุณภาพมีอยู่ด้วยกัน ๔ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ P = Plan

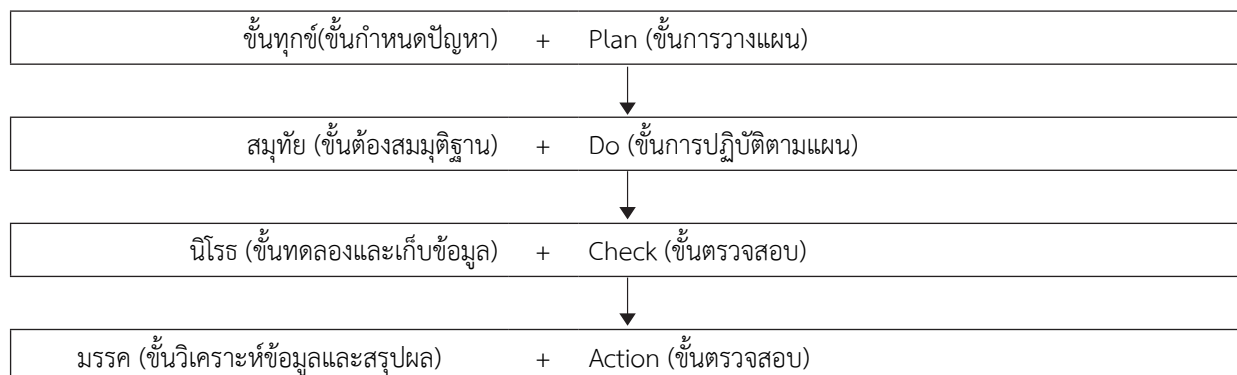
ขั้นที่ ๒ D = Do

ขั้นที่ ๓ C = Check

ขั้นที่ ๔ A = Act

อริยสัจ ๔	วงจร PDCA
ขั้นที่ ๑ ทุกข์ ขั้นตัวปัญหาเป็นขั้นแถลงหรือแสดงปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้รอบเขต ต้องรู้สภาพปัญหา ความไม่พอใจ ความติดขัดบกพร่องที่ได้ประสบหรือเกิดขึ้นในการทำงานโดยต้องกำหนดรู้ทำใจยอมรับ ทำความเข้าใจกำหนดขอบเขตให้ชัดว่าเป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหาใหญ่หรือปัญหารอง	ขั้นที่ ๑ P = Plan คือการวางแผน ในแผนงานจะต้องมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และระยะเวลาดำเนินการ
ขั้นที่ ๒ สมุทัย สาเหตุของปัญหา จัดเป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหาซึ่งจะต้องแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป ต้องแสวงหาสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาโดยให้ค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาหรือความทุกข์ต่าง ๆ ให้ถูกต้องชัดเจน และต้องเป็นสาเหตุต้นตอจริง ๆ	ขั้นที่ ๒ D = Do คือการปฏิบัติงานตามแผนโดยการดำเนินงานตามขั้นตอนในแผนงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
ขั้นที่ ๓ นิโรธ ขั้นดับปัญหา จัดเป็นขั้นชี้บอกรากเหง้าปรากฏจากปัญหาซึ่งเป็นจุดหมายที่ต้องการ ให้เห็นว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นไปได้ และจุดหมายนั้นควรเข้าถึงซึ่งจะต้องให้สำเร็จให้จงได้ หรือทำให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา โดยกำหนดจุดหมายปลายทางที่แน่นอน พร้อมทั้งกำหนดจุดหมายและเป้าหมายรองไว้ด้วยแต่ละขั้นตอนนั้นมีจุดหมาย และเป้าหมายเพียงใดแค่นั้น	ขั้นที่ ๓ C = Check คือการตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินงานตามแผน ว่าเมื่อดำเนินงานตามแผนแล้วมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขแผนงานในขั้นตอนใด
ขั้นที่ ๔ มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา จัดเป็นขั้นกำหนดวิธีการและรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา กล่าวคือ การลงมือปฏิบัติหรือดำเนินการตามวิธีการอย่างละเอียดเพื่อแก้ปัญหาไปตามขั้น ตอน โดยกำหนดวางวิธีการ วางแผนงานและรายการที่จะต้องทำให้ละเอียด	ขั้นที่ ๔ A = Action คือการนำปัญหามาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน และนำแนวการปฏิบัติที่ดีมาจัดทำแผนงานในครั้งต่อไป

ขั้นตอนของวงจรของการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ “อริยสัจ ๔” + “PDCA”

ตารางขั้นตอนของวงจรของการปฏิบัติงานอย่าง “อริยสัจ ๔” + “PDCA”

จากรูปภาพจะเห็นได้ว่าเมื่อเราเกิดปัญหาขึ้น เช่น มาทำงานสายทุกวัน

ขั้นที่ ๑ เราจะต้องทราบก่อนว่าสิ่งที่ทำให้เรามีปัญหานั้นเกิดจากสาเหตุอะไรเมื่อทราบแล้วเราก็มานั่งวางแผนมีวิธีไหนบ้างที่ทำให้เราไม่ต้องมาทำงานสาย

ขั้นที่ ๒ เราจะต้องนำแผนการที่ได้วางแผนมาแล้วมาวิเคราะห์ว่า ถ้าทำเช่นนั้นแล้วเราจะมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพดีขึ้นหรือไม่ แล้วลองนำมาปฏิบัติดูว่าจะมาทำงานเร็วขึ้นหรือไม่

ขั้นที่ ๓ เมื่อเราลองเปลี่ยนวิธีการทำงานทำงานแล้วเราก็มาคิดว่าข้อมูลไหนมีวิธีทำงานได้เร็วขึ้นขั้นตอนสุดท้าย

ขั้นที่ ๔ เมื่อเราเลือกวิธีที่ดีที่สุดที่ทำให้เราเดินทางมาทำงานได้รวดเร็วขึ้น แล้วก็นำวิธีนั้นมาปรับปรุงในการใช้ชีวิตประจำ

สรุป คือ ลองนำปัญหามานั่งคิด หาตัวที่ก่อให้เกิดปัญหา หาวิธีแก้ไขปัญหาลองลงมือแก้ปัญหาลองนำมาปรับปรุง จะเห็นได้ว่าระหว่างคำสอนของพระพุทธเจ้า “อริยสัจ ๔” และวงจรการควบคุมคุณภาพวงจร “PDCA” ไม่ได้มีความแตกต่างกันมาก หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า “อริยสัจ ๔” ก็มีมานานแล้ว ส่วนวงจรการควบคุมคุณภาพวงจร “PDCA” ก็มีการนำมาใช้ในการบริหารงานควบคุมคุณภาพเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ และมีหลายคนที่น่าวงจรนี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมานานแล้วเช่นกัน

๒. เจ้าหน้าที่ตำรวจควรมีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ ของคนในองค์กรและสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ จัดคนให้เหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) ในส่วนของกลุ่มของบุคคล-การติดต่อสื่อสารการร่วมมือร่วมใจการมีเป้าหมายร่วมกันการมีกฎระเบียบมีการบริหารงานมีการดำเนินงานอย่างมีความต่อเนื่อง, รวดเร็ว, ถูกต้อง, ประหยัด กำหนดเป้าหมาย การแบ่งงาน หลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนรวดเร็ว, ถูกต้อง, ประหยัด การจัด

องค์กรสามารถทำให้องค์กรรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน ของตนเอง (SWOT) คือ (๑) Strengths จุดแข็ง วิเคราะห์จุดแข็งของหน่วยงานเพื่อนำมาใช้เป็นข้อได้เปรียบในการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน (๒) Weaknesses จุดอ่อน วิเคราะห์ข้อด้อยในทุกสายงานตามความเป็นจริง เพื่อนำมาลบจุดด้อย (๓) Opportunities โอกาสวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ทำให้บริษัทได้เปรียบ เช่น สถานการณ์เศรษฐกิจ สถานการณ์การเมือง เป็นต้นโดยรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์จากข่าวสาร ผ่านสื่อต่าง (๔) Threats อุปสรรควิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานได้ไม่สะดวกมีการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อสร้างข้อได้เปรียบเทียบเป็นวิธีการเรียนรู้ทางลัดได้แนวคิดการทำงานที่ดีกว่าเดิมมีทางเลือกใหม่ ๆ เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน มีเป้าหมายที่ชัดเจนเกิดกระบวนการปรับปรุงที่เป็นเชิงรุก (O = Organizing)

๓. เจ้าหน้าที่ตำรวจควรมีการทำ Benchmarking คือกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติกับองค์กรอื่นเช่นตำรวจ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ต้องศึกษาเรียนรู้ วิธีการในการวัดและเปรียบเทียบ การบริการและวิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถทำได้ดีกว่า เพื่อนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเอง เพื่อเป็นการทำงานเชิงรุกมีกระบวนการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรของบุคคลอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต ทั้งจากการฝึกฝน และการที่มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมีปริมาณของความรู้ที่เพิ่มขึ้น (L = Learning)

๔. เจ้าหน้าที่ตำรวจควรบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจากปัญหาในด้านต่าง ๆ ๔ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับ หรือประยุกต์ใช้ได้กับปัญหาต่างที่เกิดขึ้นได้อย่างสอดคล้อง คือจะต้องยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อให้การปฏิบัติงานมีการพัฒนาและเกิด

ประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้นั้น สามารถสรุปหลักธรรมที่สำคัญได้ดังนี้ (I = Integration)

๔.๑ ปัญหาด้านบุคลากรหลักธรรมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาใช้คือ หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค หลักกฎพรวาสนธรรม ๔ ได้แก่ ๑) สัจจะคือการเป็นคนจริง ๒) ทมะคือการฝึกตัวเอง ๓) ขันติคือความอดทน อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ๔) จาคะคือความเสียสละ ทั้งสละวัตถุสิ่งของ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และหลักปธาน ๔ ปธาน คือ ความเพียร ๔ อย่าง ได้แก่ ๑) สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน ๒) ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๓) ภาวนापธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน ๔) อนรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมความเพียร ๔ อย่างนี้ เป็นความเพียรชอบควรประกอบให้มีในตนหลัก สติ สัมปชัญญะต้องนำการครองตน ครองคนครองงานมาใช้ด้วย และอุดมคติตำรวจ ๙ ประการ

๔.๒ ปัญหาด้านงบประมาณ หลักธรรมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาใช้คือ หลักอริยสัจ ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคหลักอิทธิบาท ๔ หลักพรวาสนธรรม ๔ คือ ๑) สัจจะคือการเป็นคนจริง ๒) ทมะ คือการฝึกตัวเอง ๓) ขันติคือความอดทน อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ๔) จาคะคือความเสียสละ ทั้งสละวัตถุสิ่งของ และต้องมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเพื่อสนับสนุนงบประมาณ และต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใส ต้องหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ด้วย

๔.๓ ปัญหาด้านด้านวัสดุอุปกรณ์หลักธรรมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาใช้คือหลักทาน การให้การเสียสละอัตถจริยา การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพடுத்தในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อวิริยะคือความพากเพียร คือ การกระทำที่ติดต่อกันไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอต้อง

มีสมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่วิมังสาหมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา

๔.๔ ปัญหาด้านการบริหารงานขององค์กรหลักธรรมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาบูรณาการการใช้คือ หลักอคติ ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักพรวาสนธรรม ๔ หลักหิริโอตตปปะ หลักสติสัมปชัญญะ หลักทศ ๖ หลักครองตน ครองคน ครองงาน และอุดมคติตำรวจ ๙ ข้อ

๕. เจ้าหน้าที่ตำรวจควรมีการควบคุมดูแลผลการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และผู้บังคับบัญชาควรตรวจสอบความถูกต้องของงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ (C = Controlling)

๖. ควรมีการติดตามประเมินผล หรือการประเมินค่า ในความสำเร็จของงานที่ปฏิบัติว่างานที่ปฏิบัติสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ (E = Evaluation)

๗. สรุป

เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี การจะทำงานให้เกิดความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพได้นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเป็นผู้มีความเพียร มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น การที่เราอยากให้งานที่ทำประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีความเอาใจใส่ในการทำงานทุกมิติ อยากประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน เราต้องพากเพียรและพยายามทำตลอดไปไม่มีอะไรเกินความพากเพียรของมนุษย์ คนเราถ้าไม่นิ่งนอนใจแต่เพียงพยายามใช้สติปัญญาต่อสู้อย่างเต็มที่มาแล้ว ในที่สุดเราก็จะเป็นผู้มีชัยชนะความสำเร็จของงานอยู่ที่คุณภาพของคน หัวใจในการทำงานให้สำเร็จมีใช้อยู่ที่การสร้างคนให้มีความเชี่ยวชาญในการทำงานเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการสร้างเสริมให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความรักและความสามัคคีและต้องนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาบูรณาการให้เข้ากับงานอย่างมีความเหมาะสมด้วย

๑. การจะทำงานให้มีการพัฒนาและมีประสิทธิภาพ นั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบต้องใช้หลัก PDCA ในปรับใช้คือ ๑) P Plan ต้องมีการวางแผน คือการวางแผนงานเราทำอะไรแบบที่ไม่มี ความชัดเจน ๒) D Do คือ ต้องเอาแผนไปสู่การปฏิบัติ ๓) C Check การถ่วงดุลอำนาจ คือ เช็คตรวจสอบเรื่องของการติดตามตรวจสอบการทำงานและ ๔) A Act คือ การดำเนินการให้เหมาะสมต่อการนำเรื่องที่เป็นไปปฏิบัติให้เกิดความยั่งยืนให้เกิดความต่อเนื่องให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย และสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้มีประสิทธิภาพการทำงานที่ต้องมีการต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในรูปของการบริหารจัดการในรูปแบบของ RBM การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management) สิ่งสำคัญที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ๔ M ต้องครบ คือ คน คนมีความสำคัญมาก เป็นพื้นฐานสำคัญ เงิน หรือ

ประมาณต้องมีวัสดุอุปกรณ์ ต้องครบ และการจัดการ และ สิ่งสำคัญที่สุดองค์กรต้องกำหนดเป้าหมายในรูปของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีเป้าหมายของการทำงานขับเคลื่อนได้งานและชัดเจน และขับเคลื่อนอย่างมีระบบการทำงานก็จะมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมาย

๒. การพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นจะต้องยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง คือ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักอคติ ๔ หลักไตรสิกขา หลักสังคหวัตถุ หลักอริยสัจ ๔ หลักฆราวาสธรรม ๔ หลักหิริโอตตปปะ และหลักสติสัมปชัญญะ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่จะทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีการพัฒนาและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไปในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กองยุทธศาสตร์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. ๒๕๖๐. แผนปฏิบัติราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ

พ.ศ. ๒๕๖๐. (เอกสารอรรถาธิบาย).

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. ๒๕๕๓. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สำนักอธิการบดี.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๔. พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๖. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๐. ธรรมญูชีวิต ฉบับชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๖. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๐. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จันทรเพ็ญ.

สมใจลักษณะ. ๒๕๕๓. การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี. มปป. ข้อมูลทั่วไปและประวัติความเป็นมาสถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี. (เอกสาร อัดสำเนา)

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. ๒๕๕๐. แผนปฏิบัติราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๐. (เอกสารอัดสำเนา)

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์:

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:<http://www.crownproperty.or.th/>. [สืบค้นเมื่อ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

อักษรย่อคำศัพท์

การอ้างพระไตรปิฎกพระบรมคัมภีร์เล่ม/ข้อ/หน้า ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

วิ.จู.	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	
ข.ป.	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฐมัมภิมรรค
ข.ม.	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส
ม.ม.	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์
ที.ปา.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิการวรรค
ที.ม.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.สี.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
ส.ม.	=	สุตตันตปิฎก	สญฺญตนิคาย	มหาวรรค
อง.จตุกก.	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต
อง.อฏฺฐก.	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฺฐกนิบาต

ข้อโต้แย้งที่มีต่อการสร้างรูปเคารพบูชา ในพระพุทธศาสนา

พระสมุห์อดิเรก อาทิจจุพลโ*

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอข้อโต้แย้งการสร้างรูปเคารพในพุทธศาสนาของกลุ่มชาวพุทธที่ไม่ยอมรับการสร้างรูปเคารพ ต่อกลุ่มชาวพุทธที่สนับสนุนให้มีการสร้างรูปเคารพ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) นำเสนอข้อโต้แย้งเรื่องการสร้างรูปเคารพในพุทธศาสนา และ ๒) ควรสร้างหรือไม่ควรสร้างรูปเคารพในพระพุทธศาสนา เรื่องดังกล่าวพบว่า มีหลายทรรศนะเกี่ยวกับการสร้างรูปเคารพ เช่น ๑) สร้างในฐานะเป็นสัญลักษณ์ ๒) สร้างเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพุทธคุณ และ ๓) สร้างขึ้นเพราะเป็นศิลปกรรมประเพณีอันทรงคุณค่าของพระพุทธศาสนา

ผู้เขียนเห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปไม่เหมือนการสร้างรูปเคารพอย่างพวกรูปเคารพในศาสนาอื่น (Animism) กระทำกัน พระพุทธเจ้าทรงห้ามยึดติดกับบุคคล วัตถุ สิ่งของ เพื่อกราบไหว้ขอพรหวังผลลบล้างบาปเพราะจะทำให้ติดข้องอยู่ในสิ่งเหล่านี้ และให้ปฏิบัติตามหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” แต่ก็ยกเว้นในกรณีสร้างขึ้นเพื่อบูชาคุณงามความดีของบุคคล เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ ปิตามารดา ดังนั้น “การปฏิบัติตามหลักทางสายกลาง” จึงเป็นแนวทางที่สำคัญ

คำสำคัญ: พระพุทธรูป, รูปเคารพ, พระพุทธศาสนา

* นักวิชาการอิสระ ด้านปรัชญา

Arguments against the Creation of Worship Icons in Buddhism.

Abstract

This paper presents Buddhists' arguments against the creation of worship icons in Buddhism. Its objectives include: 1) Presenting the arguments against the creation of worship icons in Buddhism; and 2) Deliberating whether worship icons should be created in Buddhism. There are various perspectives concerning the creation of worship icons, for instance, creating them 1) as holy objects of worship; 2) as reminders of the Buddha's grace; and 3) as parts of the valuable Buddhist tradition and art.

The researcher finds that the creation of Buddha images is different from the creation of worship icons in animistic traditions. The Buddha prohibited attachments to individuals, materials, and objects that one may worship in exchange for blessings or magical results as such attachments may engender unnecessary bonds. Instead, he taught the principle of "Self-Reliance". Exceptions are, however, allowed in cases of creating worship icons to honor the virtues of individuals such as the Buddha, Buddhist saints, one's parents, etc. Therefore, it is important to follow the principle of the "Middle Path" in regard to these issues.

Keywords: Buddha Images, Worship Icons, Buddhism

๑. บทนำ

การสร้างรูปเคารพในพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป ถือเป็นการแสดงออกถึงความระลึกถึงพระพุทธเจ้า เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าไม่ได้ดำรงพระชนม์อยู่แล้ว การจะเข้าเฝ้า กราบไหว้ บูชาพระองค์จริงของพระพุทธเจ้าจึงไม่อาจกระทำได้ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงตั้งคำถามเกี่ยวกับการสร้างรูปเคารพว่า มีหลักการอย่างไรจึงสร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น เพื่อเป็นที่สักการบูชาแทนพระพุทธเจ้า สรุปหลักการทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการเคารพบูชาว่า เป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งใน คารวะธรรม ๖ ประการ ได้แก่ สัตถุคารวตา การแสดงความเคารพต่อพระศาสดา คือ พระพุทธเจ้า เรื่องดังกล่าวนี้ต่อมากลายเป็นประเด็นข้อถกเถียงจากกลุ่มที่มีแนวคิดที่ว่าพุทธศาสนาไม่มีคำสอนให้กราบไหว้รูปเคารพ จนเมื่อไม่นานมานี้มีเจ้าอาวาสแห่งหนึ่ง “สั่งห้ามชาวบ้านกราบพระพุทธรูป” (เกษม ดวงเพงมาต, ออนไลน์, ๒๖ มิ.ย.๖๑.) กรณีนี้ทำให้ชาวพุทธส่วนหนึ่งไม่พอใจและเกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเจ้าอาวาสรูปดังกล่าว พุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมกิติ วินัยกิติ ที่เราได้แสดงไว้ และบัญญัติไว้ด้วยดี นั้นแหละจักเป็นพระศาสดาของพวกท่านสืบแทนเราตถาคต เมื่อเราล่วงไปแล้ว” (ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔) ชาวพุทธกลุ่มนี้ตีความว่า พระพุทธเจ้าให้ชาวพุทธยึดถือ (และปฏิบัติตาม) พระธรรมเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงไม่มีประวัติการสร้างพระพุทธรูปเลยในอีกนัยร้อย ๆ ปีต่อมา จนถึงยุคของพระเจ้ามีลิทหรือ Menander (พ.ศ. ๓๖๘-๓๙๓ หรือประมาณ พ.ศ. ๕๐๐) กษัตริย์เชื้อชาติกรีกหรือ โยนก ครองนครสาละ ในอาณาจักรบาคเตรีย (แถบแคว้นคันธาระและปัญจาบตะวันตกเฉียงเหนือของชมพูทวีป) ศิลปกรรมกรีกผสมอินเดียที่เรียกว่าคันธาระก็เริ่มเกิดขึ้นด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปเคารพ

การสร้างพระพุทธรูปถือเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาประการหนึ่งที่บรรดาผู้สร้างมีเป้าหมายหลายระดับ

อาทิเช่น ๑) ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองภพภัย ต่างๆ ๒) เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์เตือนใจให้ได้เจริญพุทธานุสสติ คือ การตรึงระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระคุณต่างๆ ของพระองค์ โดยยอที่สุด ๓ ประการ ได้แก่ พระบริสุทธิ์คุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากห้วงทุกข์ทั้งปวงเป็นแม่แบบที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริงของมวลมนุษยชาติ พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยแก่ชาวโลกให้รู้ตาม และพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงเมตตาช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ และ ๓) เพื่อใช้ประโยชน์ในแง่ศิลปกรรมประเพณี อันเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางด้านประติมากรรมที่ทรงคุณค่าของพระพุทธศาสนา

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การสร้างพระพุทธรูปเป็นมากกว่างานนวมกรรม (การก่อสร้าง) เพราะงานนวมกรรมมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างไปจากการสร้างพระพุทธรูป (เจตนา จิตรพันธุ์ ๒๕๕๕:๑๕) การสร้างพระพุทธรูปมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดคุณค่าทางการปฏิบัติ หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมของผู้คนในสังคมหรือไม่นั้น กลุ่มผู้สนับสนุนการสร้างพระพุทธรูปได้ให้เหตุผลว่า “พระพุทธรูปสามารถเตือนใจให้ระลึกถึงหลักการความดีที่ได้ศึกษา หรือได้สดับรับฟังมาได้ การมีพระพุทธรูปไว้สักการบูชาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง เพราะทำให้เกิดแรงจูงใจให้บุคคลมีจริยธรรม โดยหัวใจสำคัญของจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ การละเว้นความชั่ว การทำความดีและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์” (ศิริปัญญาภรณ์ (อ่อน), พระครู. ๒๕๐๖: ๓๔-๓๖)

เมื่อมีพระพุทธรูปอยู่ในบ้านหรือเห็นพระพุทธรูปในสถานที่ต่าง ๆ หากบุคคลมีความศรัทธาอย่างจริงใจอยู่เป็นพื้นฐาน ย่อมเป็นเครื่องเตือนและเป็นแรงจูงใจให้ประพฤติธรรมได้เสมอ แต่ก็มีเงื่อนไขบางประการเกี่ยวกับตัวบุคคลคือบุคคลที่กราบไหว้บูชาจะได้รับประโยชน์ในแง่นี้ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและหลักธรรมคำสอนของพระองค์เป็นสำคัญเท่านั้น พระพุทธรูปจึงไม่เป็นเพียงแต่เครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงธรรมะเท่านั้น

๓. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการสร้างรูปเคารพในพระพุทธศาสนา

จากทรรศนะเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าวข้างต้น แนวคิดนี้ได้รับการโต้แย้งจากกลุ่มชาวพุทธบางกลุ่ม มองว่าพระพุทธศาสนาไม่มีคำสอนให้สร้างพระพุทธรูป กลุ่มนี้มีแนวคิดที่ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้เรากราบไหว้ก่อนอิฐ ไม่ได้สอนให้เรายึดติดกับวัตถุ พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้สร้างรูปเคารพและกราบไหว้บูชารูปเคารพต่างๆ ไม่เคยสอนให้อ่อนน้อมขอรับรองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ให้มาช่วยเหลือ ท่านสอนให้พึ่งตนเอง ท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับการกราบไหว้พระพุทธรูปในลักษณะการอ่อนน้อม บูชา ท่านกล่าวว่า “การกระทำพิธีรีตองเพื่อบูชาบวงสรวงอ่อนน้อมนั้นไม่ใช่พระพุทธศาสนา คือ ไม่ถูกรับเข้ามาในพระพุทธศาสนา กลายเป็นสิ่งที่น่าขบขันหัวเราะและถือเอาเป็นที่พึ่งไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธการกระทำเช่นนั้นโดยสิ้นเชิง”(พุทธทาสภิกขุ ๒๕๐๖ : ๒๖๔-๒๖๕)

เหตุผลที่ชาวพุทธกลุ่มดังกล่าวยกมาสนับสนุนคือ แม้การบูชาอ่อนน้อมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำพิธีรดน้ำ อาบน้ำ สรงเกล้า ดำหัวเหล่านี้ ก็ล้วนแต่ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่อาจจะเป็นที่พึงได้ แม้ที่สุดแต่เทวดาที่ยึดถือว่าเป็นผู้บันดาลสิ่งต่างๆ เป็นเจ้าของดวงดาวในท้องฟ้า ดาวนั้นดาวนี้มีเทวดาองค์นั้นองค์นี้ มีอิทธิพลบังคับมนุษย์อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เป็นสิ่งที่ถูกปฏิเสธสิ้นเชิงโดยบุคคลประเภทพระพุทธเจ้า (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๕๕ : ๒๖๕) พระองค์ทรงให้ธรรมะเป็นที่พึ่งต่อจากพระองค์ เพราะฉะนั้นการสร้างพระพุทธรูปจึงเป็นสิ่งที่เกินไปจากหลักคำสอนของพระพุทธองค์ในสมัยพุทธกาลไม่มีการสร้างรูปหล่ออะไรทั้งสิ้น แม้ในสมัยต่อมาจะมีการสร้างประติมากรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติแต่ก็ใช้เพียงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพระพุทธเจ้าแทน (เชษฐ ติงสยวุฒิ, ๒๕๕๘ : ๕๕-๖๔.) พระพุทธรูปเกิดมีขึ้นครั้งแรกจากชาวกรีก (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศ.มจ. ๒๕๕๖ : ๑๖) ที่มาทำหลังจากนั้นนานมาก การที่ชาวพุทธสร้างพระพุทธรูปไว้กราบไหว้บูชาเป็นแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ ที่กลืนเข้ามาหลังจาก

พระองค์ปรินิพพาน นอกจากนั้นศาสนาพราหมณ์ยังอ้างว่า พระพุทธเจ้าเป็นปางหนึ่งของพระวิษณุ (P. Vaswani, 2017 : 12 – 14) ชาวพุทธกลุ่มนี้ยกตัวอย่างว่า “ถ้าเราได้ครอบครองพระเครื่องเป็นล้านๆ จะทำให้เราสามารถพ้นทุกข์ได้หรือไม่” คำตอบก็คือ “ไม่” จึงสรุปว่า ชาวพุทธปัจจุบันหลงวัตถุที่เรียกว่า “พระพุทธรูป” แทนที่จะศึกษาพระธรรมให้เข้าใจ ดังนั้นจะต้องพิจารณาโดยละเอียดลออให้รู้ให้เข้าใจว่า อะไรเป็นอะไรให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง แล้วประพฤติต่อสิ่งนั้นให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง จึงจะสามารถเอาตัวรอดได้นี้เป็นขอบเขตของพระพุทธศาสนาที่เราควรจะเข้าใจว่า เราไม่เกี่ยวข้องลงไปถึงการกราบไหว้บูชาสิ่งที่น่าอัศจรรย์ต่างๆ เหล่านั้น และเราไม่เชื่อไม่รับนับถือพิธีรีตอง เช่น การรดน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๕๕ : ๒๖๖)

ข้อโต้แย้งดังกล่าวของกลุ่มชาวพุทธที่ปฏิเสธการสร้างรูปเคารพ ที่มีต่อชาวพุทธที่ยอมรับว่า “พระพุทธรูปเป็นสิ่งเคารพ เป็นองค์แทนในการระลึกถึงพระพุทธเจ้า” ผู้เขียนมองว่าทั้งสองกลุ่มล้วนมีฐานการนับถือพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาของกลุ่มที่ไม่ยอมรับการสร้างรูปเคารพ เป็นคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้สร้างรูปเคารพไว้กราบไหว้บูชาแทนพระองค์ แม้จะมีเรื่องเล่าเป็นตำนานการสร้างพระพุทธรูปแก่นจันทร์ แต่เนื้อหาส่วนนี้ของพระพุทธศาสนาก็หาหลักฐานมายืนยันไม่ได้ ส่วนกลุ่มที่ยอมรับการสร้างรูปเคารพโต้แย้งโดยยกเหตุผลว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นศาสนาที่ปฏิเสธการแสดงความเคารพต่อวัตถุ โดยอ้างบริบทสังคมในยุคพุทธกาลหรือหลังพุทธปรินิพพานได้ไม่นานว่า พระพุทธศาสนาในยุคนั้น ก็มีการกราบไหว้วัตถุซึ่งเป็นสิ่งเคารพที่เรียกกันว่า “เจดีย์” อยู่แล้ว

เจดีย์ ที่ชาวพุทธสมัยก่อนกราบไหว้บูชามีถึง มี ๔ ประเภท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต) ๒๕๕๑ : ๑๑๔.) แบ่งเป็น บริโภคเจดีย์ ซึ่งหมายถึงสิ่งของเครื่องเคยใช้สอยของพระพุทธเจ้า รวมไปถึงต้นไม้โพธิ์ที่เคยประทับนั่งตรัสรู้ ธรรมเจดีย์ หมายถึง เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุ

โบราณจารึกพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจาสุมุปาบท เป็นต้น อุเทสิกเจดีย์ ซึ่งหมายถึงสิ่งของที่มีคนสร้างขึ้นอุทิศเจาะจง พระพุทธเจ้า เช่น รอยพระพุทธบาท หรือพระพุทธรูป และ สุตทำย ธาตุเจดีย์ คือสถูปที่ใส่พระธาตุคือกระดูกของ พระพุทธเจ้าหรือพระอริยสาวก แบบที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ในวัชชือปริหานิยธรรม ๗ ข้อที่ ๖ ยังทรงตรัสให้เคารพ สักการบูชาเจดีย์(ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจน อนุสาวรีย์ต่างๆ)ของวัชชี(ประจำชาติ)ทั้งหลาย ทั้งภายใน และภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์ เหล่านั้นเสื่อมทรมานไป(พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ. ปยุตโต), ๒๕๕๙ : ๒๑๒.)

ครั้งที่พระพุทธเจ้าประจวบใกล้ดับขันธปรินิพพานก็ได้ ตรัสตอบพระอานนท์ว่า “กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดีผู้เป็น บัณฑิต ผู้เลื่อมใส จะทำการบูชาสรีระด้วยการสร้างสถูปของ ตถาคตไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง บูชาด้วยดอกไม้ ของหอม จะ อภิวัตน์ทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้น ซึ่งการกระทำนั้นจะเป็น ไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน”(ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๔-๒๐๕/๑๕๒) แล้วตรัสกับพระอานนท์ถึง ฎปารหุบุคคล คือผู้ควรสร้างสถูปถวาย ๔ จำพวก. (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), ๒๕๕๑ : ๑๑๕.) ดังนั้นชาวพุทธกลุ่มนี้จึงสนับสนุนแนวคิดของตนว่า ชาวพุทธ สามารถกราบไหว้บูชาสถูปเจดีย์และรูปเคารพได้ เพราะ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตแล้ว

ประเด็นการสร้างพระพุทธรูปเพื่อประโยชน์ในแง่ ศิลปกรรมประเพณีอันทรงคุณค่าของพระพุทธศาสนา เป็น กลุ่มที่แยกออกมามีทัศนะของตนเองที่ต่างออกไปจากสอง กลุ่มข้างต้น โดยมองว่า การสร้างพระพุทธรูป มีคุณค่าต่อ พระพุทธศาสนามากกว่าเป็นผลเสีย เรื่องดังกล่าวนี้จะได้เห็น ได้จากแนวคิดของพระเจ้าอโศกมหาราชเอง ที่ทรงยอมรับ ว่า เมื่อเวลาผ่านไปกำลังแห่งปัญญาของคนก็น้อยลงไปตาม ด้วย การจะนึกถึงคุณค่าของพระรัตนตรัย ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนั้นการสร้างสิ่งแทน จึงเป็นอุบายที่ดีอย่างหนึ่ง พระสถูป โบราณที่ปรากฏหลักฐานในประเทศอินเดียปัจจุบันที่เห็นอยู่ ส่วนมากสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกทั้งสิ้น โดยเฉพาะมหา

สถูปสาณูจิอยู่ในสภาพที่ดีที่สุด แม้ว่าราชวงศ์โมริยะของ พระองค์จะสิ้นไปในปี ๑๙๕ B.C.(พ.ศ. ๒๙๘) แม้ว่าถาวรวัตถุ มากมายที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้สร้างไว้จะถูกทำลายและ พังพินาศไปแล้วตามกาลเวลาแทบทั้งหมด แต่มหาสถูป สาณูจินี้กลับเป็นตัวอย่างให้คนปัจจุบันมีจินตนาการมองเห็น ภาพวัดวาอารามทั้งหลายที่พระเจ้าอโศกสร้างไว้ซึ่งสูญสิ้น ไปแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), ๒๕๕๒ : ๓๒.)

มีข้อเสนอของท่านพุทธทาสเรื่องภูเขาปิดกั้นพุทธ ธรรมว่า “สำหรับเด็กเล็ก ๆ ถ้าถามว่าอะไรเป็นพระพุทธเจ้า ก็จะมีความรู้สึกในตัววัตถุบางอย่าง เช่น พระพุทธรูปใน โบสถ์ เป็นต้น ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งอาจเป็นตุ๊กตาตัวหนึ่งก็ได้ ทำด้วยอิฐด้วยปูนหรือทองเหลืองทองคำก็ได้ เด็กเล็กที่สุด มีความรู้สึกว่านั่นเป็นพระพุทธเจ้าของเขาจะเปลี่ยนแปลง ไปจากนี้ไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ นี่แหละที่จะปิดกั้นการเข้าถึงหลัก คำสอนที่แท้จริงในพระพุทธศาสนาของเรา”(พุทธทาส อินทปัญโญ, ๒๕๕๗ : ๑๐.) แต่ถึงท่านจะพูดเรื่องนี้ ท่าน ก็ไม่ปฏิเสธพระพุทธรูปเพราะปรากฏว่า ในสวนโมกขพลารามของท่านก็มีพระพุทธรูปเป็นพระประธานอยู่ด้วยเช่นกัน เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา อย่างท่านพุทธทาส ก็ยังคงยอมรับให้มีพระพุทธรูปได้ โดยมีเงื่อนไขว่า ต้องมีไว้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาจิตวิญญาณ ของมนุษย์ให้สูงขึ้น มิได้อนุญาตให้มีเพื่อความมั่งคั่ง งามกราบไหว้เพื่อหวังผลตอบแทน

๔. วิพากษ์

ผู้เขียนได้ยกเหตุผลวิพากษ์ทรรณะเกี่ยวกับประเด็น ว่าควรมีรูปเคารพหรือไม่ แยกออกเป็น ๓ ประการดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก แม้พระพุทธศาสนายึดถือหลักแนวคิด เรื่องการพึ่งตนเอง พระพุทธศาสนาสอนให้ตนเป็นที่พึ่ง ของตนเป็นคำสอนในเบื้องต้น และสอนให้ไม่ยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งทั้งปวง แต่พุทธศาสนาก็เป็นของสาธารณะ ใครก็สามารถศึกษาปฏิบัติได้ ชาวพุทธโดยทั่วไปก่อนที่จะมานับถือพระพุทธศาสนาก็กราบไหว้นับถือเทพเทวดามาก่อน เมื่อเข้ามาศึกษาและปฏิบัติแนวพุทธแล้วก็จะถือพระ

รัตนตรัยเพียงเท่านั้น ไม่ถือด้วยความหลงมกมาย แต่ถือด้วยความเข้าใจว่าคำสอนและหลักปฏิบัติเหล่านั้นทำให้ดับทุกข์ได้จริง แต่ถ้าชาวพุทธไม่เข้าใจคำสอนก็อาจจะเป็นไปได้ว่า การกราบไหว้พระพุทธรูปอาจทำให้พุทธศาสนิกชนที่ไม่เข้าใจหลักพุทธศาสนาดีพอ มีแนวโน้มออกห่างจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น จนในที่สุดก็จะกลายเป็นหวังพึ่งผลดลบันดาล เช่นเดียวกับการกราบไหว้ผีสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ประเด็นที่สอง พระพุทธเจ้าในฐานะบุคคลในประวัติศาสตร์ไม่มีตัวตนอยู่จริงในสมัยปัจจุบัน เพราะพุทธองค์ได้ปรินิพพานไปแล้วกว่า ๒,๖๐๐ ปี เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาวพุทธผู้ยัง “ติดในตัวบุคคล” เคารพรักในพระพุทธเจ้าด้วยประสาทศรัทธาจึงรู้สึกว่ายู่ห่างไกลจากพระศาสดา รู้สึกว่าเหว เพื่อที่จะแก้ความว่าเหวนี้ ชาวพุทธจึงได้สร้างอนุสาวรีย์แทนพระพุทธเจ้าในประวัติศาสตร์ขึ้น คือ พระพุทธรูป พระพุทธบาท พระพุทธฉาย ประดิษฐานไว้ตามวัดวาอารามใกล้หมู่บ้านของตน เพื่อจะได้ไปเคารพบูชากราบไหว้ได้สะดวก ก่อนนั้นคนที่ต้องการจะระลึกถึงพระพุทธเจ้าในแง่ของความมีตัวตนจริงของพระพุทธเจ้า ก็เดินทางไปสักการะสังเวชนียสถาน คือที่เกิด ที่ตรัสรู้ ที่แสดงธรรมครั้งแรก และที่พระองค์ปรินิพพาน หรือไม่ก็ทำรูปธรรมจักรเป็นเครื่องระลึกถึงธรรม ระลึกถึงการแสดงธรรมของพระองค์พระพุทธรูปมาเกิดขึ้นในลำดับหลัง หลังจากที่ชนชาติที่นิยมทำรูปเคารพได้มานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว

การเสนอที่พบว่าพระพุทธศาสนามีการสร้างรูปเคารพนั้น จึงมีที่มาที่ไปชัดเจน ไม่เหมือนการสร้างรูปเทพเจ้า ศาลปูตา ของพวกศาสนาวิญญาณนิยม(Animism) เขาทำกันเพราะผู้ที่คนเหล่านั้นนำมาสร้างเป็นรูปเทพเจ้า ไม่ได้มีตัวตนอยู่จริง เป็นแต่คิดฝันขึ้น และการสร้างรูปเทพเจ้าของเขาก็เป็นการกระทำเพื่อประจบเอาใจเทพเจ้าเหล่านั้นไม่ให้ท่านโกรธ และต้องการอ้อนวอน บวงสรวง ให้ท่านประสิทธิ์ประสาทสิ่งที่ตนต้องการ และพิทักษ์รักษาตน แท้จริงแล้วแม้ว่าชาวพุทธจะสร้างพระพุทธรูป เพื่อต้องการขอสิ่งที่ตนต้องการบ้าง แต่ไม่มีลักษณะของการประจบเอาใจต่อพระพุทธรูป เพื่อไม่ให้ท่านโกรธ อย่างที่พวกนับถือ

รูปเทพเจ้ากระทำกัน ซึ่งเป็นวิธีของการการยอมแพ้ หมอบราบ อ้อนวอน บูชาโดยวิธีต่างๆ ตามที่ตนนึกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีเหล่านั้นจะชอบใจ

ประเด็นที่สาม เพราะเหตุใดการสร้างพระพุทธรูปบูชา (การบูชาอย่างถูกต้องไม่มกมาย ไม่เกินไปกว่าที่ควรจะบูชา) จึงเป็นสิ่งที่มีความในศาสนาพุทธ นั่นเพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างเจดีย์ หรือสถูปแล้วบรรจุอัฐิหรือของใช้ไว้บูชาได้ ถ้ามีผู้โต้แย้งว่าการไหว้พระพุทธรูปนั้นแหละคือไม่เข้าใจคำสอน “ถ้าเป็นเช่นนั้นพระพุทธเจ้าจะทรงให้สร้างสถูปเจดีย์ขึ้นเพื่อบูชาบุคคลผู้ควรบูชาเพื่ออะไร ซึ่งหนึ่งในนั้นก็มี พระพุทธรูป (อุทเทสิกเจดีย์) รวมอยู่ด้วย” แต่ไม่ทรงต้องการเช่นนั้นทรงต้องการให้พระสาวกในอนาคตสามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ เมื่อสติปัญญาของมนุษย์ในยุคต่อไปเสื่อมลง การจะเข้าใจคำสอนโดยตรงนั้นยาก จึงทรงต้องการเครื่องมือเพื่อช่วยส่งเสริม ผู้เขียนจึงเห็นว่าการสร้างพระพุทธรูปกับการกราบไหว้บูชาต้องแยกกันพิจารณา พระพุทธศาสนามีคำสอนให้พึ่งตนเอง ตนเท่านั้นเป็นที่พึ่งแห่งตน แต่ด้วยเหตุที่ว่าพุทธศาสนิกชนที่รับเอาแนวคิดการสร้างรูปเคารพบูชามาตั้งแต่บรรพชน พระพุทธรูปที่พวกเขากราบไหว้ คือ ผู้เป็นศาสดาของศาสนาที่ชาวพุทธทั้งหลายเคารพกราบไหว้ ที่สร้างขึ้นก็เพราะถือว่า ท่านเป็นครู เป็นอาจารย์เป็นผู้ให้แสงสว่าง เพื่อการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับที่เรา ไหว้ครู ไหว้กราบ พ่อแม่ เมื่อมองจากมุมดังกล่าว จะเป็นการหักหาญน้ำใจกันเพียงใดที่จะมีข้อห้ามในการสร้างรูปเคารพเหล่านี้ ทำนองเดียวกับการสร้างพระพุทธรูป ที่ผู้เขียนเห็นว่า แม้จะมีการสร้างพระพุทธรูป แต่พระพุทธศาสนาก็ได้ทำหน้าที่อธิบายให้เข้าใจแล้วว่า พุทธศาสนานั้นไม่ได้อยู่ที่องค์พระ แต่อยู่ที่การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพุทธองค์ ที่ทรงสอนให้พึ่งพาตนเอง

๕. สรุป

ผู้เขียนมีทรรศนะว่า การสร้างพระพุทธรูปและรูปเคารพสามารถทำได้ด้วยอาศัยเหตุผลที่แตกต่างกัน คือ ๑) สามารถสร้างได้ในฐานะเป็นบิดา เป็นบรมครู หรือในฐานะที่ทรงเป็นที่พึ่งของชาวพุทธ ๒) สร้างขึ้นเพื่อเป็น

อนุสรณ์เครื่องเตือนให้ระลึกถึงพุทธคุณ คือ ความตื่นรู้เบิกบานของพระพุทธเจ้า การเอาชนะความอยาก ความโลภ และความหลง และ ๓) สร้างขึ้นเพื่อเป็นศิลปกรรมประเพณี อันทรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ช่วยอุดหนุนอุปนิสัยให้เรามีความอ่อนโยน และนุ่มเย็น พุทธศาสนาของคนที่ยึดสร้างรูปเคารพเหล่านี้ไว้กราบไหว้บูชา ตามความเข้าใจในอรรถสาระ หรือเพื่อให้เป็นพุทธศิลปกรรมประเพณี ก็ยังเป็นพุทธศาสนาที่ให้ผลได้อยู่ไม่จำกัดกาล แต่มีข้อกราบไหว้ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นการกราบไหว้ผีสงฆ์ เทวดา เพราะการกราบไหว้แบบนั้นมีลักษณะเป็นการแสดงอาการยอมแพ้มอบราบ อ่อนน้อม บูชา ตามที่ตนนึกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีเหล่านั้นจะชอบใจ แต่การกราบไหว้พระพุทธรูปเป็นการกราบเพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เป็นการแสดงถึงความศรัทธาเป็นเบื้องต้น ในพระไตรปิฎกมีหมวดธรรมมากหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงศรัทธาและปัญญาไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นอุปการะแก่กัน ตัวอย่างเช่น (ก) สัมปรีชาสิกขา : ศรัทธาสัมปทา ศีลสัมปทา จาคะสัมปทา ปัญญาสัมปทา, (ข) อริยวัฑฒิ ๕ : ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา, (ค) พละ ๕ อินทรีย์ ๕ : ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา, (ง) เวสาลีขจรณธรรม ๕ : ศรัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา และ (จ) อริยทรัพย์ ๖ : ศรัทธา ศีล หิริโอตตปัสสะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น

ในสมัยพุทธกาลเมื่อมีพระเถระสำคัญนิพพาน พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสให้ก่อเจดีย์บรรจุอัฐิ ให้คนผ่านไปมาสักการะ (คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียง, ๒๕๕๑ : ๓๖-๔๐) หรือตอนพระราชาเศรษฐีเมืองสาวัตถีพระอานนท์พระมหาโมคคัลลานะช่วยกันปลุกต้นไม้เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงตอนพระพุทธเจ้าไม่อยู่วัดเชตวัน (ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๖/๒๖๘) จะเห็นได้ว่าจากข้อมูลหลักฐานที่กล่าวมาทำให้เราทราบว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธการสร้างสิ่งของแทนบุคคลเพื่อบูชาคนดี แต่มีพุทธประสงค์ไม่ให้ลุ่มหลง เจตีย์หรือสิ่งของตัวแทนให้ชวนระลึกถึงจึงทำความเคารพกราบไหว้ได้ ในปรินิพพานสูตรพระอานนท์ก็ได้ทูลถามแล้วว่า เมื่อพระพุทธเจ้าล่วงลับไปแล้วให้ทำอย่างไรกับพระธาตุของพระองค์ ก็ทรงบอกให้ทำตามประเพณีที่พระเจ้าจักรพรรดิ

ทำกันคือ การสร้าง เจดีย์ บรรจุอัฐิของพระพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ.ปยุตฺโต), ๒๕๕๑ : ๑๑๔) การสร้างพระพุทธรูปหรือรูปเคารพเพื่อบูชาจึงเป็นการทำตามประเพณีของการบูชาพระเจ้าจักรพรรดิ การกระทำบ่อยๆ จะส่งผลให้จิตโน้มไปทางกุศล คนที่ไม่ฝึกฝนการกราบไหว้บูชา ก็ได้ล้วนแต่ทำให้สะสมนิสัยสอนยาก ทำให้ใจเหยาบกระด้าง โน้มไปทางกุศลได้ยาก ตรงข้ามคนที่ฝึกนิสัยกราบไหว้บ่อยๆ ก็จะเป็นการสะสมนิสัย ที่อ่อนน้อม ถ่อมตน สอนง่ายซึ่งนำไปสู่การสร้างศรัทธา ต่อพุทธศาสนา ต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิบูชา ถูปรูปบุคคลเพื่อกราบไหว้บูชาได้หากพระสาวกและพุทธศาสนิกชนมีความประสงค์จะกราบไหว้บูชาก็ย่อมทำได้ ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามแต่อย่างใด พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นแม้จะสร้างขึ้นเพื่อเป็นศิลปกรรมอันทรงคุณค่าก็ตาม ถ้าผู้สร้างไม่ได้ติดอยู่เพียงรูปเหล่านั้น รูปเหล่านั้นก็ทำหน้าที่เป็นเพียงสื่อทางจิตใจเพื่อได้อาศัยรำลึกถึงพระพุทธเจ้า และพระพุทธรูปท่านั้น ”(พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ๒๕๒๒ : ๒๓๐-๒๓๑) ดังที่แสง จันทรงาม ได้แสดงทรรศนะว่า “ ศาสนาเป็นได้ทั้งสิ่งนามธรรม คือประมวลคำสั่งสอนของพระศาสดาและเป็นได้ทั้งสถาบัน เช่น วัดวาอาราม สมาคมศาสนา พระสงฆ์และสามเณร พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น ชาวพุทธควรจะนำชีวิตของตน เข้าเกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมและส่วนสถาบัน”(แสง จันทรงาม, ๒๕๑๒ : ๓๘๗.) ชาวพุทธควรมีพระประจำบ้านเรือนที่อยู่ของตน ควรจะมีสัญลักษณ์ของพระรัตนตรัยประดิษฐานไว้ ถ้าบ้านมีหลายห้องก็ควรจัดห้องไว้ห้องหนึ่งโดยเฉพาะให้เป็นห้องศักดิ์สิทธิ์ ในห้องนั้นให้มีโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูป ประดิษฐานไว้ มีเครื่องบูชาครบ ควรให้ลูกหลานผลัดเปลี่ยนเวรกันจัดดอกไม้บูชาพระ บนฝาผนังควรจะมีรูปภาพพุทธประวัติ นิทานชาดกรูปบรรพบุรุษ รูปมหาบุรุษของโลก และรูปอันมีคติสอนใจอื่นๆ แขนงไว้ การไหว้พระสวดมนต์ การประชุมสั่งสอนลูกหลานควรกระทำในห้องนี้”(พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ๒๕๒๒), ๓๙๐.)

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เกษม ดวงแพงมาต, วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๑. ข้อมูลออนไลน์ http://www.samyak.com//play_vdo/?vdo_id=Kh6W-ANWNIU
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๑. วิชาอนุพุทธประวัติ ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เชียงใหม่.
- เจตนา จิตรพันธุ์, ๒๕๕๕. การศึกษานวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เชษฐ์ ดิงสัญชลี, ๒๕๕๘. ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เทพดิลก (ระแบบ วิฑูรย์กุล), พระ. ๒๕๒๒. ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา ๒. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. ๒๕๕๕. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- _____. ๒๕๕๗. ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : กรีน-ปัญญาญาณ.
- พรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๕๑. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.
- _____. ๒๕๕๒. กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- _____. ๒๕๕๕. พระพุทธศาสนาในเอเชีย .พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- วสิน อินทสระ. ๒๕๔๘. ตรรกศาสตร์พุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- ศิริปัญญามณี (อ่อน), พระครู. ๒๕๐๖. คัมภีร์มงคลที่ปิ่นแปล, กรุงเทพฯ : เชียงเชียงใหม่.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ๒๕๕๖. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ : มติชน.
- แสง จันทร์งาม, ๒๕๑๒. พุทธศาสนวิทยา, พระนคร : สำนักพิมพ์ บรรณาการ.
- P. Vaswani (2017). Dasavatara. Jaico Publishing House.